

Tanzimat Dönemi (1876-1908) Anadolu Merkez Vilayetlerdeki Hükümet Konaklarının
Mimari Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Fehminaz Sueda KURT CEYLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Nisan 2021

Evaluation of Architectural Features of Government Houses in Anatolian Central
Provinces in the Tanzimat Period (1876-1908)

Fehminaz Sueda KURT CEYLAN

MASTER OF SCIENCETHESIS

Department of Architecture

April 2021

Tanzimat Dönemi (1876-1908) Anadolu Merkez Vilayetlerdeki Hükümet Konaklarının
Mimari Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Fehminaz Sueda KURT CEYLAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Lisansüstü Yönetmeliği Uyarınca

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Bilim Dalında

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Olarak Hazırlanmıştır.

Danışman. Dr. Öğr. Üyesi Kader REYHAN

ETİK BEYAN

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Kader REYHAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Tanzimat Dönemi (1876-1908) Anadolu Merkez Vilayetlerdeki Hükümet Konaklarının Mimari Özelliklerinin Değerlendirilmesi” başlıklı YÜKSEK LİSANS tezimin özgün bir çalışma olduğunu; tez çalışmamın tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; tezimde verdiğim bilgileri, verileri akademik ve bilimsel etik, ilke ve kurallara uygun olarak elde ettiğimi; tez çalışmamda yararlandığım eserlerin tümüne atıf yaptığımı ve kaynak gösterdiğimi ve bilgi, belge ve sonuçları bilimsel etik ve kurallara göre sunduğumu beyan ederim.

19/ 04/ 2021

Fehminaz Sueda KURT CEYLAN

İmza

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin idari alanda yapmış olduğu birtakım yenilikler 19. yüzyılda yoğunlaşmıştır. Bu yenilikler batıya yönelerek yapılmış ve Tanzimat Dönemi reformları olarak adlandırılmıştır.

Tanzimat Dönemi reformları ile siyasal ve toplumsal alanda düzenlemeler yapılmıştır. Bu durum merkez ve taşra teşkilatında yeni kamusal yapıların yapılmasını da sağlamıştır. Devletin otoritesini temsil eden kamusal yapılar, merkez teşkilatında bakanlık binası olarak ortaya çıkarken, taşrada hükûmet konağı olarak kendini göstermiştir. Taşra teşkilatı, hükûmet konakları ile merkezdeki bakanlıklara bağlanarak merkezî otorite artırılmaya çalışılmıştır. Taşrada devletin otoritesini temsil eden hükûmet konakları sahip oldukları mimari üslup ile de devletin modern bir kimlik kazanmasına yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; taşra imar faaliyetlerinde yapılan hükûmet konağı binalarının mimari üslubunu incelemektir. Bu bağlamda, belirlenen yedi hükûmet konağı, mimari özellik, konum ve temsiliyet çerçevesinde tekil ve bütünsel olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda hükûmet konakları birbirleri ile çaprazlanarak karşılaştırılmıştır. Bu çerçevede hükûmet konağı benzerlik ve farkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Hükûmet konakları, mekân, cephe kurgusu, yapım tekniği, malzeme kullanımı ve mimarinin temsiliyeti ile dönemin ve taşra mimarisinin mimari özelliklerini yansıtmaktadır. Bunun yanı sıra yapılan çalışma, Osmanlı taşra yerleşimlerinde kendilerine has özellikler gösteren kamu yapılarının, gelecekte yapılabilecek mimari üslup ve tipolojik inceleme araştırmaları için ayrıca katkı sunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hükûmet Konağı, Tanzimat Dönemi, Osmanlı Mimarisi, Mimari özellikler, Mimari üslup, Neoklasik Mimari, Kütahya

SUMMARY

Some innovations made by the Ottoman Empire in the administrative field concentrated in the 19th century. These innovations were made by turning to the west and called the reforms of the Tanzimat Period.

With the reforms of the Tanzimat Period, political and social arrangements were made. This situation also enabled the construction of new public structures in the central and provincial organizations. While the public structures representing the authority of the state emerged as the ministry building in the central organization, it showed itself as the Government Office in the provinces. The provincial organization was connected to the ministries in the center with the government offices and the central authority was tried to be increased. Government offices, which represent the authority of the state in the countryside, also help the state to gain a modern identity with their architectural style.

This study aims to examine the architectural style of government offices in provincial development activities. In this context, seven government offices in the selected provinces were examined individually and holistically within the framework of architectural features, location and representation. As a result of the examination, the government offices were crossed and compared with each other. In this framework, similarities and differences between the government offices were tried to be revealed.

Government houses reflect the architectural features of the period and provincial architecture in terms of space, facade system, construction technique, use of materials, and representation of architecture. In addition, the study is of great importance in terms of contributing to future studies as an architectural style and typological examination on public buildings with unique characteristics in Ottoman provincial settlements.

Keywords: Government House, Tanzimat Period, Ottoman Architecture, Architectural features, Architectural style, Neoclassical Architecture, Kütahya

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
SUMMARY	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
ÇİZELGELER DİZİNİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
2. YÖNTEM	5
3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	6
4. TEORİK BİLGİ	9
4.1. 18. yy ve 19. yy Avrupa ve Geç Osmanlı Dönemi Mimarisi	9
4.2. Hükûmet Konakları ve Tarihsel Gelişimi	31
4.2.1. Tanzimat Dönemi Sonrası (1876-1908) Taşrada Yapılan Hükûmet Konakları	34
4.2.2. Tanzimat Dönemi Hükûmet Konağı Örnekleri.....	49
<u>4.2.2.1. Konya Hükûmet Konağı</u>	49
<u>4.2.2.2. İzmir Hükûmet Konağı</u>	54
<u>4.2.2.3. Ankara Hükûmet Konağı</u>	58
<u>4.2.2.4. Kastamonu Hükûmet Konağı</u>	62
<u>4.2.2.5. Adana Hükûmet Konağı</u>	66
<u>4.2.2.6. Erzurum Hükûmet Konağı</u>	68
<u>4.2.2.7. Kütahya Hükûmet Konağı</u>	71

İÇİNDEKİLER (devam)

5. BULGULAR ve TARTIŞMA	80
5.1. Hükûmet Konaklarının Konumu	83
5.2. Hükûmet Konaklarının Mimari Özellikleri	80
5.2.1. Mekânsal Kurgu.....	83
5.2.2. Yapım Tekniği ve Malzeme Kullanımı.....	99
5.2.3. Cephe Kurgusu.....	113
5.2.4. Hükûmet Konaklarındaki Temsiliyet	135
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	153
KAYNAKLAR DİZİNİ	164
EK AÇIKLAMALAR	181
Ek Açıklama-A. Kütahya Eski Hükûmet Konağı İmar Durum Belgesi.....	183
Ek Açıklama-B. Kütahya Eski Hükûmet Konağı Bölge Kurulu Kararı.....	184

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.1. Neoklasik üslup ile inşa edilmiş Eski Müze, Berlin.....	10
4.2. Cephede Antik Yunan mimari öğeleri Glyptothek Heykel Müzesi, Münih.....	11
4.3. Antik Yunan tapınak planlaması örneği; Hephaistos Tapınağı, Atina.....	12
4.4. Antik Yunan tapınak planlaması örneğinde sütun görünüşleri; Hephaistos Tapınağı, Atina.....	13
4.5. Cephede Antik Yunan mimari öğelerinden üçgen alınlık ve sütun düzeni.....	13
4.6. Roma mimarisi kemerinden oluşturulan zafer takı, Paris.....	14
4.7. Merdivenlerle yükseltile bina oturma alanı, Altes Müzesi, Almanya	15
4.8. Kastamonu Hükûmet Konağının dış merdivenleri ile ilişkisi.....	15
4.9. III. Ahmet Çeşmesi'nin Sultanahmet Meydanı'ndan bir görünüşü.....	17
4.10. Nuru Osmaniye Külliyesi plan şeması, İstanbul.....	18
4.11. Nuru Osmaniye Camii görünüşü, İstanbul.....	18
4.12. Ayazma Camii görünüşünde gözlemlenen oval mimari öğeler.....	19
4.13. Atıf Efendi Kütüphanesi'nin plan ve görünüşü	19
4.14. Selimiye Kışlası'nın silüeti	20
4.15. Gümüşsuyu Kışlası'nın iç avlulu planlaması ve cephelerdeki yatay etki.....	21
4.16. Haydarpaşa Tıbbiyesi'nin cephesindeki Neoklasik etkiler.....	22
4.17. Kuleli Kışlası'na ait bir silüet.....	22
4.18. Çırağan Sarayı gravürü.....	23
4.19. Düyûn-ı Umûmiye binası cephesindeki yatay etki ve anıtsallık	23
4.20. 1922 Suriçi sınırlarını gösteren merkez eyalet haritası.....	25
4.21. Bahriye Nezareti silüeti.....	26
4.22. Altıncı Daire-i Belediye ön görünüşü.....	27
4.23. Dolmabahçe Sarayı'nın ön görünüşü	28
4.24. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin anıtsal girişi.....	29
4.25. 19. yy Osmanlı Devleti'nin sınırlarını gösteren harita.....	30
4.26. 1864 Nizamnamesi ile düzenlenen Osmanlı Devleti vilayet sınırları.....	35
4.27. Hüdavendigâr vilayet sınırları.....	36
4.28. Bursa Hükûmet Konağı'nı anlatan bir kartpostal.....	36
4.29. Bursa Hükûmet Konağı ön görünüşü	37
4.30. Edirne vilayet sınırları	38
4.31. Edirne Hükûmet Konağı ve çevresindeki kamu binaları.....	38
4.32. Edirne Hükûmet Konağı ve meydanında gerçekleşen seremoni.....	39

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.33. Trabzon vilayet sınırı	40
4.34. Trabzon Çömlekçi Limanı'nın silüeti.....	40
4.35. Trabzon Hükûmet Konağı'nın şehir silüeti üzerindeki görüntüsü.....	41
4.36. I. Ulusal Mimarî Akımı etkisindeki Trabzon Hükûmet Konağı binası, 20. yy.....	42
4.37. 19. yy Sivas vilayet sınırları.....	43
4.38. Sivas Hükûmet Konağı ve meydanı, 1930 yıllarından bir görsel	44
4.39. 19. yy Diyarbakır vilayet sınırları.....	45
4.40. Diyarbakır Hükûmet Konağı güney cephesi görünüşü.....	45
4.41. Van vilayeti 19. yy haritası	46
4.42. Bitlis vilayet sınırları.....	47
4.43. Bitlis askeri rüştiyesi ve sonrasında hükûmet konağı olarak kullanılan bina ön görünüşü	48
4.44. Konya vilayet sınırı.....	50
4.45. 20. yüzyılda Konya'dan genel bir görünüş.....	51
4.46. Konya Hükûmet Konağı meydanında cülus dağıtım töreni.....	52
4.47. Konya Hükûmet Konağı kat planları.....	52
4.48. Hükûmet konağı iç bahçe inşaatından bir görüntü.....	54
4.49. Konya Hükûmet Konağı ön görünüşü.....	55
4.50. 19. yüzyıl Aydın vilayet sınırı.....	56
4.51. İzmir limanına ait bir silüet	57
4.52. 19. yy'da İzmir Konak Meydanı'nı gösteren bir fotoğraf	57
4.53. İzmir Hükûmet Konağı yeniden yapılan binanın ön görünüşü.....	58
4.54. İzmir Hükûmet Konağı ve meydanı	59
4.55. İzmir Hükûmet Konağı giriş kısmı.....	60
4.56. Ankara vilayet sınırı.....	61
4.57. Ankara vilayetinden bir silüet.....	62
4.58. Ankara'da kiralanarak hizmet veren eski hükûmet konağı.....	62
4.59. Ankara Hükûmet Konağı ön görünüşü.....	63
4.60. Ankara Hükûmet Konağı ana girişinin farklı malzeme ile oluşturulan anıtsal etkisi.....	64
4.61. Kastamonu vilayet sınırları.....	65
4.62. Kastamonu şehir silüetini gösteren bir fotoğraf.....	66
4.63. Kastamonu Hükûmet Konağı meydanında gerçekleşen açılış töreni.....	67

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.64. Kastamonu Hükûmet Konağı ön cephesinden bir görünüş.....	68
4.65. 19. yy Adana vilayet sınırları.....	69
4.66. Adana Hükûmet Konağı Mürtesim-i Âmudî	70
4.67. Erzurum vilayeti sınırları.....	71
4.68. Erzurum Hükûmet Konağı ön görünüşü.....	72
4.69. Erzurum Hükûmet Konağı ön cephesi ve meydanla kurulan ilişki.....	73
4.70. Hürriyet Çeşmesi, Kütahya İdadisi ve Hükûmet Konağı, 1907.....	75
4.71. Kütahya eski hükûmet konağı planı.....	75
4.72. Kütahya Eski Hükûmet Konağı imar durum belgesi.....	76
4.73. Kütahya Hükûmet Konağı arka cephesi.....	77
4.74. Kütahya Eski Hükûmet Konağı söveler arasında çini karo ayrıntıları.....	78
4.75. Kütahya Eski Hükûmet Konağı Neoklasik mimari etkileri.....	79
5.76. İzmir Hükûmet Konağı mimari öğeleri.....	106
5.77. Konya Hükûmet Konağı mimari öğeleri.....	106
5.78. Ankara Hükûmet Konağı mimari öğeleri.....	107
5.79. Adana Hükûmet Konağı mimari öğeleri.....	108
5.80. Erzurum Hükûmet Konağı mimari öğeleri.....	108
5.81. Kastamonu Hükûmet Konağı mimari öğeleri.....	109
5.82. Kütahya Hükûmet Konağı pencere düzeni ve ana giriş hiyerarşik denge unsurları.....	110
5.83. İzmir Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.....	118
5.84. Konya Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.....	119
5.85. Ankara Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.....	119
5.86. Adana Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.....	120
5.87. Kastamonu Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.....	121
5.88. Erzurum Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.....	122
5.89. Kütahya Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.....	122
5.90. İzmir Hükûmet Konağı, ana giriş elemanları.....	126
5.91. Konya Hükûmet Konağı cephesi ana giriş elemanları.....	127
5.92. Ankara Hükûmet Konağı ana giriş elemanları.....	128
5.93. Adana Hükûmet Konağı ana giriş elemanları.....	129
5.94. Kastamonu Hükûmet Konağı ana giriş elemanları.....	130

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
5.95. Erzurum Hükûmet Konağı ana giriş elemanları.....	131
5.96. Kütahya Hükûmet Konağı ana giriş elemanları.....	132
5.97. İzmir Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar.....	144
5.98. Konya Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar.....	145
5.99. Ankara Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar.....	146
5.100. Adana Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar.....	147
5.101. Kastamonu Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar.....	148
5.102. Erzurum Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar.....	149
5.103. Kütahya Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar.....	150

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
5.1. Hükûmet konaklarında seçilen parsellerin konumu.....	82
5.2. İzmir ve Konya Hükûmet Konağı'nın giriş holü.....	85
5.3. Erzurum Hükûmet Konağı'nın giriş holü.....	85
5.4. Ankara ve Kastamonu Hükûmet Konağı'nın giriş holü.....	86
5.5. Adana ve Kütahya Hükûmet Konağı'nın giriş holü.....	86
5.6. Hükûmet konağı örnekleri yatay sirkülasyon elemanı tipleri.....	88-89
5.7. Hükûmet konağı örnekleri düşey sirkülasyon elemanları tipleri.....	92
5.8. İzmir, Konya ve Ankara Hükûmet Konaklarının mahal fonksiyonları ve geometrisi.....	96
5.9. Adana, Kastamonu, Kütahya, Erzurum HK'nın mahal fonksiyonları ve geometrisi.....	97
5.10. Yatay sirkülasyon elemanı ve bina kütle geometrisi.....	98-99
5.11. 19. yy hükûmet konaklarında uygulanan yapım teknikleri.....	101
5.12. İzmir, Konya ve Ankara HK'larının kat sayısı ve uygulanan yapım tekniği.....	103
5.13. Adana, Erzurum ve Kastamonu HK'larının kat sayısı ve uygulanan yapım tekniği.....	104
5.14. Kütahya HK'nın kat sayısı ve uygulanan yapım tekniği.....	104
5.15. Hükûmet konakları yapım sistemi ve cephede kullanılan malzeme.....	111
5.16. Hükûmet konakları cephelerinde kütleli dengeleme.....	115-116
5.17. Hükûmet konakları cephelerinde kütleli dengeleme grupları.....	116
5.18. Hükûmet konakları ön cephelerinde pencere düzeni ve biçimleri.....	123
5.19. Hükûmet konakları ön cephelerinde pencere düzeni ve biçimleri.....	124
5.20. Hükûmet konaklarında bulunan ana giriş elemanları.....	133-134
5.21. Hükûmet konağı ana giriş elemanı tipleri.....	134
5.22. Hükûmet konağı mekânsal kurgu simetri eksenini.....	138
5.23. Hükûmet konağı mekânsal kurgu simetri eksenini.....	139
5.24. Hükûmet konakları sirkülasyon şeması.....	139
5.25. Hükûmet konağı cephelerinde kullanılan malzeme ve renk seçimi.....	141-142
5.26. Hükûmet konağı cephelerinde kullanılan mimari öğelerin temsil ettiği kavramlar.....	151

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ**Kısaltmalar****Açıklamalar**

cm

Santimetre

m

Metre

m²

Metrekare

MÖ

Milattan önce

MS

Milattan sonra

yy

Yüzyıl

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Osmanlı Devleti'nde Gerileme Dönemi'nde başlayan batıya yönelme, Cumhuriyetin kurulmasına kadar devam etmiştir. 19. yy'da devlet teşkilatında yapılan düzenlemeler Tanzimat Dönemi reformları olarak bilinmektedir. Bu reformlar ile Batı eksenli siyasal ve toplumsal bazı düzenlemeler yapılırken mimarlık alanı da bu süreçten etkilenmiştir. Yapılan düzenlemeler ile merkez ve taşra teşkilatında pek çok kamusal yapı yapılmıştır. Bu imar faaliyetlerinde merkezde yapılan bakanlık binaları ve taşrada yapılan hükûmet konakları devletin otoritesini temsil eden yapılar olmuştur. Bunun yanında bu yapıların, merkezi otoriteyi güçlendirme hedefi için de önemli bir adım olduğu da söylenebilir (Hasol, 2017).

19. yy Osmanlı Devleti sınırları, batıda Bosna, Kosova'ya; doğuda Van, Musul; güneydoğuda Basra, Bağdat'a kadar; kuzeyde Kastamonu, Trabzon; güneyde Mısır Hıdivliği, Trablusgarp'a kadar uzanmaktadır. Bu dönemde vilayet sayısı otuzdur. Bunlardan dokuz tanesi Avrupa'da bulunmaktadır. Beş tanesi Arap yarımadasında, bir tanesi Afrika'da, iki tanesi Akdeniz'de ve on üç tanesi Anadolu'da bulunmaktadır. II. Abdülhamit Dönemi'nde Anadolu'da yapılan imar faaliyetleri yoğunluk göstermektedir. İmar faaliyetlerinin ilk örnekleri merkez olan İstanbul'a yakın vilayetlerden başlamış ve sonrasında gayrimüslimlerin yoğun olduğu vilayetlerde devam ederek tüm Anadolu'ya yayılmıştır. Bu sayede merkezi otoritenin artırılması hedeflenmiş, bunun yanında Osmanlı Devleti'nin modernleştiği başta Avrupa devletleri ve sonrasında halka duyurulmak istenmiştir. Bu çerçevede devlet otoritesini temsil eden hükûmet konağı mimarisinin devlet, halk ve uluslararası platformda önemli bir görev üstlendiği söylenebilir (Ortaylı 1985; Gençoğlu, 2011).

II. Abdülhamit'ten sonra devletin yıkılma süreci başlamış; girişilen savaşlar, maddi yetersizlik gibi sebepler imar faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Buna rağmen, özellikle taşra teşkilatında, II. Abdülhamit döneminde yetmiş yedi hükûmet konağı ve ellinin üzerinde bakım onarım yapılmıştır. Yapılan hükûmet konağı yapıları; mekânsal kurgu, yapım sistemi, kullanılan malzeme, cephe üslubu ile belirli ortak özellik ve farklılıklara

sahiptir. Bunun yanında yapıların temsil ettikleri devlet otoritesi ve modern bir yeni devlet simgesi olmaları yönü ile de önemli oldukları söylenebilir. Bu çerçevede bu çalışma ile hükûmet konağı binaları yapımında seçilen projeler; mekânsal kurgu, cephe düzeni, malzeme ve yapım tekniği ve temsiliyet çerçevesinde nasıl bir durum ortaya koyduğu, hükûmet konağı binalarının yapıldığı bölge (örnek) seçimlerinde nelere dikkat edildiği, hükûmet konağı binalarının kamu hizmeti vermek dışında üstlendiği temsili bir görevinin olup olmadığı, seçilen vilayetlerin hükûmet konaklarında benzerlik ve farklılıklarının neler olduğu sorularına cevap aranmaktadır.

Tezin varsayımları şu şekildedir: Tanzimat Dönemi taşra imar faaliyetlerinde yapım sistemi ve malzeme kullanımında ortak bir tercih bulunmaktadır. İmar faaliyetlerinde bölgesel farklılıklar malzeme ve cephede bazı farklı yorumlara sebep olmuştur. Taşra imar faaliyetlerinde, hükûmet konakları ile devletin otoritesi ve gücü simgelenmiştir. Tanzimat Dönemi reformları imar faaliyetlerinde, Neoklasik mimari üslup kullanılarak devletin modernleşmesi ifade edilmektedir.

Araştırma altı bölümden oluşmaktadır. Giriş ve amaç, yöntem, literatür araştırması bölümlerinden sonra teorik bilgi kısmında ilk olarak 18. ve 19. yy'da Osmanlı ve Avrupa'daki genel mimari durum incelenmiştir. Genel mimari durum incelenirken bu yüzyıllar içerisinde Avrupa'da görülen Neoklasik üslup ve ampir üslubu tarihsel gelişimleri ve dönem özellikleri verilen örnekler ile belirtilmiştir. Aynı zamanda 19. yy'da gerçekleşen Tanzimat Dönemi reformları çerçevesinde Osmanlı Tanzimat döneminde gerçekleşen imar faaliyetleri incelenmiştir. Bu imar faaliyetlerinden merkez ve taşradaki kamusal yapılar, dönemin mimari özelliklerini ortaya koyma noktasında önemlidir.

Tanzimat Dönemi, tarihsel süreçte 1839-1876 yıl aralığını kapsamaktadır. II. Mahmut zamanında İstanbul'da kurulan bakanlıklar ve merkezde gerçekleşen imar faaliyetleri, II. Abdülhamit döneminde taşrada yoğunlaşmaktadır. Merkezî otoriteyi sağlamak için taşrada yapılan hükûmet konakları, Tanzimat döneminde gerçekleştirilen idari düzenlemeler ile tutarlılık göstermektedir. Bu sebeple hükûmet konaklarının büyük çoğunluğu 1876-1910 yılları aralığında gerçekleşmesine rağmen Tanzimat Dönemi imar faaliyetleri olarak adlandırılmıştır (Avcı, 2016). II. Abdülhamit döneminde taşrada yoğunlaşan imar faaliyetleri, bölümün ikinci başlığında, hükûmet konakları tarihsel gelişimi çerçevesinde

incelenmiştir. Tarihsel gelişimle birlikte taşrada yapılan hükûmet konağı künye bilgileri verilmiştir. Bunun yanında seçilen yedi örnek; mekânsal kurgu, cephe özellikleri, malzeme, yapım sistemi çerçevesinde incelenmiştir.

Seçilen örneklerde mimari açıdan dönem özelliği olan Neoklasik mimari öğeler ortaya konmaya çalışılmıştır. Dönem özelliğini gösteren mimari, merkez olan İstanbul'a yakınlaştıkça belirgin bir hâlde gözlemlenebilmektedir. Bunun yanında seçilen bazı pilot bölgeler ile ticari faaliyetin yoğunluk kazandığı vilayetlerde de önemli örnekler gerçekleştirilmiştir. Seçilen örneklerden şantiye sürecinde aksama olmadan tamamlanmış olmasına dikkat edilmiştir. Bunun yanında taşra imar faaliyetlerinde merkezî otoritenin sağlanması önemsenen en temel ilkelerden biri olmuştur. Bu çerçevede gayrimüslim nüfusun yoğun olduğu bölgeler, imar etme çabasında da öncelik verilen vilayetlerden olmuştur.

Seçilen örneklerden; İzmir, Konya, Ankara, Kastamonu, Adana, Erzurum, Hüdavendigâr vilayetleri, Anadolu'da nüfus ve büyüklük açısından önemli vilayetlerdendir. Farklı bölgelerden seçilen hükûmet konağı örneklerinde ayrıca yapımda öncelenen ve ayrılan bütçede sorun yaşamaksızın inşaatı sonlandırılan vilayetlerin seçimine dikkat edilmiştir.

Seçilen örneklerden; İzmir, Konya, Ankara, Hüdavendigâr vilayetleri İstanbul'a yakınlıkları sebebiyle ilk olarak imar faaliyeti başlayan bölgelerdendir. Bu sebeple, yapım işine ayrılan bütçede sorun yaşamaksızın hükûmet konağı yapımları sonlandırılabilmiştir. Bu durum, döneme ait mimari üslubun incelemesini kolaylaştırmaktadır.

Adana ve Kastamonu; liman kenti olmaları sebebiyle, ayrıca yapım bütçelerinde sorun olmaksızın tamamlanmaları ve mimari üslubun rahatlıkla incelenebilmesi sebebiyle seçilmiştir. Kastamonu, ticari bir liman kenti olması yanında Rum nüfusunun bulunduğu bir bölge olması sebebi ile merkezî otoritenin artırılmasında önemli bulunmuştur. Adana ticari bir liman kenti olmasının yanında hac yoluna yakın bir konumda bulunmaktadır. Müslüman halk tarafından görünür bir bölgede bulunması, vilayeti önemli bir noktaya getirmektedir.

Ankara ve Konya, iç ticarete önemlilik göstermektedir. Bunun yanında Konya, tarihî zenginliği ve erken çağlarda başlayan imar faaliyetleri sebebi ile devlet tarafından önemli bulunmuştur. Erzurum, Ermeni nüfusunun yoğun olduğu, bu sebeple merkezî otoritenin artırılmasının gerekli olduğu bir vilayettir. Seçilen örnekler bölgesel olarak da farklılık göstermektedir.

Anadolu'da yapılan hükûmet konaklarının çoğunda, yerel ustalar görevlendirilmiştir. Bu durum, yapılardaki malzeme ve cephe düzenlemesinde bazı farklılıklara sebebiyet vermektedir. Tespit edilen farklılıklarda yerel unsurların katkılarını da tespit etme imkânı vermektedir.

Yapılan hükûmet konakları her bir vilayetin merkez sancağında yapılmıştır. Merkezi Bursa sancağıdır. Bursa Hükûmet Konağı'nın, incelenen tarih aralığından erken tarihte yapılması ve yanması sebebi ile mimari planlarına ulaşamamıştır. Bu sebeple Hüdavendigâr vilayetinden incelenmek üzere, Anadolu eyaletine uzun yıllar merkezlik yapan Kütahya hükûmet konağı örneği seçilmiştir.

Belirlenen hükûmet konakları, tekil ve bütünsel olarak karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir. Sonuç bölümünde karşılaştırılan hükûmet konaklarının, benzerlik ve farklılıkları konu çerçevesinde ortaya konmuştur.

2. YÖNTEM

Tezin yöntemi üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada veriler toplanmış, ikinci aşamada toplanan veriler analiz edilmiş ve sonrasında seçilmiş örnekler hem kendi içlerinde hem de benzer örnekler ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Araştırmaya konu olan HK. ile ilgili verilerin toplanmasında yazılı bilgilerden, öteki taraftan araştırmada belirlenen hükûmet konakları incelemesinde mimari plan, kesit, görünüşler, yapı fotoğrafları üzerinden inceleme yapılmıştır. İncelenirken mimari çizim kaynakları, harita ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Bunun yanında **arşiv taramaları** yapılarak veri sayısı artırılmıştır. Veriler analiz edilerek hükûmet konakları önce tekil olarak mekânsal kurgu, yapım özellikleri, malzeme kullanımı ve temsiliyet çerçevesinde bilgiler ortaya konmuştur. Bulgular ve tartışma bölümünde ortaya konulan tekil veriler, konum ve mimari özellikler çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada mimari çizim ve bunların ifade edildiği tablolardan yararlanılmıştır. Yedi örnek birbirleri ile çaprazlanarak **karşılaştırma yöntemi** ile benzerlik ve farkları ortaya konulmuştur.

3. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Bu tezde, Tanzimat Dönemi'nde taşrada yapılan hükûmet konaklarının incelemesi yapılmıştır. Tanzimat Dönemi ile idari sistemde ortaya çıkan değişiklikler imar faaliyetlerinin yapılmasına zemin hazırlamıştır. Taşrada yapılan hükûmet konaklarının mekânsal kurgu, cephe kurgusu ve yapım özelliklerinden oluşan mimari özellikleri ile temsiliyeti incelenmiştir. Seçilen örnekler; İzmir, Konya, Ankara, Adana, Kastamonu, Erzurum ve Kütahya hükûmet konaklarıdır. Bu incelemede her bölgeden seçilen örnekler tekil ve bütünsel olarak incelenmiştir. İncelenen örnekler, kendi içinde ve birbirleri ile çaprazlanarak bunların benzerlik ve farklılıkları ortaya konmuştur.

Literatür araştırmaları üç başlıkta toplanabilir. İlk başlık taşrada yapılan hükümet konaklarının tarihsel gelişimi, mimarisi ve önemi ile ilgili araştırmalardır. İkinci başlık altındaki araştırmalar seçilen hükümet konakları ile ilgili yapım tekil ya da toplu örnekleri inceleyen ve tez konusu içerisinde yer alan özelliklerden biri ya da birkaçı ile ilgilidir. Son başlık hükümet konaklarının temsiliyeti ile ilgili olan araştırmalardan oluşmaktadır.

Literatüre bakıldığında Yasemin Avcı'nın "Tanzimat Dönemi'nde Kent Mekânında Devletin Erki ve Temsili" adlı kitabı taşrada yapılan hükümet konakları için önemli bir kaynaktır. Kitap, yedi bölümden oluşur. İlk bölümde Tanzimat ile gelen yeni kent algısı üzerinde durulurken diğer bölümlerde önemli vilayetler seçilerek yapılan yeni kamu siteleri araştırılmıştır. Bu vilayetler; Bursa, Edirne, Ankara, Konya, İzmir ve Trabzon'dur. Avcı, incelenen örneklerde yapılan kamu binalarının çevresi ve bütününde oluşturduğu kamu alanı üzerinde durmaktadır. Seçilen örneklerde konum seçiminden inşa süreci ve sonrasında ortaya çıkan kamusal alanlar ayrı ayrı incelenmiştir. Bu tezde seçilen vilayetlerden farklı olarak Kastamonu, Erzurum, Adana ve Kütahya eklenmiştir. Kamusal alan sınırlarının yanında yapılmak istene katkı, binaların tekil olarak ayrıntılı incelenmesidir. Bu sayede Neoklasik üslubun, inşaat sürecinde bölgelerde oluşturduğu yerel katkıların da incelenmesi hedeflenmiştir.

Literatürdeki diğer önemli eser, Nurcan Yazıcı Metin'in "Devlet Kapısı" kitabıdır. Kaynakta, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e hükûmet konaklarının inşa süreci ve mimarisi ortaya konmuştur. Kitap altı bölümden oluşur. Tarihî süreçle ilgili verilen bilgilerden sonra, hükûmet konaklarının inşa sürecinde ortaya çıkan sorunlar ve genel inşa süreci üzerinde durulmuştur. Bu süreçte verilen örnekler, bütün Anadolu hükûmet konakları ve Anadolu dışındaki örnekleri de kapsayarak çok yoğun bir içerik oluşturulmuştur. Bunun dışında, mimari üslup ve cephe üzerinde durularak yapılar birbirleri ile karşılaştırılmıştır. Kitabın ekler bölümünde sunulan tarihî plan, kesit ve görünüşler tezimin içeriğinde başvuru noktalar olmuştur.

Taşrada yapılan hükûmet konağı örneklerinden bazı vilayet hükûmet konakları tekil olarak incelenmiştir. Emre Uçaryiğit' in hazırladığı "Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya tezinde Ankara ve Konya" vilayetlerin tarihçesinin öğrenilmesi konusunda önemli yardımcı kaynaklardan olmuştur. Bunun yanında Kütahya Hükûmet Konağı ile ilgili, Sercan Keykubat'ın "Kütahya'da Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarisi" adlı yüksek lisans tezinden faydalanılmıştır. Tezde, Tanzimat Dönemi sonrası Kütahya'daki tarihî yapılar genel olarak incelenirken bu tezde hükûmet konağı diğer vilayetler ile karşılaştırılarak cephede kullanılan özgün yerel uygulamalar ortaya konmuştur. Aynı zamanda Kütahya Hükûmet Konağı ile ilgili yazışma, çizim, tadilat ile ilgili Kütahya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünün arşivleri incelenmiştir.

Seçilen hükûmet konaklarının mimari bilgilerinin yanında incelenen temsiliyet konusunda, Önder Aydın'ın "Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru/İmparatorluğu Temsil Eden Semboller" tezi önemli bir yardımcı kaynak olmuştur.

Kamusal yapı ve hükûmet konağı ile ilgili İlber Ortaylı, İnci Aslanoğlu, Baran İdil ve İlber Ortaylı'nın yapmış olduğu "Söyleşi: Osmanlı'dan Bugüne Hükûmet Konakları" söyleşisi önemli bir hükûmet konağı tarihçesi kaynağıdır.

Tanzimat sürecinde devlet teşkilatlanmasında pek çok yenilik meydana gelmiştir. İlber Ortaylı'nın devlet teşkilat yapısını anlattığı "Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi" adlı kitabı teşkilat yapısını anlamada başvuru temel kaynak olmuştur. Bununla birlikte idari sistem,

taşra ve merkez teşkilatında yapılan düzenlemeler ayrıntılı şekilde anlatılarak bakanlıklar ve hükûmet konaklarının yapılış amacı anlatılmaya çalışılmıştır.

Tanzimat Dönemi, 19. yy' da gerçekleşmiştir. Bu süreçte mimari alanda Avrupa örnek alınmıştır. Avrupa ve Osmanlı mimarlık tarihinin incelenmesinde; Oktay Aslanapa'nın Osmanlı Mimarisi ve Metin Sözen ile Mete Tapan'ın "50 Yılın Türk Mimarisi" adlı kitabı, faydalanılan temel eserlerden biri olmuştur.

4. TEORİK BİLGİ

4.1. 18. yy ve 19. yy Avrupa ve Geç Osmanlı Dönemi Mimarisi

19. yy'da Avrupa'da gerçekleşen sanayi devrimi, dünya devletleri üzerinde pek çok dönüşüme yol açmıştır. Üretim şekilleri değişmiş, pazar alanı ihtiyacı artmıştır. Köylerden kentlere doğru artan nüfus, bazı problemleri beraberinde getirmiştir. Avrupa'da zamanla gelişen yeni bir sosyal sınıf ortaya çıkmış ve Avrupa'nın ekonomisi güçlenmiştir (Ertuğrul, 2009).

Osmanlı Devleti, 16. yy'dan sonra duraklama devrine girmiş, sonrasında gerilemeye başlamıştır. Artan toprak kayıpları ve Avrupa'nın hızla sanayileşmesi, Osmanlı Devleti'ni pek çok alanda geride bırakmıştır. Bu durum devletin bazı yenilik faaliyetlerine girişmesine neden olmuştur (Karaman, 1987).

18. yüzyılda Batı'ya yönelen gözlem faaliyetleri artış göstermektedir. Devletin idari alandaki düzenlemeleri ile başlayan yenileşme faaliyetleri, 19. yy'da yoğunluk göstermektedir (Ertuğrul, 2009).

Tanzimat yenilikleri ile devlet teşkilatlanmasında bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanında devletin verdiği kamusal hizmetin niteliği artırılmaya çalışılmıştır. Devletin yenileşmesi ve bunun mimari olarak gösterilmesi aynı zamanda artan kamu görevlisi sayısı yeni kamu binası yapımının ihtiyacını artırmıştır.

Yeni kamu yapıları, aynı zamanda devletin yenileşmesini ifade eden simgelere dönüşmüştür. Yenileşme sürecinde yapılacak mimari yapılarda Avrupa'daki mimari faaliyetler örnek alınmıştır. Bu süreçte Osmanlı Devleti'nde bazı kamu yapılarının yapımında görev alan yabancı mimarlar da etkinlik göstermiştir. Alexandre Vallaur, W. J. Smith, Gaspare Fossati, Balyan ailesi bunlardan en önemlileridir (Anıktar, 2013).

Bu çerçevede Tanzimat Dönemi'nde imar edilen kamu yapıları, mimari özellik olarak Avrupa'daki Neoklasik akımdan etkilenmiş, zamanla kendi tarzı ile bütünleşmiştir.

Avrupa'da, gotik mimarinin ardından 16. yy' da etkisini gösteren Rönesans mimarisi, insan aklını ve ölçüyü önemli saymaktadır. Dönem mimari özelliklerine bakıldığında simetrik cepheler ve yalın mimarinin baskın olduğu görülmektedir. Bu yalın ve ölçülü mimari, zamanla deforme olur ve bunun sonucunda barok mimari ortaya çıkmaktadır. 17. ve 18. yy' da kendini gösteren bol süslemeli Barok ve Rokoko Dönemi ile Rönesans mimarisindeki yalın ve ölçülü mimariden uzaklaşılır.

Avrupa'da meydana gelen Sanayi Devrimi, 19. yy mimarisini de etkileyen en belirgin olayların başında gelmektedir. Bunun yanında önem kazanan Historisizm akımı ve yapılan kazı çalışmaları ve Palladio'nun antikite ölçüsü, mimarlıkta tarihe yönelmeyi artırmıştır (Küçükhasköylü, 2017). Yeniden canlandırmanın önünü açan bu mimari, seçmeci bir tavırla klasik mimari denen yeni bir akımı ortaya çıkarmıştır. İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya gibi ülkelerde yaygınlık gösteren Tarihselci Mimari akımı pek çok eserde kendini göstermiştir.

Şekil 4.1. Neoklasik üslup ile inşa edilmiş Eski Müze, Berlin (Museumsportal, 2020).

Şekil 4.1'de görülen, Karl Friedrich Schinkel tarafından tasarlanan müze, 1823-1830 yılları arasında yapılmıştır (Altes Müzesi, 2020). Yapının yatay etkisi ve iyon başlıkları kullanılarak yapılmış sütunlu giriş, ilk etapta Antik Yunan tapınak mimarisini anımsatmaktadır. Bina çatısında görülen heykelli süslemelerin ise barok mimaride görülen bir alışkanlığın yansıması olduğu söylenebilir.

Müzedede görülen çatı kısmı heykel süslemeleri, giriş kısmındaki sütun başlıkları, farklı dönem mimari unsurların bir araya gelerek yeniden yorumlandığını göstermektedir.

Şekil 4.2. Cephede Antik Yunan mimari öğeleri Glyptothek Heykel Müzesi, Münih (Muenchen, 2020).

Şekil 4.2’de görülen müze cephesinin, Antik Yunan mimari öğelerinden bazı elemanlar seçilerek yeniden yorumlandığı söylenebilir. Giriş cephesi nişlerinde görülen ve giriş sütunları üzerinde görülen üçgen alınlık, giriş kısmındaki iyonik sütunlar Antik Yunan mimari öğelerinden seçilmiştir. Giriş cephesindeki nişler içerisinde bulunan heykeller, Barok dönemde yaygınlaşmış ve mimariye farklı bir boyut kazandırmıştır. Müzedede barok ve Antik Yunan mimarisinden bazı mimari öğeler seçilerek oluşturulan tasarımın, tarihsel mimariye yeni bir yorum getirdiği söylenebilir.

Şekil 4.3. Antik Yunan tapınak planlaması örneği: Hephaistos Tapınağı, Atina (Wikipedia, 2007).

Şekil 4.3'te mekânsal kurgu yatay şekilde planlanmıştır. Giriş cephesinde bulunan kolonatlđ geçiş alanı ve üçgen alınlık Antik Yunan mimarisinde sıkça kullanılan mimari öğelerdir. Üçgen alınlıkta görülen süslemeler, Yunan mimarisinde görülen sadeliğe eklemeler yapıldığını göstermektedir. Mekânsal kurgunun planlanmasında ve cephede kullanılan mimari öğelerin belirlenmesinde tarihteki bazı dönem etkilerinin yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 4.4'te Hephaistos Tapınağı'nın dikdörtgensel mekân kurgusu görülmektedir. Sütunlu geçiş alanları ve dikdörtgen planı beşik çatı örtmektedir. Cephede üçgen alınlık oluşmaktadır (Essential Visual History of the World, 2012). Antik Yunan mimarisindeki mekânsal kurgu, sütunlu geçiş alanları ve üçgen alınlık, 19. yy Avrupa mimarisinde pek çok kamu binasında da kullanılmıştır. Bu çerçevede tarihî binalar ile güncel binalar birbirine benzerlik göstererek Neoklasik mimari denilen tarihselci bir akım başlamıştır. Neoklasik mimari ile pek çok müze ve devlet binası yapılmıştır.

Şekil 4.4. Antik Yunan tapınak planlaması örneğinde sütun görünüşleri: Hephaistos Tapınağı, Atina (Wikipedia, 2007).

Şekil 4.5. Cephede Antik Yunan mimari öğelerinden üçgen alınlık ve sütun düzeni (The Fitzwilliam Museum, Cambridge).

Şekil 4.4'te görülen Hephaistos Tapınağı, MÖ 800'de yapılırken Şekil 4.5'te görülen Fitzwilliam Müzesi 19. yy'da yapılmıştır. Buna rağmen cephe kurgusu, sütunlu mahal ve mimari planlama olarak aralarında büyük benzerlik olduğu görülmektedir.

Belirtilen örneklerde görüldüğü gibi, 19. yy'da yapılan pek çok yapıda, Antik Yunan mimari özellikleriyle birlikte Roma, barok mimarisi, Bizans mimari öğeleri ile zenginleştirilen uygulamalar görülmektedir.

Antik Yunan kültürünün oluşturduğu mimari temel, Roma hâkimiyeti ile gelişme imkânı bulmuştur. Roma Dönemi'nde geliştirilen kemer ve kubbe kullanımı, şehircilik alt ve üst yapısında oluşturulan gelişmeler, Neoklasik üslupta da referans alınan temellerden olmuştur.

Şekil 4.6. Roma mimarisi kemerinden oluşturulan zafer takı, Paris (Wikipedia, 2006).

Şekil 4.6'da görülen kemerli geçiş, Roma mimari yapı tekniğidir. 19. yy'da yapılan bu yapı Neoklasik mimari örneklerinden biridir.

Şekil 4.7'de görülen bina; oturma alanı, sağ ve solda iki kollu merdiven ile yükseltilmiştir. Tabii zemin ile ciddi bir kot farkı meydana getirilerek kamu binalarının ihtişamı ve önemi artırılmıştır.

Şekil 4.7. Merdivenlerle yükseltilen bina oturma alanı, Altes Müzesi, Almanya (İpek, 2009).

Şekil 4.8. Kastamonu Hükümet Konağı'nın dış merdivenleri ile ilişkisi (T.C. Kastamonu Valiliği, 2020).

Şekil 4.7 ve 4.8'de binaların yükseltilerek vurgulandığı görülmektedir. Bu durum binaların temsil ettiği güç ve ihtişam etkisini artırmaktadır.

Avrupa'dan sonra pek çok ülkede görülen Tarihselci mimari üslup, yerel unsurlarla birleştirilerek her milletin kendi kültürünü yansıttığı Ampir üsluba dönüşmüştür.

Sonuç olarak 18. yy Avrupa mimarisi; Barok ve Rokoko mimari üslupları etkisindedir. Barok etkisi ile klasik Rönesans simetrik algısı kırılmış, kıvrımlı ve süslemeli cepheler, dairesel mimari plan şemaları oluşmuştur. Barok döneminin devamı Rokoko üslubu ile cephe kurgusundaki süsleme artmıştır.

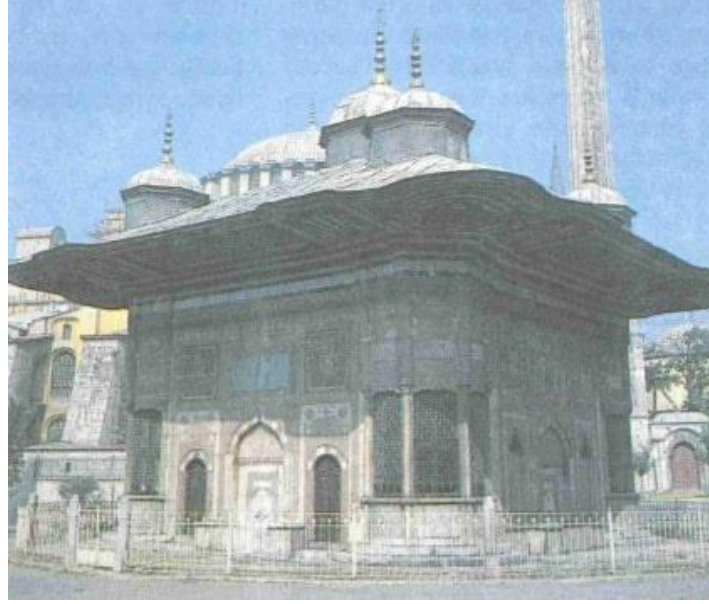
19. yy Avrupa mimarisinde ise Klasik mimariye dönüş başlamıştır. Cephe kurgusunda da Neoklasik üslubun en belirleyici öğelerinden olan Antik Yunan üçgen alınlığı, Yunan sütunları gibi tarihsel mimari öğeler yeniden canlandırılır.

Osmanlı Devleti, 16.yy'ın ardından artan toprak kayıpları ile duraklama ve gerileme dönemine girmiştir. Avrupa'da gerçekleşen sanayi devrimi, bilim ve teknolojik gelişmeler yakalanamamış ve çağın gerisine düşülmüştür. Aynı yüzyıl başında meydana gelen toprak kayıpları, artan yenilgiler Osmanlı devlet adamları ve aydınlarının yenileşme faaliyetlerine girişmesine zemin hazırlamıştır (Karaman, 1987; Anıktar, 2013).

Yüzyılın devamında gerçekleşecek olan Fransız İhtilâli, Osmanlı aydınları ve devlet adamlarının Batı'ya olan ilgisini artırmıştır (Batur, 2001).

Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma süreci 17. yy'ın sonlarında başlamıştır. Devletin geriye gitme sürecinde yapılan yenileşme hareketleri, askeri alan ile başlamıştır. Artan toprak kayıpları ve geriye gidişe çare olamayan bu adımlar, kendini diğer alanlarda da yenileşme faaliyetlerine bırakmıştır (Alioğlu, 2012).

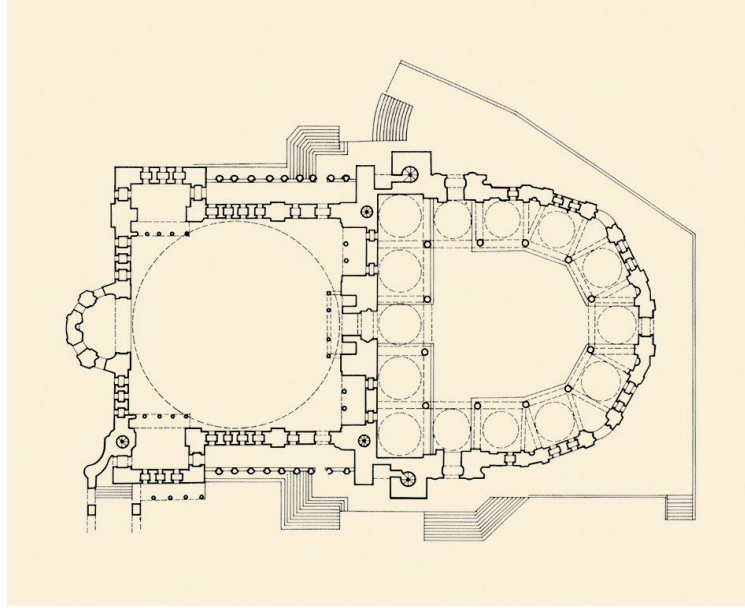
Sanat, bilim, teknoloji ve imar faaliyetlerinde görülecek olan atılımlar 17. yy sonunda III. Ahmet ile ilk denemelerine başlamıştır (Denel, 1982; Alioğlu, 2012).

Şekil 4.9. III. Ahmet Çeşmesi'nin Sultanahmet Meydanı'ndan bir görünüşü (Eyice, 1989).

Şekil 4.9'da görülen III. Ahmet Çeşmesi, Lale Devri'nde Batı etkilerini gösteren önemli örneklerdendir. Çeşmede görülen büyük saçaklar ve saçaklarda görülen oval etkilerin, Barok Dönemi etkilerini ifade ettiği söylenebilir.

Osmanlı mimarlığında 17. yy batı etkileri, ilk olarak cephelerde süsleme ve bezeme şeklinde kendini göstermiştir. Küçük çaplı eserlerde, Avrupa'ya öykünme süslemeler ile ortaya çıkarken zamanla dinî yapıların plan tipleri ve cephe düzenlerinde kendini göstermektedir. 18. yüzyılın ikinci yarısında yapılan ve Barok Dönemi özelliklerini yansıtan en belirgin örneklerden biri Nuruosmaniye Camii'dir.

Şekil 4.10. Nuruosmaniye Külliyesi plan şeması (Eyice, 2007).

Şekil 4.10'daki plan şemasında da görüldüğü üzere, bu yüzyıla kadar dikdörtgen plan şemasında devam eden yapılar, yerini oval plan şemasına bırakmaktadır.

Şekil 4.11. Nuruosmaniye Camii görünüşü (Eyice, 2007).

Şekil 4.11'de görülen Nuruosmaniye Camii'nin mekânsal kurgusundaki oval hatlar, aynı tutarlılıkla cephede de gözlemlenmektedir.

Şekil 4.12. Ayazma Camii görünüşünde gözlemlenen oval mimari öğeler (TDV İstanbul Ansiklopedisi, 1991).

Şekil 4.12’de görülen cephe ve minare ucundaki külahın, oval hatlarla mimari ögeye dönüşmesi, Osmanlı ibadet yapılarındaki barok yorumu olarak değerlendirilebilir.

Şekil 4.13. Atıf Efendi Kütüphanesi’nin plan ve görünüşü (Kuban, 2007; Alioğlu, 2012).

Şekil 4.13’te Barok mimari etkilerinin bir kütüphane planı ve görünüşünde uygulandığı görülmektedir. İbadet yapılarının yanı sıra farklı yapı türlerinde de klasik formların bırakıldığı söylenebilir. Bu çerçevede İstanbul’daki pek çok yapıda Osmanlı

Klasik Dönem özellikleri bırakılarak Avrupa mimarlığı etkilerinin gözlemlendiği söylenebilir.

“18. yüzyıl sonlarından itibaren, önceleri süslemeyle giren Batılı motif ve biçimlerin artık yapıya ekleme olmaktan çıkıp mimari tasarıma bağımlı, tasarımın kendi ögesi olarak kullanılmaya başlanmış olmaları dikkati çekmektedir” (Arel, 1975; Bulut, 2006).

Arel'in ifade ettiği gibi Batı tarzı başta cephe ve süslemelerde kendini gösterirken 18. yy sonlarında mekânsal kurgu ve cephelerde de kendini hissettirmiştir. 18. yy sonlarına kadar özellikle iç mekânda barok ve rokoko üslubu devam ederken Tanzimat Dönemi ile beraber mimari tarzda ciddi değişimler görülür. Yeni mimari, ilk olarak askerî yapılarda uygulanmıştır.

Şekil 4.14. Selimiye Kışlası'nın silüeti (Tuğlacı, 1993; Alioğlu, 2012).

Şekil 4.14'te Selimiye Kışlası'nın yatay olarak planlandığı görülmektedir. Mekânsal kurguda yatay planlanan bina, cephede de aynı tutarlılıkla yatay etkisini sürdürmektedir.

Şekil 4.15. Gümüştuyu Kışlası'nın iç avlulu planlaması ve cephelerdeki yatay etki (Cezar, 1991; Alioğlu, 2012).

Şekil 4.15'te görülen kışlada iç avlulu plan tipi görülmektedir. Avluyu çevreleyen binaların her biri yatay planlamada uzanmaktadır. Cephelerde aynı oranda devam eden pencere düzeni kendini tekrar ederek yatay etkiyi artırmaktadır.

Tanzimat düzenlemelerindeki mimari yansımalar askerî alandan sonra sağlık, eğitim, yönetim binaları, sanayi yapıları, ticaret yapıları gibi yapı türlerinde de etkisini göstermiştir. Değişen eğitim sistemi ile yeni eğitim yapılarından olan lise, yüksekokul, mühendishane vb. yapıların yapımı, 19. yy'de ağırlık kazanmıştır (Eyice, 1978; Alioğlu, 2012).

Şekil 4.16. Haydarpaşa Tıbbiyesi'nin cephesindeki Neoklasik etkiler (Gültekin, 2019).

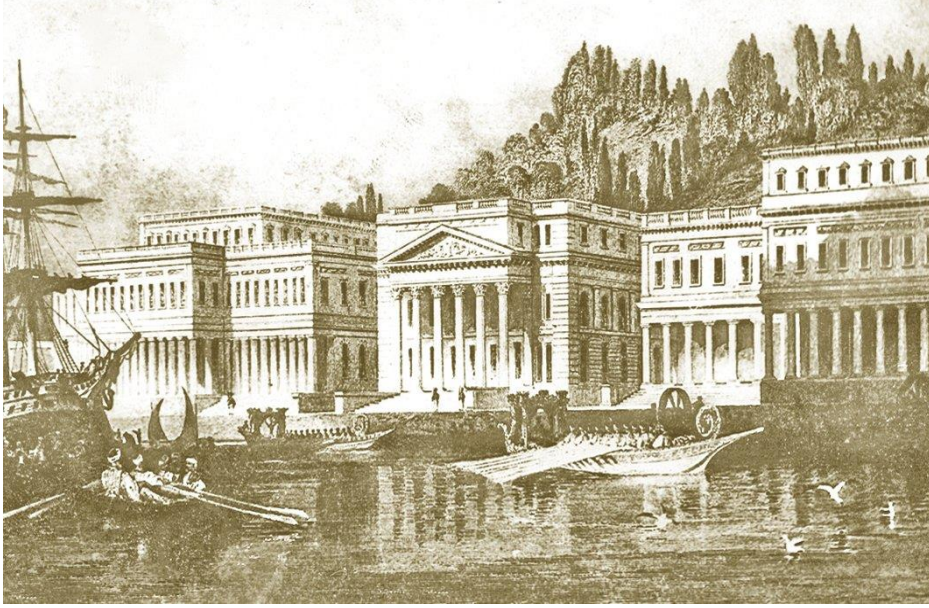
Şekil 4.16'da bulunan Haydarpaşa Tıbbiyesi, 19. yy'de merkez eyaletinde oluşturulmuş bir eğitim yapısıdır. Mekânsal kurgudaki yatay etki, cephede de tekrar eden pencere düzeni ile artırılmıştır. Giriş kısmında bulunan kuleler, bina anıtsallığını artırmıştır.

Bu cephe özellikleri ile yönetim binalarında görülecek kamu binası algısı, tüm kamu bina türlerinde benzer şekilde kendini göstermektedir.

Şekil 4.17. Kuleli Kışlası'na ait bir silüet (Türkmen, 2014).

Şekil 4.17’de görülen Kuleli Kışlası cephesinde de yatay etkinin hâkimiyeti görülmektedir. Ana girişin üçgen alınlık ile vurgulanması, yapıdaki anıtsallığı artırmıştır. Sağ ve sol kısımlardaki kuleler ve külahları bina simetrisini vurgularken aynı zamanda giriş kısmındaki vurguya benzer bir anıtsal etki oluşturmaktadır.

Şekil 4.18. Çırağan Sarayı Gravürü (Allom, 1840; Kalfazade, 1993).

Tanzimat ile beraber imar faaliyetlerindeki değişim saray yapılarında da etkisini göstermiştir. Şekil 4.18’de görülen yapıda, mekânsal kurgu ve cephe yatay etkisi hâkimdir. Bunun yanında üçgen alınlık ve kolonlarla belirginleştirilen giriş, anıtsal bir etkiye sahiptir.

Şekil 4.19. Düyûn-ı Umûmiye binası cephesindeki yatay etki ve anıtsallık (Ertüzün ve Küçük, 1994).

Şekil 4.19’da görülen Düyûn-ı Umûmiye binası, Neoklasik etkilerin gözlemlendiği idari bir binadır. Pencere oranları ve ritmi ile cephede yatay bir etki hâkimdir. Bunun yanında giriş, sağ ve sol kısımlarda bulunan kuleler anıtsal etkiyi vurgulamaktadır.

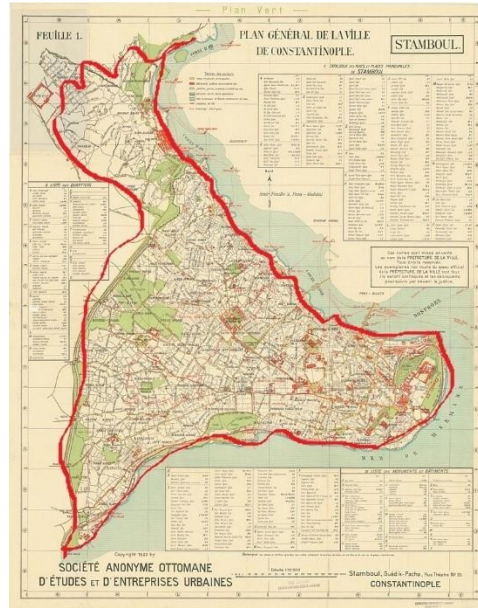
Bu çerçevede, Neoklasik mimari etkilerin 19. yy kamu yapılarının pek çoğunda görüldüğü söylenebilir. Mimari etkiler ilk olarak askerî yapılarda başlamış; bunun ardından sağlık, eğitim, idari yapılarda devam etmiştir. Yapılardaki Neoklasik mimaride; mekânsal kurgu ve cephede yatay etki hâkimdir. Bunun yanında cephe giriş kısımlarında mimari öğeler ile anıtsallık artırılmaya çalışılmıştır.

Tanzimat Dönemi yenilikleri ile beraber merkez teşkilatı idari yapısı modernleşerek bakanlıklara dönüşmüştür. İlk olarak bu dönüşüm sebebi, yönetim alanında gereken bakanlık binaları olarak İstanbul’da yapılmıştır. II. Mahmut’un yaptığı bu dönüşüm, II. Abdülhamit’in yaptırdığı hükûmet binaları ile taşrada devam etmiştir (Karal, 1988; Çelik ve Kuban, 2009).

Osmanlı Devleti’nde 17. yy sonu ile başlayan yenileşme faaliyetleri yaklaşık iki yüz yıllık süreçte artarak kendini göstermiştir. Bu yenilik hareketleri toprak kayıplarıyla gündeme geldiği için askerî alanda başlamış ve idari alandaki düzenlemeyle devam etmiştir. Yapılan düzenlemeler ile kamusal binalara olan ihtiyaç artmıştır. Bunun yanında devletin yenileşmesi ve yenileşen yüzünü gösterme ihtiyacı, merkez ve taşrada bazı kamusal yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tanzimat Dönemi’nin mimari etkileri, merkez ve taşrada yapılan imar faaliyetleri olmak üzere ikiye ayrılabilir. 19. yy’ın ilk yarısında gerçekleşen yenileşme faaliyetleri Tanzimat ile beraber idari yapının yeniden yorumlandığı ve buna bağlı olarak kamusal alan ihtiyaçlarının yeniden tanımlandığı bir süreçtir. 19. yy imar faaliyetleri, ilk yarısında merkez eyaletinde yoğunluk göstermiştir. Tanımlanan bakanlıklar ve halkın ihtiyaçları doğrultusunda yapılan kamu binaları, saraylar, müzeler, bakanlıklar, eğitim, sağlık yapıları olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber, mevcut yapılarda işlev değişikliğine gidilerek hizmet veren kamu binaları da görülmüştür.

Merkez olarak bilinen İstanbul, Şekil 4.20’de gösterilmiştir. Kırmızı ile belirtilen sınırlar dışında Osmanlı topraklarındaki diğer eyaletler, taşra olarak ifade edilmiştir. Tanzimat kararları ile güçlendirilmeye çalışılan merkezi otoritenin sağlanması için merkezi eyalete bağlanan taşra eyaletlerinde hükûmet konakları ve birtakım kamu binaları yapılmıştır.

Şekil 4.20. 1922 Suriçi sınırlarını gösteren merkez eyalet haritası (Wikipedia, 2013).

Tanzimat Dönemi yenilikleri ile İstanbul’da görülen dönüşümler, Tanzimat Dönemi’ne kadar gelen şehirleşme ile ilgili sorunlarda da belirginleşmektedir. Altyapı sorunları ile birlikte dönüşen idari yapıdaki gereksinimler birtakım nizamnamelerle kurallara bağlanmıştır. İlan edilen nizamnameler ile başta merkez eyaleti ve devamında taşradaki imar faaliyetleri; yapım şekli, parsel yapılanması, kabul edilen mimari tarz gibi kabullerin belirlenmesini ve yapım aşamasını kolaylaştıracak hususları kapsamaktadır (Alioğlu, 2012).

1839 Tanzimat Fermanı, onu takip eden Islahat Fermanı ve Medeni Kanun ile, Batılılaşma sürecinde mevzuat adımları atılmak istenmiştir. Tanzimat Fermanı ile gerçekleşen yönetim alanındaki düzenlemeler, askerî alan ile başlayan imar faaliyetlerini tüm kamu yapılarına taşımıştır. Bununla birlikte merkez ve taşra eyaletinde gerçekleşecek olan imar faaliyetlerini kolaylaştırmak için pek çok nizamname çıkmıştır (Alioğlu, 2012).

Kentleşme sorunsalının yanında Osmanlı Devleti'nde 19. yy'a kadar, İstanbul yahut taşrada; hükûmet konağı, bakanlık, kurum binaları vb. yapılar bulunmamaktadır.

Yönetimde görevli olan devlet görevlileri, kiralanmış konaklarda idari işleri yürütmektedir. Tanzimat döneminde yapılan düzenlemeler ile gelen kadrolaşma, düzenli çalışmayı tetiklemiştir. Bunun yanında gerekli olan çalışma ortamları kamu binaları ihtiyacını artırmıştır (Ortaylı, 1984).

İdari düzenleme ile merkezde başlayan imar faaliyetleri, taşraya ulaşarak II. Abdülhamit döneminde yoğunluk kazanmıştır.

Şekil 4.21. Bahriye Nezareti silüeti (Çelik ve Kuban, 2009).

Şekil 4.21'de görülen Bahriye Nezareti, merkezde yapılan kamu binalarından biridir. Yatay düzlemde uzanan bina, ön cephede bazı çıkıntılar yaparak hareketlendirilmiştir. Bunun yanında cephelerde görülen pencere düzeni, yatay etkiyi artırmaktadır.

Şekil 4.22. Altıncı Daire-i Belediye ön görünüşü (Akın, 2011).

Yabancı çoğunluğun yaşadığı Beyoğlu'nda yapılan Altıncı Daire-i Belediye yapısı, merkezde yapılan ve birkaç semtin beledi ihtiyaçlarını görmek için imar edilmiş kamusal yapıdır. Şekil 4.22'de görülen yapıda batı etkileri açıkça görülmektedir. Pencere üzerindeki üçgen alınlıklar, süsleme amacı ile kullanılmıştır. Bunun yanında cephedeki giriş merdivenlerinin, bina girişine anıtsal bir etki kazandırdığı söylenebilir.

19. yy'ın ilk yarısında İstanbul'da kullanılan bazı paşa konakları da idari bina olarak kullanılmıştır. Bunun yanında az sayıda kamusal bina da yapılmıştır. 19. yy'ın yarısından sonra ise yapılan bina çeşitleri artmaktadır. Saray, müze, eğitim yapısı gibi yapılarda, 19. yy'ın ilk yarısına göre Neoklasik üslubun etkisinin daha belirgin olduğu söylenebilir.

Şekil 4.23. Dolmabahçe Sarayı'nın ön görünüşü (Sözen, 1994).

19. yy'da yapılan Dolmabahçe Sarayı Batılı Seçmeci üslup ile yabancı mimarlar tarafından yapılmıştır. Şekil 4.23'te ön cephesinde üçgen alınlık ve sütunlar ile belirginleşmiş giriş kısmı görülmektedir. Bu durum yapının anıtsal özelliğini artırmaktadır. Bunun yanında her katta kendi içinde aynı olan pencere oranları aynı aralıklar ile tekrarlanarak binanın yatay vurgu etkisini artırmaktadır.

Şekil 4.24. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin anıtsal girişi (İpek, 2009).

Şekil 4.24'de İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin ön cephesi görülmektedir. Cephe girişinde bulunan üçgen alınlık ve yüksek sütunlar binaya anıtsal bir etki vermektedir. Bunun yanında cephede yatay bir etki görülmektedir. Aynı oranlı ve tekrar eden pencere düzeni de cephedeki yatay etkiyi artırmaktadır.

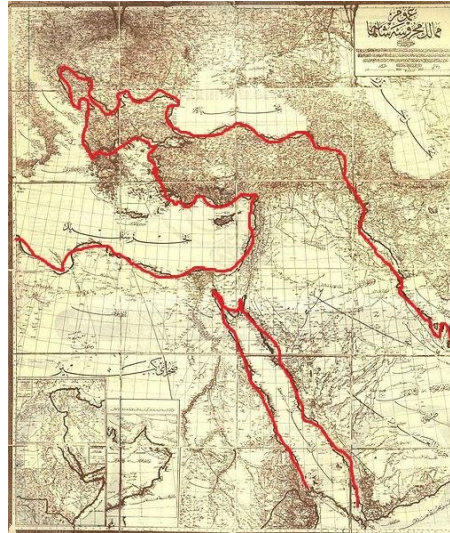
İfade edilen örnekler çerçevesinde, İstanbul'da yapılan kamu yapılarının bazı bakanlık binaları, saray ve müzeler olduğu söylenebilir. Taşra teşkilatında ise çoğunlukla İstanbul'da yapılan bakanlıklara bağlanmak üzere meydanları ile birlikte hükûmet konakları yapılmıştır. Hükûmet konaklarının çevresinde eğitim yapısı, cezaevi gibi tamamlayıcı bazı kamu yapıları da görülmektedir.

Taşradaki imar faaliyetleri, Tanzimat döneminde yoğunluk kazanmıştır. Bu sebeple taşrada yapılan kamu yapıları, Tanzimat dönemi imar faaliyetleri olarak tarif edilmektedir. Tanzimat dönemi 1839-1876 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde, Sultan Abdülmecit'in ilâmı ile birtakım mülki ıslahatlar gerçekleşmiştir. Tanzimat döneminden önce II. Mahmut, merkezde yaptığı birtakım düzenleme ve imar faaliyetleri ile Tanzimat dönemi için hazırlık sayılabacak bazı yenileşme hareketlerine zemin hazırlamıştır. İstanbul'da bakanlıklar kurulmuş ve bakanlıkların çalışma ortamını sağlayacak bazı kamu yapıları yapılmıştır. Merkezden sonra taşrada göreceğimiz düzenlemelerin çoğu, II. Abdülhamit döneminde gerçekleşmiştir (Akyıldız, 2011).

Sultan II. Abdülhamit zamanında taşra imar faaliyetleri olarak bilinen yetmiş yedi hükûmet konağı yapılmıştır. Bunun yanında ellinin üzerinde binada bakım onarım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (Nurcan, 2019).

Gerçekleştirilen yenilikler ile merkezden sonra taşrayı imar eden pek çok kamu binası ve bu kamu binaları çerçevesinde yapılan Tanzimat Dönemi taşra imar faaliyetleri, dönem mimari anlayışını yansıtan en belirgin örnekler olmuştur.¹

Tanzimat Dönemi'nde taşrada yapılan reformlara bakıldığında ilk adımların ticari liman şehirlerinde olduğu görülür. Bunun yanında, yapılan kamu binalarındaki öncelik merkeze yakın olan vilayetlere verilmiştir (Aslantürk, 2018). İmar faaliyetleri, yeni devlet kurulana kadar devam etmiş, pek çok vilayet ve kazalara hükûmet konağı yapılmıştır. Bu durum ile Osmanlı Devleti, merkezi yönetime bağlılığı esas almıştır (Ortaylı, 2020). Şekil 4.25'te II. Abdülhamit döneminde çizilen haritada, 19. yy Osmanlı Devleti'nin söz sahibi olduğu sınırlar gösterilmiştir. Toprak büyüklüğünün fazla olması, giderek zayıflayan merkezî otorite zayıflığı, Tanzimat dönemi imar faaliyetleri ile taşra hâkimiyetinin artırılmasının hedeflendiği doğrulanmaktadır.

Şekil 4.25. 19. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin sınırlarını gösteren harita (Koçak, Âdemoğlu, Beşli, Akçay, Eraslan, 2013).

¹Tanzimat Dönemi 1839-1876 yıllarını kapsamaktadır. Merkezde gerçekleşen Tanzimat Dönemi imar faaliyetleri, aynı tutarlılıkla, II. Abdülhamit Dönemi'nde taşrada devam etmiştir. Bu sebeple, II. Abdülhamit Dönemi 1876-1908 yıllarını kapsamasına rağmen “Tanzimat Dönemi taşra imar faaliyetleri” olarak ifade edilmiştir.

19. yy mimarlık ortamına bakıldığında mülki değişmelerin yansıması ile modernleşme ve yenileşme hedeflerini içinde taşıyan yeni bir sürece girilmiştir. İhtiyaç duyulan yeni kamusal yapılar, yeni tarz mimari ile yapılmıştır. İmar edilen kamusal yapılar çevrelerindeki çeşme, saat kulesi, cezaevi, eğitim kurumu ve meydanları ile bütüncül bir tasarım oluşturmuştur.

Tezin içeriğini oluşturan yıllarda, taşrada imar edilen kamusal yapılardan en belirginini hükümet konaklarıdır. II. Abdülhamit Dönemi'nde taşrada yoğunlaşan bu yapıım faaliyetleri ile toplam yetmiş yedi hükümet konağı ve ellinin üzerinde bakım-onarım faaliyeti gerçekleştirilmiştir (Yazıcı, 2019).

4.2. Hükümet Konakları ve Tarihsel Gelişimi

Tanzimat döneminde merkez ve taşra teşkilatında çok sayıda kamusal düzenleme gerçekleşmiştir. Bu faaliyetlerin içeriğinde merkez ve taşra vilayetlerinde yapılan pek çok kamu binası, meydan, meydanların içerisinde konumlanan saat kuleleri, kent planlarını etkileyen bahçeler vb. imar faaliyetleri bulunmaktadır.

Tanzimat Fermanı süreci ile yönetim, idari, hukuk alanlarında, vergi düzenlemeleri ve sosyal hayatla ilgili bazı düzenlemeler getirilmiştir. Özellikle mülki alanda gerçekleşen düzenlemeler, birtakım kamusal alan ihtiyacı doğurmuştur. Bunun yanında vatandaşlara yönelik gerçekleştirilecek hizmetin kurumsallaşması ve düzenliliğin gerçekleşmesi için de eğitim yapıları, sağlık yapıları, cezaevleri, belediye binaları, hükümet meydanları ve hükümet konakları olmak üzere pek çok kamu binası yaptırılmıştır.

Devletin yıkılışına yakın olan bu süreçte gerçekleşen bu imar faaliyetleri ile yabancı ülkelere Avrupa standartlarını yakalayan bir devlet imajı çizilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında merkezde kurulan bakanlıkların birer şubesi niteliğindeki hükümet konakları da devletin yeni idari sistemini temsil eden en önemli yapılar olarak kendini göstermektedir.

Bu çerçevede incelenecek olan “Hükûmet Konakları ve Tarihsel Gelişim” başlığının altında taşrada gerçekleşen önemli vilayetlerde imar edilen hükûmet konakları incelenecektir.

Bu vilayetlerin seçiminde yapımı için öncelik verilen en önemli husus, vilayetin merkez olan İstanbul’a yakınlığıdır. Bununla beraber gayrimüslim nüfusun yoğunluğu, liman şehri olması ve vilayetin ticari faaliyetinin yoğunluğu kriterleri de önemli olmuştur. Vilayetlerin merkez sancaklarının yanında nüfusu yüksek olan sancaklara da hükûmet konağı yapımı ve tamiri gibi inşaat faaliyetlerinin yapıldığı görülmüştür. Yapılan hükûmet konakları ve diğer kamu binaları için Avrupa’da görülen Neoklasik üslup benimsenmiştir. Bu imar faaliyetleri ile Tanzimat dönemini temsil eden pek çok hükûmet konağı yaptırılmış olup hâlen çoğu günümüzde kullanılmaya devam etmektedir. İncelenecek olan taşra hükûmet konakları; mekânsal kurgu, yapı özellikleri ve malzeme kullanımı, cephe kurgusu ve temsiliyet başlıkları çerçevesinde incelenmiştir (Yazıcı, 2019).

İnşaat sürecinde devlet tarafından belirlenen bir tipoloji bulunmamaktadır. Yalnızca ifade edilen “nevi tarz mimari bina” ile çoğunda benzerlik bulunan bir mimari kurgu, yapı malzemesi ve cephe düzeni olduğu görülmüştür. Avrupa’daki mimari gündemin etkisi ile seçilen Neoklasik yapı, taşra vilayetlerindeki ustalar yerel alışkanlıkların yansıması ile değişik eklemelerin olduğu görülmüştür.

Taşrada yapılan imar faaliyetlerinde de hedeflenen en büyük amaç merkezî otoriteye bağlılığı artırmak olmuştur. Tanzimat Dönemi ile değişen idari sistemden önce devlet yapısı şu şekildedir: Devlet, merkez teşkilatı ve taşra teşkilatı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Taşra teşkilatında ülke eyaletlere bölünmüş; eyaletler sancaklara, sancaklar da kaza ve köylere ayrılmıştır. Sancakların başında sancak beyi dururken kazaların başında kadı bulunmaktadır (Osmanlı Yaşam Kültürü, 2020). Taşra ve merkez teşkilatlarında, idari görevleri yürütmek için gerekli olan ofislerin yeterli olmadığı ve bu sebeple verilen hizmetlerin yeterince kurumsal olmadığı görülmektedir.

“Şeyhülislamın oturduğu yer dışında bir devlet dairesi de bulmak son derece güçtür. İlk defa Tanzimat’ta İstanbul’da ve diğer Osmanlı şehirlerinde bir hükûmet konağı, hükûmet daireleri, memurların kendi şahsi mülklerinin, kira ile oturdukları

konaklarının dışında bazı anonim binalar, devlet ofisleri olarak angaje ediliyor” (Ortaylı, 1984).

İfade edildiği gibi 19. yy’dan önce hizmet veren idari birimler, hizmeti şahsi mülklerinden yürütmektedir.

Tanzimat ile beraber memuriyetler arasında kadrolaşma, maaş düzenlemesi, görevlerde kademelenme gibi birtakım düzenlemeler getirilmiştir. Bunun yanında kiralanan konakların bakımının güçlüğü, şahsi mülkten verilen hizmetin devlet ciddiyetine uygun olmadığı gibi gerekçeler hükûmet konağı imar faaliyetlerinin yaygınlaşmasını sağlamıştır (Ortaylı, 1984).

Hükûmet konakları, devleti temsil eden, aynı zamanda yapılan düzenlemeler ile devletin halka sunduğu hizmetin kurumsallaştığı yapılar olarak ortaya çıkmaktadır. Hükûmet konakları içinde bulunan kurumlara bakıldığında yönetim alanı dışında adliye ve zaptiye birimleri de hizmet vermektedir. Bunun yanında 1864 Nizamnamesi ile nafia, ticaret ve ziraat, maarif, defterdar, konsolosluklarla ilişkili bazı birimler de hükûmet konağının içinde bulunmaktadır. Bu durum ile hükûmet konağı yapılarının, idari işlerin yanında pek çok kurumun ortak çalışma alanını oluşturan bütünleyici bir görevi olduğu da söylenebilir (Ortaylı, 1984).

Hükûmet konaklarında vilayetin yönetim ve işleyişi ile ilgili kurumların bulunması sebebi ile devleti temsil eden en önemli yapı olduğu söylenebilir. Modernleşme anlamında da şehre katkı sağlayan hükûmet konaklarında devlet töreni, bayramlaşma, cülus töreni gibi pek çok kutlama da gerçekleştirilmektedir.

1923 yılı ile beraber yeni bir devlet kurulmuştur. Devlet sınırları zayıflamış, saltanattan demokrasiye geçilmiştir. Bununla birlikte çoğu şehirde yine Osmanlı Devleti’nden kalma hükûmet konakları kullanılmaya devam edilmiştir. 20. yy’ın ilk çeyreğine kadar devam eden Neoklasik üslup, 1930 yıllarından sonra ulusal mimari adımlar ile farklı bir forma evrilmiştir. Bu sebeple yapılacak yeni hükûmet konaklarında I. Ulusal Mimari akımın özellikleri görülmektedir (Aslanoğlu, 1984).

Osmanlı Devleti taşra imar faaliyetleri gerçekleşmeden önce, merkez ve taşra eyalet sistemi düzenlenmiştir. 1864 tarihli nizamname ile eyaletler kaldırılarak livalara yani vilayet sistemine geçilmiştir. Sonrasında 1871 yılındaki nizamname ile düzenlemeler artırılarak devlet; idari bakımdan 27 vilayet, 113 sancağa ayrılmıştır. Tezde örnek olarak seçilen vilayetler, Anadolu topraklarında bulunmaktadır. İmar faaliyetleri II. Abdülhamit döneminde yoğunluk kazanmıştır (Ortaylı, 1985; Gençoğlu, 2011).

4.2.1. Tanzimat Dönemi Sonrası (1876-1908) Taşrada Yapılan Hükûmet Konakları

19. yy Osmanlı Devleti sınırları; batıda Bosna, Kosova'ya; doğuda Van, Musul; güneydoğuda Basra, Bağdat'a kadar; kuzeyde Kastamonu, Trabzon; güneyde Mısır Hıdivliği, Trablusgarp'a kadar uzanmaktadır. İmparatorluk sınırları oldukça geniş ve kontrol edilmesi zor bir hâle gelmiştir. II. Abdülhamit Dönemi'nde vilayet sayısı otuzdur. Bunlardan dokuz tanesi Avrupa'da bulunmaktadır. Beş tanesi Arap yarımadasında, bir tanesi Afrika'da, iki tanesi Akdeniz'de ve on üç tanesi Anadolu'da bulunmaktadır. 19. yy taşra imar faaliyetlerinin büyük çoğunluğu, merkeze en yakın ve gayrimüslimlerin en yoğun olduğu vilayetlerden başlamıştır (Ortaylı, 1985; Gençoğlu, 2011).

II. Abdülhamit'ten sonra devletin yıkılma sürecinin başladığı; girişilen savaşlar, maddi yetersizlik gibi sebeplerin imar faaliyetlerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Bu bölümde merkeze en yakın ve pilot bölge olarak seçilen Edirne vilayeti ve altı Anadolu vilayetinin hükûmet konağı künye bilgileri verilecektir. Anadolu'da bulunan diğer yedi vilayet, detaylı olarak analiz edilen "Tanzimat Dönemi Hükûmet Konağı Örnekleri" başlığı altında yer alacaktır.

Şekil 4.26. 1864 Nizamnamesi ile düzenlenen Osmanlı Devleti vilayet sınırları (Wikipedia, 2020).

Şekil 4.26’da belirtilen sınırlar, nizamnameler ile düzenlenmiş vilayet sınırlarıdır. II. Abdülhamit döneminde belirtilen taşra vilayetleri; İstanbul’a bağlılığın artırılması, Anadolu’nun alt ve üstyapı itibarıyla imar edilmesi amacıyla Tanzimat düzenlemeleriyle bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan yeni kamu binalarının inşa edilmesiyle bayındır hâle getirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda; Edirne, Hüdavendigar, Ankara, Aydın vilayetleri İstanbul’a yakınlığı ile önem kazanmış vilayetlerdir. Bunun yanında Aydın, Kastamonu, Trabzon, Adana; liman şehirleri olması ve ticari hareketliliği olan şehirler olmaları sebebi ile önemlidir. Bunun yanında Konya vilayeti, Anadolu’nun çekirdeği sayılarak iç ticaret ağının kavşak noktasında olması sebebi ile önemlidir.

Vilayetin, iç ticaret yolları üzerinde bulunması, Anadolu hâkimiyetini gerçekleştirmede önemli bir konumda olması; hükûmet konağı ihtiyacını artırmıştır.

Hükûmet konakları yapımındaki önemli durumların başında, vilayetin İstanbul’a yakınlığı gelmektedir. Pilot bölge olarak seçilen Hüdavendigar vilayetinde merkez sancağı Bursa’dır. Bursa’da 1864 yılında yapılan hükûmet konağı, taşra imar faaliyetlerinin erken sayılabilecek ilk örneklerindedir (Uçaryiğit, 2017).

Şekil 4.27. Hüdavendigâr vilayet sınırları (Wikipedia, 2020).

Hüdavendigâr vilayeti, Şekil 4.27’de görüldüğü gibi, İstanbul’a yakınlığı sebebi ile imar faaliyetlerinde önemli vilayetlerden sayılmıştır. Vilayetin gayrimüslimlerce görünürlüğü yüksek olan bir vilayet olması, hükûmet konağı yapımı ihtiyacını artırmıştır.

Şekil 4.28. Bursa Hükûmet Konağı’nı anlatan bir kartpostal (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Kartpostallar Arşivi; Uçaryiğit, 2017).

Şekil 4.28’de görülen kartpostalda Hüdavendigâr vilayeti, Bursa Hükûmet Konağı cephesi görülmektedir. Hükûmet konağı yapımından sonra meydana gelen deprem ve yangın

hasarları, binada tadilat ihtiyacı doğurmuştur. Bursa’da yapılan hükûmet konağı, Osmanlı klasik mimari üslubundan ziyade modern görünümlü bir binadır. Yangında meydana gelen hasarlar sebebi ile hükûmet konağı mimari projeleri ile ilgili verilere ulaşılamamıştır. Bulunan birkaç kartpostalda gördüğümüz cephesi dışında fotoğraf ve cephe çizimine ulaşılamadığından taşra hükûmet konakları değerlendirmesi dışında tutulmuştur (Uçaryiğit, 2017). Zarar gören ilk hükûmet konağından sonra yerine yeni bir hükûmet konağı yapılmıştır.

Şekil 4.29. Bursa Hükûmet Konağı ön görünüşü (Uçaryiğit, 2017).

Şekil 4.29’da görülen yeni hükûmet konağı yine Anadolu vilayetlerinde görülen Neoklasik üsluplu bir hükûmet konağıdır.

Taşra vilayetlerinden İstanbul’a yakınlığı ve Avrupa’daki görünürlüğü sebebi ile önemli olan bir diğer vilayet Edirne vilayetidir. Şekil 4.30’da görüldüğü konumu itibarıyla vilayet İstanbul’a son derece yakındır. Bu sebeple seçilen pilot bölgelerden biridir (Gökbilgin, 1994; Uçaryiğit, 2017).

Şekil 4.30. Edirne vilayet sınırları (Faroqhi, McGowan ve Pamuk, 1994).

Edirne Hükûmet Konağı'nın yapımına 1829 yılında başlanılmıştır. Eski idari bina, yangın sebebiyle kullanılamaz hâle gelmiştir. Yapılması planlanan yeni konağın inşaat faaliyetleri 1831 yılında tamamlanmıştır (Peremeci, 2011; Uçaryiğit, 2017).

Devlet geleneği sebebiyle pek çok şehzadeye sancak olarak kullanılmış olan bu vilayetteki imar faaliyetlerine de Anadolu'daki diğer vilayetlere oranla daha erken başlanmıştır.

Şekil 4.31. Edirne Hükûmet Konağı ve çevresindeki kamu binaları (T.C. Edirne Valiliği, 2020).

Şekil 4.31’de görülen, hükûmet konağı çevresi ile birlikte meydana çevrelenen polis merkezi, adliye, posta telgraf, vilayet matbaası, cezaevi ve arka kısımda jandarma ocağı gibi binalar ile kamusal bir site oluşturmaktadır.

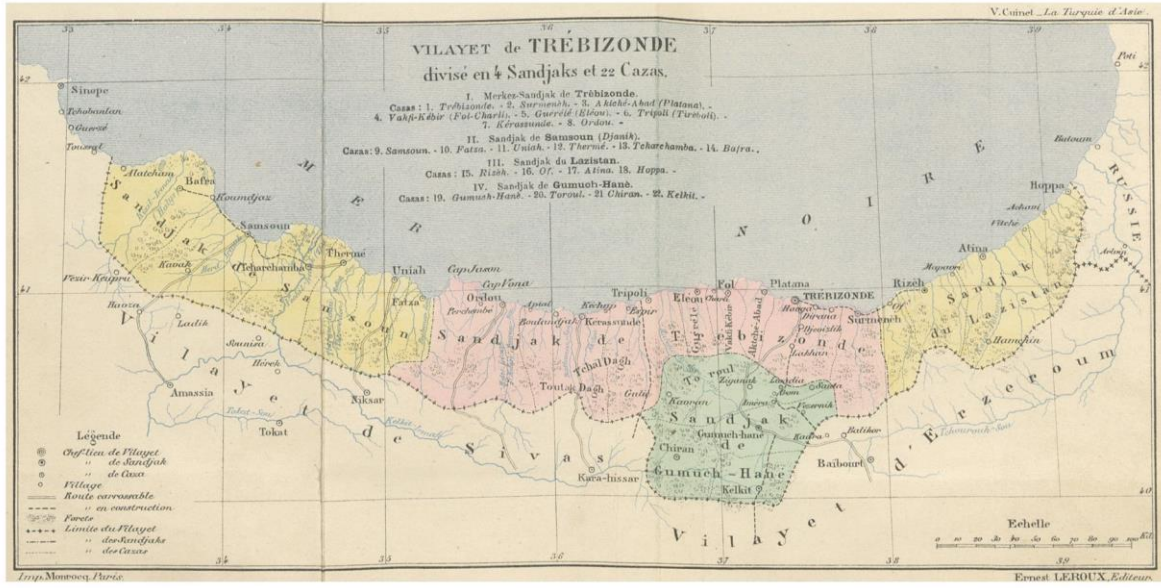

Şekil 4.32. Edirne Hükûmet Konağı ve meydanında gerçekleşen seremoni (T.C. Edirne Valiliği, 2020).

Şekil 4.32’de hükûmet meydanı ve ana giriş kapısında askerî tören düzenlenmektedir. Hükûmet konakları ve giriş kapısının önünde gerçekleşen bu kutlama faaliyetleriyle birlikte hükûmet konağı mimarisi ile devletin yeni imajı ve hâkimiyetinin gösterildiği söylenebilir.

Trabzon kenti için yerleşim, MÖ 2000 yılına kadar uzanmaktadır. Kentin coğrafi konumu gereği ticari faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Bilhassa şehrin Roma ve çeşitli ticaret yapan milletlerin hâkimiyetine girmesi, şehirde erken yıllardan itibaren birtakım imar faaliyetlerinin yapılmasına sebep olmuştur (Özsait, 2000; Avcı, 2016).

Vilayet, Tanzimat Dönemi’nde coğrafi özelliği, ticari kültürü ve yaşayan Rum yoğunluğu sebebi ile imar faaliyetlerinde “pilot bölge” olarak seçilmiştir (Avcı, 2008).

Şekil 4.33. Trabzon vilayet sınırı (Cuinet, 1890).

Şekil 4.33’de Trabzon vilayetinin Karadeniz’de uzun bir sınır olduğu görülmektedir. İmar faaliyetlerinin sebeplerinden en önemlisi taşımayı merkeze bağlayarak merkezî otoriteyi güçlendirmektir. Bu çerçevede Trabzon’un uzun yıllardır Rum hâkimiyetinde bulunması, bölgenin pilot olarak seçilmesinde etkili olmuştur.

Şekil 4.34. Trabzon Çömlekçi Limanı’nın silüeti (İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Kartpostallar Arşivi; Avcı, 2016).

Şekil 4.34'te görülen liman kentin ticaretle ilgilenecek uzun bir kıyı şeridi olduğunu göstermektedir. İfade edilen tarihî ve ticari kültür, Trabzon vilayetini taşrada önemli bir noktaya getirmektedir.

Trabzon'da Tanzimat dönemi imar faaliyetlerinden önce, idari işlerin yürütüldüğü vali sarayı olarak ifade edilen hükûmet konağı bulunmaktadır. Bu binanın bodrumu cezaevi olarak kullanılmaktadır. Belgelerde ifade edilen 1862 yılında çıkan bir yangın sebebi ile zarar gören bina, mevcut temelleri üzerine yeni bir yapının yapılması söz konusu olmuştur (B.O.A., 1235; Yazıcı, 2008).

1867'de yapımı hâlâ devam eden hükûmet konağının tamamlanması, çeşitli maddi sıkıntılar sebebiyle oldukça uzun sürmüştür. 1892 yılında yetersizliği sebebi ile tamirat geçirerek genişlemiş, 1918 ve 1920 yıllarında da defalarca onarım geçirmiştir. Yapım yılı uzun zaman alan hükûmet konağı, 1964 yılında kâgir şekilde 36 odalı olarak yapılmıştır (B.O.A., 1312, B.O.A., 1336; Yazıcı, 2008).

Şekil 4.35. Trabzon Hükûmet Konağı'nın şehir silüeti üzerindeki görüntüsü (Bölükbaşı, 2006; Yazıcı, 2008).

Şekil 4.35'te ifade edilen hükûmet konağı kırmızı renk ile belirtilmiştir. Ön cephede bulunan üçgen alınlık kısmı vurgulanarak şehir silüetinde işaretlenmiştir. Yapım yılı uzun

yıllar süren bina, bakım-onarım ve tadilatlar ile 20. yüzyıl başlarına kadar varlığını sürdürmüştür.

Şekil 4.36. I. Ulusal Mimari Akımı etkisindeki Trabzon Hükûmet Konağı binası, 20. yy (Yazıcı, 2008).

Şekil 4.36’da görülen bina, 1933 yılında yeniden inşa edilmiştir. Cumhuriyet Dönemi’ne ulaşan binanın, mimari üslup olarak da I. Ulusal Mimari Dönemi özelliklerini taşıdığı söylenebilir (Erten, 1989; Albayrak, 1998; Yazıcı, 2008).

Sivas, Anadolu Selçukluları zamanında, Konya’ya yakınlığı ve ticari yolların kavşağında bulunması sebebiyle önemli bir konuma sahiptir. Tarihi ve kültürü sebebi ile şehirde pek çok medrese, cami, kervansaray olduğu söylenebilir.

Şekil 4.37. 19. yy Sivas vilayet sınırları (Wikipedia, 2011).

Şekil 4.37’de, 19. yy Sivas vilayet sınırları görülmektedir. Sivas; Trabzon ve Ankara gibi büyük vilayetlere komşu olarak konumlanmaktadır. Yüz ölçümü olarak büyük olması, coğrafi konumu, yurt içi ticaret aklarına yakın olması vilayetin önemli özelliklerindedir.

Osmanlı Devleti’nden sonra, Kurtuluş Savaşı sürecinde yapılan kongrelerle cumhuriyetin temellerinin atıldığı illerden biri olmuştur.

19. yy’da merkezî otoriteyi güçlendirme hedefiyle Anadolu’nun büyük çoğunluğuna kamusal binalar yaptırılmıştır. 19. yy’ın sonunda Sivas’ta yapılan hükûmet konağı, meydanı ile birlikte devlet otoritesini ve yeni devlet imajını simgelemektedir (Bulut, 2006).

Şekil 4.38. Sivas Hükümet Konağı ve meydanı, 1930 yıllarından bir görsel (Sivas Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi Arşivi; Bulut, 2006).

Şekil 4.38’de görülen hükümet konağı ön cephesinde bina malzemesinin kesme taş olduğu görülmektedir. Bunun yanında hükümet konaklarının çoğunda görülen geniş bir meydan burada da tasarımın bütünleyici bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Bina Neoklasik üslupta kâgir yığma sistem şeklinde yapılmıştır. Mekânsal kurgu ve cephedeki pencere düzeni, yatay etkiyi artırmaktadır.

Bina çatı saçaklarının uzunluğu ve payandalar, pencere oranları ve kemersiz pencere vurgusu, yapıyı diğer taşra hükümet konaklarından kısmen ayırmaktadır. Belirtilen özellikler sebebi ile yapının Neoklasik yapıdan ulusal mimariye geçiş özellikleri taşıdığı söylenebilir.

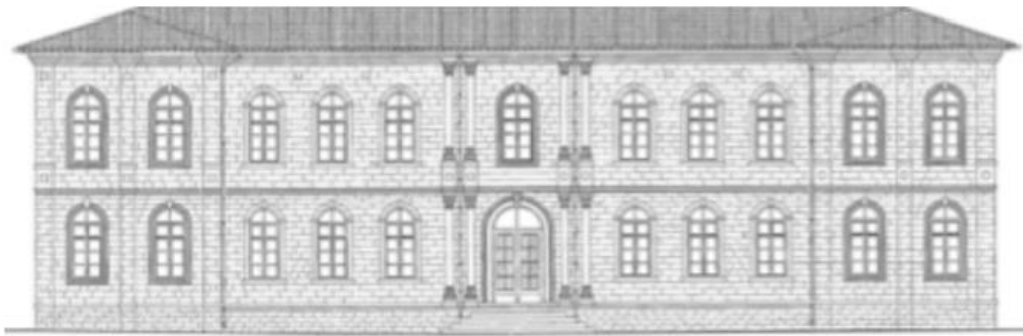
Diyarbakır, tarihte pek çok uygarlık ve imparatorluğun hâkimiyeti altına girmiş bir bölgedir. Araştırmalara göre ilk yerleşimin keşfedildiği tarih MÖ 3000 yıllarına dayanmaktadır. Bölge, 16. yy’da Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (Beysanoğlu, 1999; Parla, 1990; Yariş, 2019).

Şekil 4.39. 19. yy Diyarbakır vilayet sınırları (Faroqhi, McGowan ve Pamuk, 1994).

Şekil 4.39’da Diyarbakır vilayet sınırları görülmektedir. Diyarbakır, coğrafi konumu itibarıyla İstanbul’a oldukça uzaktır. Vilayet, güneyde Musul ve Deyr-i Zor’a komşudur. Taşrada merkezî otoriteyi sağlamak için bölgeye hâkim olma düşüncesi Diyarbakır’da hükûmet konağı yapılmasının gerekçesini artırmıştır. Bunun yanında şehrin, Diyarbakır’ın Arap ülkelerine ve hac yoluna yakın oluşu da devletin güçlü ve modern devlet kimliğini göstermek için önemli gerekçelerden bazılarıdır.

19. yy’da şehre pek çok modern kamu yapısı yapılmıştır. 1891-1893 yılları arasında yapılan hükûmet konağı da bunlardan biridir (Kakdaş Ateş, 2018; Özyılmaz ve Akal, 2019; Yariş, 2019).

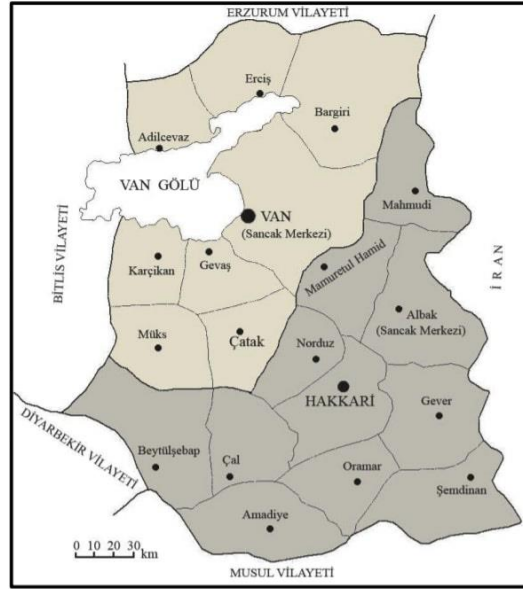

Şekil 4.40. Diyarbakır Hükûmet Konağı güney cephesi görünüşü (Yariş, 2019).

Şekil 4.40’da cephede kesme taşlar ve pencere düzenindeki yataylık gözlemlenebilmektedir. Yapı, 19. yy kamu yapılarında görülen kâgir yığma sistemle yapılmıştır. Mekânsal kurgudaki yataylık, cephedeki pencere düzeninde de tutarlı olarak

devam etmektedir. Ana giriş kısmında bulunan sütunların yapıya anıtsal bir kimlik kazandırdığı söylenebilir. Yapım sistemi ve malzemede nev-i tarz olması, cephe düzeninde kullanılan mimari öğeler ile yapının Neoklasik üslupta olduğu söylenebilir.

Van vilayeti; doğuda İran, batıda Bitlis, kuzeyde Erzurum ve güneyde Musul vilayeti ile komşudur. Vilayet, Osmanlı hâkimiyetine 16. yy'da girmiştir. Bölgede bulunan yoğun Ermeni nüfus sebebiyle merkezî otoriteye bağlılıkta sıkça sorun oluşmuştur (Kılıç, 2012; Aslan, 2016).

Şekil 4.41. Van vilayeti 19. yy haritası (Yıldız ve Deniz, 2016).

Şekil 4.41’de görüldüğü gibi Van vilayeti İstanbul’a uzak bir vilayettir. İfade edilen bilgilere göre Ermeni nüfusu fazlalığından kaynaklanan otorite sıkıntısı ve merkeze bağlılığın artırılması için hükûmet konağı yapımına ihtiyaç duyulmuştur.

Van vilayeti imar faaliyetlerinde Hamit Paşa’nın valilik geçirdiği dönem önemli olmuştur. Merkezde ticaretin gelişmesi için Erzurum’a uzanan yollar yapılmış, bunun yanında 1886 yılında hükûmet konağı tamiri ve merkez hapishanesi kullanıma açılmıştır (B.O.A, İrade, Şura-yı Devlet (İ.ŞD.); Aslan, 2016).

1896’da çıkan Ermeni ayaklanması ile Van şehir dokusu ciddi zarar görmüştür. Şehirde bulunan pek çok yapı 1915’te gerçekleşen bir diğer baskınla yok olmuştur (Mayewski, 1997; Ağaoğlu, 2007).

“...Asker bulunan yerler, Osmanlı Bankası, Düyun-ı Umûmiye, reji, posta, telgraf ve hükûmet binaları bombalarla havaya uçurulmuştur” (Ermeni Komitelerinin, Ağaoğlu, 2007).

Alıntı metinde belirtildiği gibi, ulaşılmak istenen pek çok kayıt, arşiv bilgisi, bina planları gibi evrakların kamu binaları ile beraber yok olduğu söylenebilir. Bahsedilen sebepler doğrultusunda Van Hükûmet Konağı ile ilgili herhangi bir belgeye ulaşamamıştır.

Bitlis bölgesinde ilk yerleşim, MÖ 3000 yılına kadar uzanmaktadır. Bu tarihten itibaren bölge, pek çok milletin hâkimiyeti altına girmiştir. 16. yy’dan itibaren Osmanlı hâkimiyetine girilmiştir. Bitlis, 1879 yılında vilayet statüsüne yükseltilmiştir. Erzurum, Diyarbakır, Elâzığ ve Bitlis’te bulunan yoğun Ermeni nüfus; bu bölgede hâkimiyeti zorlaştıran en temel sorun olarak görülmüştür (Tekdal, 2018).

Şekil 4.42. Bitlis vilayet sınırları (Vikipedi, 2021).

Şekil 4.42’de görülen sınırları ve komşuları gereği Bitlis önemli bir bölgede bulunmaktadır. İstanbul’a olan uzaklığı, bölgedeki Ermeni nüfusu ve yerel aşiret unsurları; merkezî otoriteye bağlılığın gecikmesine yol açmıştır.

Bitlis Hükûmet Konağı'nın yapımına 1880 yılında başlanmıştır. Ödenek yetersizliği sebebiyle tamamlanamayan bina, 1890 yılında yapılan askerî rüştiye binası; 1916 yılından sonra hükûmet konağı olarak kullanılmıştır (Danyal, 2021).

Şekil 4.43. Bitlis askerî rüştiyesi ve sonrasında hükûmet konağı olarak kullanılan bina ön görünüşü (Danyal, 2021).

Şekil 4.43'de görülen kamusal yapı, askerî rüştiye olarak tasarlanmıştır. Yapı kâgir yığma sistemi ile yapılmıştır. Yatay mekânsal kurgusu ve pencere düzeni, yapıdaki Neoklasik unsurların yansıması olarak gözlemlenmektedir.

Künye bilgileri verilmiş olan vilayet hükûmet konaklarına bakıldığında Tanzimat Dönemi mimari üslubun hâkim olduğu görülmektedir. Hükûmet konakları mimarisinde Neoklasik üslubun mekânsal kurguda yatay bir planlama olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Cephe düzeninde yatay etki devam etmektedir. Pencere oranları aynı katta aynı oranlı ve birbirinin tekrarı şeklinde yatay etkiyi artırmaktadır. Binaların yapım sistemi nev-i tarz olarak adlandırılan kâgir yığma sistem şeklinde çözümlenmiştir.

Tanzimat sürecinde yapılan taşra imar faaliyetleri ile merkezî otorite güçlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Trabzon, Erzurum, Diyarbakır, Bitlis vilayetlerinde bulunan Rum ve Ermeni nüfusun merkezî otoriteyi güçlendirmesi bu bölgelerdeki imar faaliyeti çalışmalarını artırmıştır. Bunun yanında merkeze yakınlık, hükûmet konağı yapımında önemli olan bir diğer neden olarak ortaya çıkmaktadır.

Tanzimat Dönemi kamusal yapılarından hükûmet konağı dışında yapımı gerçekleşen binalarda da aynı mimari üslup gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda 19. yy taşra imar faaliyetlerinden, hükûmet konağı yapımında Neoklasik üslubun mimari unsurlarının uygulandığı görülmektedir. Bunlar vilayet çeşitlilikleri olsa dahi mekânsal kurgu, cephe düzeni ve devletin temsiliyeti çerçevesinde ortaklık göstermektedir. Bunun yanında, vilayetlerin farklılıkları sebebiyle cephe düzeni ve malzeme kullanımında yerel bazı farklılıkların gerçekleştiği söylenebilir.

4.2.2. Tanzimat Dönemi Hükûmet Konağı Örnekleri

Osmanlı Devleti, Tanzimat Fermanı ile birlikte, halka verdiği kamusal hizmeti kurumsallaştırmak istemektedir. Bunun yanında merkezî otoriteyi güçlendirme hedefi de en temel hedeflerinden biridir. İlk uygulama vilayetleri Edirne, Hüdavendigâr, Ankara, Aydın, Konya vilayetleri olurken zamanla Anadolu'daki pek çok bölgeye yayılmıştır. II. Abdülhamit döneminde taşra imar faaliyetleri kapsamında yetmiş yedi hükûmet konağı yapıldığı bilinmektedir (Torun, 2012).

Hükûmet konağı yapımında uygulanan Neoklasik üslubun yapım sistemi ve malzeme kullanımında belirli bir kabul üzerinden yürüdüğü, künye bilgileri verilen hükûmet konakları incelemesinde görülmektedir. Bunun yanında hükûmet konağı yapımında seçilen taş malzemesi, vilayetler arasında coğrafi farklılık sebebiyle değişkenlik gösterebilmektedir. Aynı zamanda yapım işinde görev alan yerel ustalar, yerel bazı alışkanlık ve zevkleri devam ettirerek cephelerde uygulanan bazı farklılıklara yol açmaktadır. Bu çerçevede, seçilen yedi vilayetin hükûmet konakları ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu bağlamda, Neoklasik üslubun bölgeler arası farklılaştığı noktalar gözlemlenmeye çalışılacaktır. Bu sebeple coğrafi olarak her bölgeden bir örnek seçilmesine dikkat edilmiştir. Bu sebeple; doğuda Erzurum vilayeti, batıda İzmir ve Hüdavendigâr vilayeti, kuzeyde Kastamonu vilayeti, güneyde Adana vilayeti ve İç Anadolu'da Konya ve Ankara vilayetleri örnek olarak incelenecektir.

Farklı bölgelerden seçilen hükûmet konağı örneklerinde ayrıca yapımda öncelenen ve ayrılan bütçede sorun yaşamaksızın inşaatı sonlandırılan vilayetlerin seçimine dikkat edilmiştir.

Seçilen örneklerden; İzmir, Konya, Ankara, Hüdavendigâr vilayetleri İstanbul'a yakınlıkları sebebiyle ilk olarak imar faaliyeti başlayan bölgelerdendir. Bu sebeple, yapım işine ayrılan bütçede sorun yaşamaksızın hükûmet konağı yapımları sonlandırılabilmiştir. Bu durum, döneme ait mimari üslubun incelemesini kolaylaştırmaktadır.

Seçilen örneklerden Adana ve Kastamonu; liman kenti olmaları sebebiyle, ayrıca yapım bütçelerinde sorun olmaksızın tamamlanmaları ve mimari üslubun rahatlıkla incelenebilmesi sebebiyle seçilmiştir.

İncelenen yedi örnek; mekânsal kurgu, yapım sistemi ve malzeme kullanımı, cephe düzeni ve temsiliyet çerçevesinde incelenecektir. Yedi örnek kendi içinde gruplandırılarak, birbirleriyle çaprazlanarak karşılaştırılacaktır. Bu şekilde benzerlik ve farkları ortaya konacaktır.

4.2.1.1. Konya Hükûmet Konağı

Anadolu vilayetlerinden en önemlileri sayılan Konya vilayeti imar faaliyetlerinde de öne çıkmaktadır. Anadolu'nun merkezi sayılan ve yüz ölçümü büyük olan bu vilayetin merkez sancaklarına yapılan hükûmet konakları da diğer vilayetlere oranla daha büyüktür.

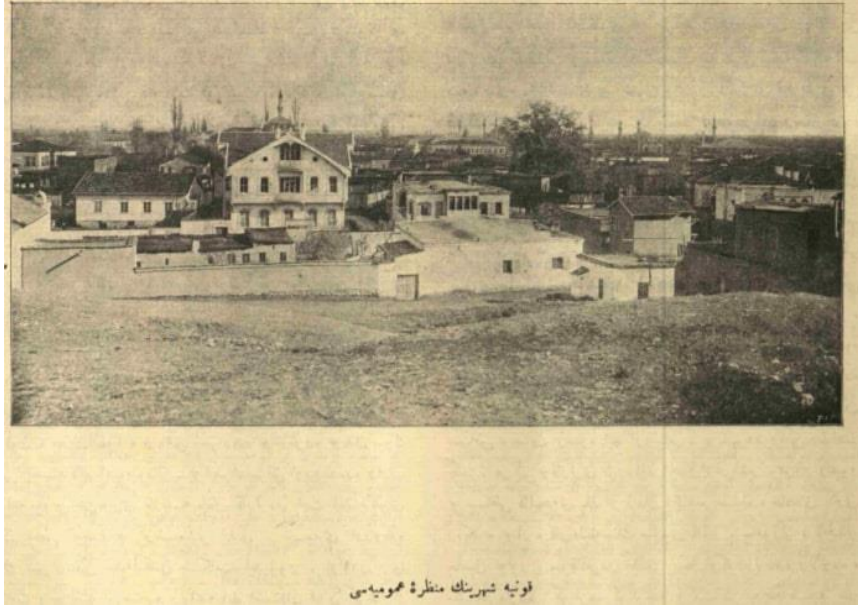
Şekil 4.44. Konya vilayet sınırı (Wikipedia, 2011).

Şekil 4.44'de Konya vilayet sınırları görülmektedir. Bu sınırlara bakıldığında Konya'nın Anadolu iç ticaret yolları üzerinde bulunması, bu vilayete hükûmet konağı

yapılmasında önemli olmuştur. Bunun dışında vilayetin tarihî birikimi de vilayeti önemli bir noktaya getirmektedir.

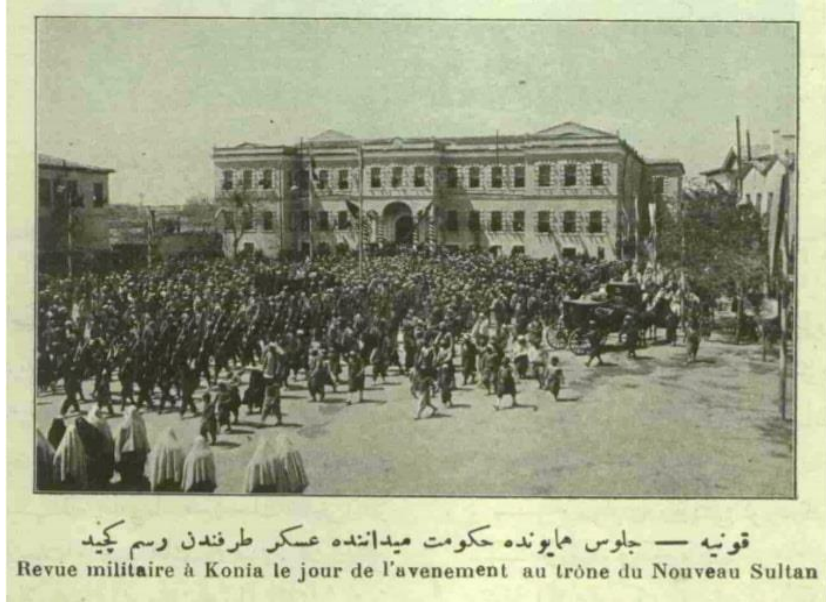
Konya, Anadolu'da bulunan iç ticaret akslarının kavşağında bulunmaktadır. Tarihte pek çok medeniyetin hâkimiyeti altına girmiştir. Bu sebeple şehirde erken imar faaliyetleri başlamıştır (Avcı, 2016).

Şekil 4.45. 20. yy'da Konya'dan genel bir görünüş (Uçaryiğit, 2017).

Şekil 4.45'de Konya genel şehir silüeti bulunmaktadır. Şehirde sivil yapıların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bunun dışında tarihi ve kültürü sebebiyle cami, han, kervansaray, medrese gibi tarihî yapıların olduğu bilinmektedir.

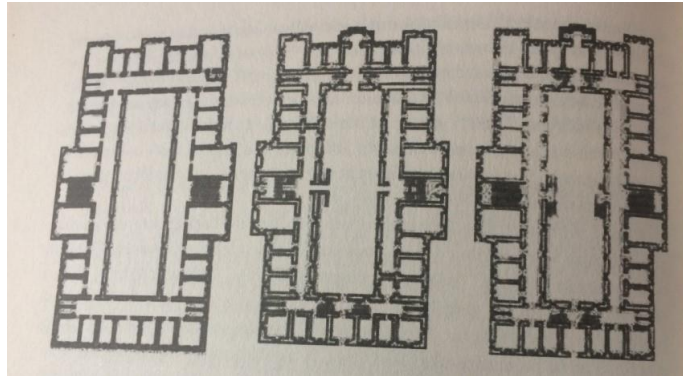
Osmanlı Devleti, Tanzimat dönemi taşra imar faaliyetlerinde Konya vilayetindeki hükûmet konağı yapımına öncelik vermiştir.

Şekil 4.46. Konya Hükûmet Konağı meydanında cülus dağıtım töreni (Uçaryiğit, 2017).

Şekil 4.46’da Konya Hükûmet Konağı ve meydanında gerçekleşen tören görülmektedir. Meydan ile hükûmet konağının bütünsel bir tasarım oluşturduğu söylenebilir. Aynı zamanda meydanda gerçekleşen kutlama faaliyetleri benzer şekilde çoğu vilayetin hükûmet konağı meydanında görülmektedir.

Konya Hükûmet Konağı, bodrum üzeri iki kat olarak çözümlenmiştir. Planlaması Şekil 4.47’de olduğu gibi iç avlulu şekilde çözümlenmiştir. Her cepheden avluya bir kapı ile ulaşılmaktadır. Bunun yanında iç avluyu oluşturan blokların her biri mekânsal kurguda yatay bir planlama oluşturmaktadır.

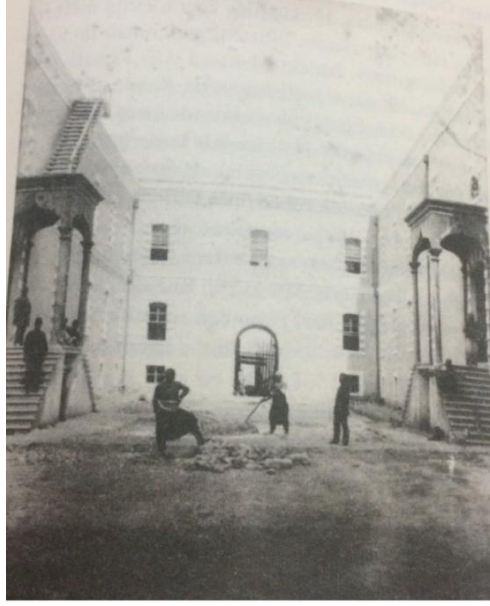
Şekil 4.47. Konya Hükûmet Konağı kat planları (Duran, 2006; Avcı, 2016).

İç bahçe, zemin katta her cepheden çıkışın verildiği bir sirkülasyon alanı olarak çözümlenmiştir. Aynı kat planı, bodrum ve birinci katta da tekrar etmektedir. Hükümet konağı bina ebatları 79.00*39.10 m'dir (Büyükşehir Belediyesi Yay., 2010).

Bina kütlelerinde ön cephede üç çıkma yapılmıştır. Ana giriş dört sütun, üç kemerle vurgulanmıştır. Bu durum binaya anıtsal bir özellik kazandırmıştır. Doğu ve batı cephelerinde yine simetrik bir şekilde çıkma yapılarak binaya hareket kazandırılmıştır. Dört cepheden de giriş verilerek orta avluya ulaşım sağlanmaktadır. Avlunun etrafında oluşturulan koridor, bina ofislerini birbirine bağlamaktadır.

Çıkımların olduğu kısımlardaki odalar büyük ebatlarla çözülmüştür. Sağ ve sol cephelerin ortasındaki simetrik ana merdiven ile bina düşey sirkülasyonu sağlanmaktadır. Bodrum katta 32 oda bulunmaktadır. Zemin katta, büyük odalar dahil, 28 ofis bulunmaktadır. Birinci katta ise giriş kısımların da üzerine döşeme atılarak oda sayısı 30'a çıkarılmıştır.

Tanzimat dönemi düzenlemeleri ile memuriyet sayıları artmıştır. Bu sebeple yapılan hükümet konağının çalışma ofisi sayısı maksimum şekilde planlanmaya çalışılmıştır. Planlamadaki ofislerin yan yana ve simetrik oluşu orta avlu ile hareketlendirilmiştir. Zemin kat odaları koridordan sonra direkt orta avluya çıkmaktadır. Yine zemin katta her cepheden avluya geçişi sağlamak için kapılar bulunmaktadır.

Şekil 4.48. Hükûmet konağı iç bahçe inşaatından bir görüntü (Yıldız Fotoğraf Albümü; Avcı, 2016).

Şekil 4.48’de görüldüğü gibi, iç avluyu çevreleyen koridordan orta avluya pencereler açılmıştır. Bunun yanında koridordan iç avluya çıkış verilmiştir. Bu sayede zemin katla avlunun doğrudan iletişimi artırılmıştır.

Konya Hükûmet Konağı, kâgir yığma teknik ile yapılmıştır. Yapı malzemesi kırma taştır. Bu taş görünümü cephelerde gözlemlenebilmektedir. Bina cephesinde bilhassa pencere sövelerinde görülen malzeme iki renk olarak seçilmiştir. Bölgede bulunan taşın rengi ve özelliği hükûmet konaklarının cepheleri için özgün bir renk oluşturmaktadır.

Cephe kurgusunda, mekânsal kurgu ile tutarlı bir yatay etkinin bulunduğu söylenebilir. Konakta bulunan uzun cepheler simetrik, kısa kenarlı cephelerden; ön cephe ise üç çıkmalıdır. Arka cephede ise herhangi bir hareket bulunmamaktadır. Ön cepheden algılanan dengeli simetrik görünüş, planlamada da aynı şekilde devam etmektedir.

Dört farklı cepheden de giriş düzenlenen planlamada, ana giriş kısa kenarlı cepheden yapılmaktadır. Üç çıkma ile hareketlendirilen ana girişte orta çıkma, ana giriş kapısını oluşturan üç kemer ile vurgulanmıştır. Ana girişin üstünü örten çıkma, dört sütunla taşınmaktadır. Sütunlar girişteki anıtsal etkiyi vurgulayarak tipik Neoklasik üslubun mimari öğelerini oluşturmaktadır. Bodrum kat pencereleri; düz, diğer kat pencereleri kemerli şekilde

yapılmıştır. Pencereler aynı katta, aynı oranla birbirini tekrar ederek yatay etkiyi artırmaktadır. Kat pencerelerinde bulunan söveler ile pencereler vurgulanmıştır.

Şekil 4.49'da Konya Hükûmet Konağı'nda çatı çevresinde dönen parapetler, yatay etki ve anıtsal görünümü artırmaktadır.

Şekil 4.49. Konya Hükûmet Konağı ön görünüşü (Anonim, 2020).

Tanzimat dönemi imar faaliyetlerinde kâgir yığma yapım sistemi tercih edilmiştir. Bu yapım sistemi ve taş malzemesinin kullanımı, yenileşen devletin yeni tarzı olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple, hükûmet konakları Osmanlı Devleti'nde modernleşmeyi ve yeni devlet modelini temsil etmektedir. Bunun yanında cephedeki yatay vurgu ve giriş kısmındaki anıtsallığın devletin güç ve hâkimiyetini temsil ettiği söylenebilir.

4.2.2.2 İzmir Hükûmet Konağı

İzmir, uzun yıllar Roma hâkimiyetinde kalmıştır. Sahip olduğu tarihi ve kültürü sebebiyle erken yıllarda imar faaliyetlerine başlanmıştır. Şehirde gözlemlenebilecek pek çok tarihî ve mimari eser bulunmaktadır. Bunun yanında verimli toprakları sebebiyle tarımsal faaliyeti yoğun olan bir şehirdir. Bu durum şehre ticari bir değer katmıştır.

Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim halkın yoğun olduğu bölgelerde imar faaliyetlerini önemsemesi; İzmir'de de hükûmet konağı yapılmasını, ayrıca alt ve üstyapı faaliyetlerinin gelişmesini sağlamıştır (Avcı, 2016).

Şekil 4.50. 19. yüzyıl Aydın vilayet sınırı (Wikipedia, 2011).

Şekil 4.50'de Aydın vilayet sınırları görülmektedir. Zamanla Aydın vilayetinin merkezi hâline gelmiştir. Aynı zamanda vilayetin Avrupa'ya ve İstanbul'a yakın olması, pek çok gayrimüslimin burada yerleşik olarak kalmasına ve imar faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur.

Tanzimat Dönemi taşra imar faaliyetlerinde, İstanbul'a yakınlığı dolayısıyla öncelik verilen vilayetlerden biridir. Aynı zamanda kentte bulunan gayrimüslim nüfusun varlığı, yoğun ticari faaliyetler ile kentin uluslararası düzlemde görünürliğünün artması da mevcut durumu destekleyerek hükûmet konağı ihtiyacını artırmıştır (Avcı, 2016).

Şekil 4.51. İzmir limanına ait bir silüet (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, 2020).

Şekil 4.51’de görüldüğü gibi, İzmir’in bir liman kenti olması, ticari hareketliliği artırmaktadır. Osmanlı Devleti’nin hükûmet konağı yapımında ticaretin yoğun olduğu bölgelere öncelik vermesi, İzmir’de erken imar faaliyetlerinin başlanmasına yol açmıştır.

Şekil 4.52. 19. yy’da İzmir Konaq Meydanı’nı gösteren bir fotoğraf (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, 2020).

Şekil 4.52'de 19. yy'a ait, İzmir Konak Meydanı'nın fotoğrafı görülmektedir. Meydanda şehir içinde demir yolu gözükmemektedir. 19. yy'da taşrada bulunan çoğu vilayette alt ve üstyapı hizmetleri bu düzeyde değildir. İzmir'in ticari faaliyetinin yoğun olması ve İstanbul'a olan yakınlığı şehrin gelişmesini sağlamaktadır.

Vilayette, Tanzimat süreci ile yeni bir hükûmet konağı ihtiyacı doğmuştur. İzmir Hükûmet Konağı, Ron Vitali tarafından tasarlanmıştır. Vilayetin, uluslararası görünür bir yer olması, hükûmet konağı mimarisinin yerel unsurlardan ayrılarak daha Avrupai denilebilecek bir üslupta yapılmasına yol açmıştır.

Bina zemini oturma alanı 2.062 m² olup bina katı zemin üzerine iki kat olarak tasarlanmıştır. Seksenin üzerinde oda sayısı bulunmaktadır (İzmir Dergisi, 2020).

Konya Hükûmet Konağı ile benzerlik göstererek iç avlulu planlamaya sahiptir. Her cepheden binaya giriş verilmiştir. Manzaranın olduğu yönde balkon ve büyük bir salon bulunmaktadır.

Şekil 4.53. İzmir Hükûmet Konağı yenide yapılan binanın ön görünüşü (T.C. Kültür Turizm Bakanlığı, 2020).

Yapı, şekil 4.53’de görüldüğü gibi günümüzde yeniden betonarme karkas şeklinde yapılmıştır. Geçirdiği yangın sebebi ile orijinal hâli ile korunamamıştır. Fakat orijinal hâli, 19. yy yapılarında görülen yapım sistemi ile kâgir yığma şeklinde yapılmıştır (T.C. Kültür Turizm Bakanlığı, 2020).

Bina, mekânsal kurgusu iç avlulu olarak çözümlenmiştir. Şekil 4.54’te görülen cephe düzenindeki üçgen alınlık, pencere oranları, tekrar ederek yatay etkinin artırılması ve sütunlu anıtsal giriş Neoklasik üslubun mimari öğeleri olarak değerlendirilebilir. Cephedeki düz ve kemerli pencereler, simetriktir. Son kat pencereleri üzerinde dekoratif amaçlı mimari öğeler bulunmaktadır.

Şekil 4.54. İzmir Hükümet Konağı ve meydanı (Pingudu Müzayede, 2020).

Şekil 4.55. İzmir Hükümet Konağı giriş kısmı (Salname-i Vilayet-i Aydın; Avcı, 2016)

Şekil 4.55’de görülen dört sütun üzerine yapılan çıkma, ana girişi vurgulamıştır. Sütun başlıklarının, iyon tarzda olması sadece İzmir Hükümet Konağı’nda görülen belirgin özelliklerdendir. Ana giriş kısmının sütunlu ve kemerli girişi sağ ve sol aksta devam ederek kolonatl bir hat oluşturmaktadır. Ana girişin üzerinde bulunan balkonlu kısım makam odasının meydana hâkimiyetini artırmaktadır.

Ön cephede bulunan orta aks, Antik Yunan üçgen alınlığı ile bitmektedir. Üçgen alınlık, Neoklasik üslubun, en belirgin özelliklerinden biridir. Bu şekilde bina ana girişinin vurgulanması sağlanmış, binaya anıtsal bir görünüş verilmiştir.

Bu çerçevede İzmir Hükümet Konağı’nın yapım sistemi ve cephe özellikleri, devletin yeni ve modern kimliğini temsil etmektedir. Bunun yanında yapıdaki Neoklasik üslubun mimari öğelerinin, devletin erk ve gücünü mimari üzerinden ifade ettiği söylenebilir.

4.2.2.3. Ankara Hükûmet Konağı

Ankara, 19. yy başlarına kadar Anadolu eyaletine merkezlik yapmış, iç ticarete önemli bir konumda bulunmaktadır. Ankara vilayeti, 1864 Nizamnamesi ile düzenlenerek hükûmet konağı yapımı için önemli bir merkez hâline gelmiştir (Avcı, 2016).

Şekil 4.56. Ankara vilayet sınırı (Wikipedia, 2011).

Şekil 4.56’da Ankara vilayeti sınırları belirtilmiştir. İç Anadolu hâkimiyetinde önemli bir noktada bulunan Ankara, Anadolu’da yapılan imar faaliyetlerinde de önemli olan bir noktada bulunmaktadır.

Ankara, Anadolu Bölgesi’nin iç ticaretinde önemli bir noktada bulunmaktadır. Şehirde Tanzimat süreci ile başlayan değişiklikler, Cumhuriyet Dönemi’nde de kendini hissettirerek devam etmiştir (Avcı, 2016).

Şekil 4.57. Ankara vilayetinden bir silüet (Köksalan, 2016).

Şekil 4.57'de Ankara'nın başkent olmadan önce, tipik bir Anadolu kenti görünümünde olduğu görülmektedir. Şehirde sivil yapılar yoğunluktadır.

Tanzimat dönemi taşra imar faaliyetlerinde, vilayetin iç ticaretinin yoğun olması, hükûmet konağı yapımında öncelik verilen vilayetlerden olmasını sağlamıştır.

Şekil 4.58. Ankara'da kiralanarak hizmet veren eski hükûmet konağı (Yıldız Fotoğraf Albümü; Avcı, 2016).

Vilayette hükûmet konağı yapımından önce, taşrada pek çok vilayette uygulanan konak kiralama yöntemi ile kamusal hizmet verilmeye çalışılmıştır. Şekil 4.58'de görülen konak, kiralamak sureti ile hizmet veren bir binadır. Tanzimat süreci ile idari sisteme gelen

düzenlemeler, artan memur sayısına oranla odaların yetersiz kalması ve ahşap konakların tadilatı için gerekli olan masrafın yüksek olması gibi sebepler de yeni bina gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. 1897 yılında yapımı tamamlanan hükûmet konağı ile devlet işleri yeni hükûmet konağında yürütölmeye başlanmıştır (Avcı, 2016).

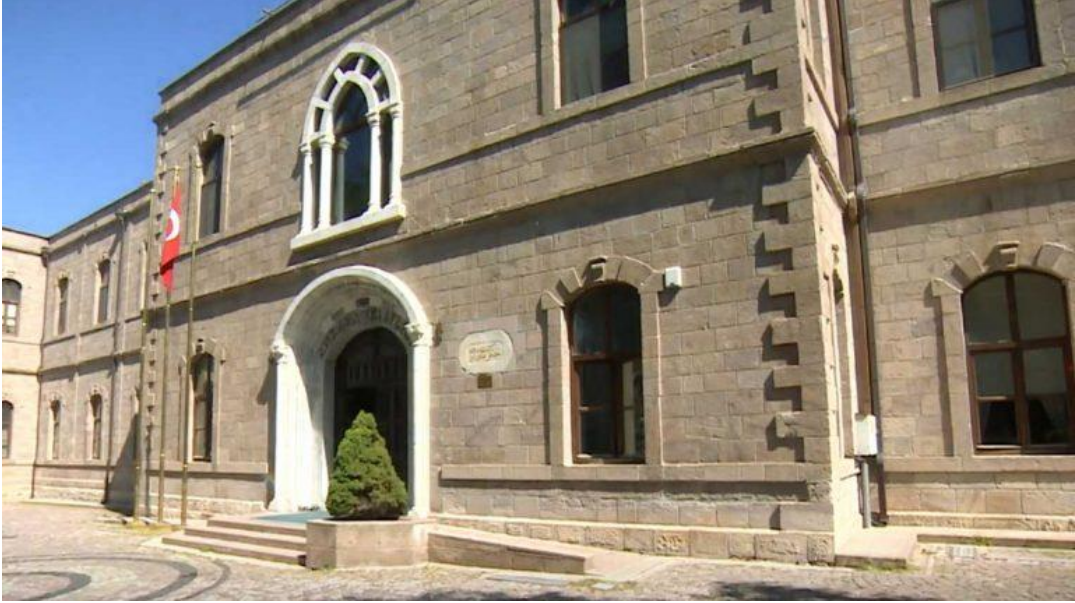
Şekil 4.59’da göröldüğü gibi, Ankara Hükûmet Konağı, zemin artı bir kat olarak tasarlanmıştır. Mekânsal kurgunun belirgin bir yatay düzlemde kurgulandığı söylenebilir. Cephelerdeki kat silmeleri ve cephe düzeninde tekrar eden pencereler de mekânsal kurgudaki bu yatay vurguyu artırmıştır.

Şekil 4.59. Ankara Hükûmet Konağı ön görünüşü (Avcı, 2016).

Cephe kurgusunda bina orta sol ve sağ kısımlarında dışa çıkma yapılarak ön ve arka cephelerde kütlele olarak bir hareket sağlanmaya çalışılmıştır. Ana giriş kısmı, İzmir ve Konya Hükûmet Konaklarında göröldüğü gibi, sütunlu bir girişle sağlanmamıştır. Yine aynı illerde cephelerde görölen yoğun pencereler burada görölmemektedir.

Bina, yığma yapım sistemi ile yapılmıştır. Yapımında kullanılan malzeme, kesme taştır. Aynı yapı malzemesi cephe elemanlarındaki yatay silme, söve ve köşelerdeki düşey bordürlerde de kullanılmıştır.

Şekil 4.60. Ankara Hükûmet Konağı ana girişinin farklı malzeme ile oluşturulan anıtsal etkisi (Ekerbiçer, 2019).

Şekil 4.60’da görüldüğü gibi, bina ana giriş ve üzerindeki pencerenin sivri kemerinde kullanılan beyaz mermer cephede kullanılan doğal taştan farklı bir renk ve doku oluşturmaktadır. Ana girişi vurgulayan bu farklılığın anıtsal bir etki yarattığı söylenebilir.

Ankara yurt içi ve 19.yy’da yurt dışına yaptığı ticari faaliyetleri ile uluslararası görünürlüğü artan bir kent hâline gelmiştir. Hükûmet konağı yapımında tercih edilen kâgir yığma teknik ve mimaride kullanılan Neoklasik üslup, devletin modern bir devlete dönüşümünü temsil etmektedir. Bunun yanında yapıda bulunan anıtsal etki, dengeli ve yatay mimari devletin hâkimiyet ve gücünü temsil etmektedir (Avcı, 2016).

4.2.2.4. Kastamonu Hükûmet Konağı

Kastamonu vilayeti; ilk olarak Anadolu eyaletine bağlı bir sancak merkezi iken, sonrasında Ankara vilayetine bağlanmıştır. (Yurt Ansiklopedisi, Kastamonu Maddesi, 1983; Topçubaşı ve Eyüpgiller 2010).

Şekil 4.61. Kastamonu vilayet sınırları (Wikipedia, 2011).

Şekil 4.61’de vilayet sınırları gözükmektedir. Karadeniz’e uzun bir sınırının bulunması, bunun yanında tarihî İpekyolu üzerinde bulunması; vilayeti önemli bir noktaya getirmektedir. Bunun yanında coğrafi güzelliği ve liman kenti olması, hükûmet konağı yapımında etkili olmuştur.

Şehir, tarihte pek çok milletin hâkimiyeti altına girmiştir. Bu sebeple şehirdeki imar faaliyetleri erken yıllarda başlamıştır. Şehirde cami, türbe, medrese gibi tarihi mimari yapılar bulunmaktadır. Coğrafi olarak tarihî İpek Yolu üzerinde bulunması, vilayeti ticari açıdan önemli bir duruma getirmiştir (Kankal, 2004; İbret, Aydınözü ve Uğurlu, 2015).

Şekil 4.62. Kastamonu şehir silüetini gösteren bir fotoğraf (Köker, 2005; Çolak, 2018).

Şekil 4.62’de bulunan şehir silüetinde, kendine has sivil yapı dokusu olduğu görülmektedir. Şehir, doğal güzelliği ve dokusu ile tarihte pek çok devlet adamı ve seyyahın geziye çıktığı bir bölge olmuştur. Doğal liman olması ve ticaret yolu üzerinde bulunması şehri cazip kılmaktadır. Aynı zamanda farklı etnik grupların bulunması sebebiyle merkezî otorite bu bölgede güçlendirilmeye çalışılmıştır. Tanzimat kararları ile idari düzenlemeler şehirde yeni bir hükûmet konağı yapımına neden olmuştur. Kastamonu Hükûmet Konağı; 1901 yılında tamamlanmıştır (Topçubaşı ve Eyüpgiller, 2010).

Kastamonu Hükûmet Konağı, yapım yılı itibarıyla II. Abdülhamit Dönemi’nde bulunsa da taşrada yapılan çoğu hükûmet konağının mimari üslubundan farklıdır. Neoklasik üslubun bu yapıda yerini erken I. Ulusal Mimari Akımı denemelerine bıraktığı söylenebilir.

Şekil 4.63. Kastamonu Hükûmet Konağı meydanında gerçekleşen açılış töreni (Malumat, 1901; Çolak, 2018).

Şekil 4.63’de Kastamonu Hükûmet Konağı’nın meydan ile oluşan bütüncül tasarımı görülmektedir. Yapı bodrum zemin üzerinde bir normal kat olarak tasarlanmıştır.

Ön ve arka cephede, sağ ve sol kısımlar çıkma yapılarak her iki cephe hareketlendirilmiştir. Aynı zamanda bu hareketlilik belirli bir simetri içinde yapılmıştır. Zemin katta yüksek bir su basman hizası belirlenmiştir. Bu sayede yüksek merdivenler oluşturulmuştur. Bu durum orta aksın anıtsal etkisini artırmaktadır.

Zemin kat ana giriş kısmında binanın orta bölümü ana girişi vurgulamak için çıkma yapılmıştır. Orta çıkma kısmı üç kemer, iki sütun ile taşınmaktadır. Sağ ve sol cephelerde, orta kısımlar yine simetrik bir şekilde çıkma yapılarak cephe hareketlendirilmiştir.

Yapım sistemi, Tanzimat Dönemi imar faaliyetlerinde yapılan kâgir yığma şeklinde yapılmıştır.

Şekil 4.64. Kastamonu Hükümet Konağı ön cephesinden bir görünüş (T.C. Kastamonu Valiliği, 2020).

Şekil 4.64’te hükümet konağının cephesi görülmektedir. Bina cephesi ön ve arka kısımda simetrik şekilde sağ, sol ve orta kısmı çıkma yapılarak hareketlendirilmiştir. Ana giriş kısmında iki sütun bulunmaktadır. Sivri bir kemerle ana girişte büyük bir kemer, sağ ve sol kısmında simetrik iki küçük kemer bulunmaktadır. Cephe pencerelerinde, zemin katta büyük çoğunlukla basık kemerli pencerelere, birinci katta ise dikdörtgen pencere kullanmıştır. Birinci kat çıkma kısımlarında ise sivri kemerli pencere kullanarak eklektik bir tavır sergilenmiştir. Ana giriş kemeri ve pencerelerin etrafında kullanılan söveler kemerleri vurgulamış, bu sayede cephe hareketlendirilmiştir. Söveler iki renk taş şeklinde uygulanarak ayrıca vurgu artırılmıştır.

Çatı kısmında 19. yy’da yapılan hükümet konaklarında görülmeyen geniş saçakları kullanmıştır. Saçakların altındaki payandalarla geniş saçaklar taşınmıştır. Bu mimari öğeler ile cepheye verilen anıtsallık bu yapıda yön değiştirmiştir. Bunun yanında geniş saçak ve payanda kullanımının I. Ulusal Mimari Akımının erken denemesi olduğu söylenebilir.

Kastamonu Hükümet Konağı, mimarisi ile devletin ifade etmek istediği erk ve güç mimari öğeler vasıtası ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede, ana girişin anıtsallığı, çatıda bulunan geniş saçak ve onları taşıyan payandalar, kamusal binalara has bir üslup oluşturmaktadır. Özellikle meydan ve dış merdivenler ile yapı kotunun yükseltilmesi de bu

güç algısının pekiştirildiğini göstermektedir. Kullanılan yapım tekniği ve malzeme, Tanzimat Dönemi imar faaliyetlerinde görülen kâgir yığma şeklinde gerçekleşmiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nin modernleşmesini mimari üzerinden ifade etmektedir.

4.2.2.5. Adana Hükûmet Konağı

Adana ve civarının Osmanlı hâkimiyetine girmesi 16. yy'ı bulmaktadır. Adana'nın Suriye ile güçlü ticari bağlarının bulunması, Adana'yı önemli bir konuma getirmektedir. Aynı zamanda bölgedeki yerleşim MÖ 2000 yıllarına uzanmaktadır (Saban, 2006).

Şehrin tarihî kültüre sahip olması erken yıllardan itibaren imar faaliyetlerinin başladığını da göstermektedir. Bunun yanında verimli arazileri, tarım potansiyeli, Suriye ve Arap ülkelerine yakınlığı, Akdeniz'deki konumu, vilayetin hükûmet konağı yapımında tercih edilmesine neden olmuştur.

Şekil 4.65. 19. yy Adana vilayet sınırları (Wikipedia, 2011).

Şekil 4.65'te 19. yy Adana vilayet sınırları gözlemlenmektedir. Vilayet batıda Konya, doğuda Halep vilayetlerine komşudur. İç Anadolu ile Akdeniz arasında geçiş bölgesinde bulunması da şehri ticari anlamda önemli bir konuma getirmektedir. 1867 yılında vilayet olan Adana, geçirdiği siyasi ve idari dönüşümlerle aynı zamanda uluslararası platformda önem kazanan noktaya gelmiştir. Bu sebeple tüm sancak ve kazalarında ayrı ayrı hükûmet konağı bulunmaktadır.

Adana, tarihten bu yana verimli toprakları sebebiyle pek çok devletin hâkimiyeti altına girmiştir. Bunun yanında doğal bir liman özelliğinde olması da şehrin önemli özelliklerindedir (Ünal, 2006).

Şekil 4.66'da görüldüğü gibi bina, bodrum, zemin artı iki kat şeklinde planlanmıştır. Ön ve arka cephesi, simetrik bir şekilde, üçer tane çıkmadan oluşmaktadır. Bu çıkmalar görünüşleri hareketlendirdiği gibi odalar arasında boyut farkı da yaratmaktadır. Orta kısmın yükselmiş binada kütleli olarak anıtsal bir etki oluşturmaktadır. Bunun yanında sağ ve sol koldaki teras uygulaması, bölge iklim koşullarının tasarıma etki ettiğini göstermektedir.

Şekil 4.66. Adana Hükûmet Konağı Mürtesim-i Âmudî (Servet-i Fünun dergisi, 1894; Nur Umar Arşivi, Umar ve Can, 2019).

Adana Hükûmet Konağı, kâgir yığma sistemle yapılmıştır. Binada taş ve tuğla malzemeleri kullanılmıştır. Dış merdivenlerde ise mermer kullanılarak bina görselinin zenginleştirildiği çalışılmıştır (Umar ve Can, 2019).

Cephe kurgusuna bakıldığında pencerelerin üzerinde bulunan üçgen alınlık dekoratif amaçlı Neoklasik bir etki olduğu söylenebilir.

Tanzimat Dönemi'nde kullanılan yapım tekniği ve malzeme kullanımı taşra imar faaliyetlerinin çoğunda devletin modernleşen kimliğini ifade etme aracı olarak kullanılmıştır. Yapılarda kullanılan Neoklasik üslup, kamusal yapılarla bağdaşan bir mimari tarz olarak kabul görmüştür. Bunun yanında yapının mekânsal kurgusu, tutarlı yatay etkisi, anıtsal giriş tasarımı, meydanı ile bütünleşen tasarımı ve meydana hâkim mimari öğeler devletin hâkimiyetini temsil etmektedir.

4.2.2.6. Erzurum Hükûmet Konağı

Erzurum vilayeti; Trabzon, Sivas, El- Aziz, Bitlis ve Van vilayetlerine komşudur. Şekil 4.67'de görüldüğü üzere doğu ve kuzeydoğuda, Kafkasya ve İran'dan Anadolu'ya geçişin kavşağında bulunmaktadır.

Şekil 4.67. Erzurum vilayeti sınırları (Wikipedia, 2011).

Şehrin kurulması MÖ 4000 yıllarına uzanmaktadır. Şehir üzerinde pek çok devlet hâkimiyet kurmuştur. Şehir, 16. yy'da Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (İnbaşı, 2008; Çolakoğlu, 2014).

Bölgede önemli ilk imar faaliyetleri sultan Kanuni döneminde olurken idari sistemin yenilendiği ve taşranın imar edildiği ikinci önemli gelişme, Tanzimat Dönemi imar faaliyetleri sürecinde olmuştur (Kızıloğlu, 1968; Çolakoğlu, 2014).

Erzurum, stratejik ve coğrafi anlamda önemli bir noktada bulunmaktadır. Önemli ticaret yollarının üzerinde bulunması, Kafkasya ve İran'dan Anadolu'ya geçişin üzerinde bulunması şehri önemli kılan noktalardandır (Darkot, 1972; İnalçık, 1972; Çolakoğlu, 2014).

Ermeni nüfusu, bu bölgede yoğun olarak bulunmaktadır. Ermeniler tarafından sıkça yapılan baskınlar, bölgede güvenlik anlamında sorunlara yol açmaktadır. Bölgede hâkimiyeti güçleştiren bir diğer etken de yerel aşiretlerin varlığıdır. Bahsedilen merkezi otorite sorununun çözülmesi için hükûmet konağı yapımına karar verilmiştir. Bu sayede devlet görevlileri ile denetimin sağlanması hedeflenmiştir (Danyal, 2021).

Hükûmet konağı, şekil 4.68'de görüldüğü gibi, bodrum, zemin üzeri bir normal kat olarak tasarlanmıştır. Mekânsal kurguda yatay planlama hâkimdir. Cephede bulunan pencere düzeni aynı orandadır. Aynı katlarda birbirini tekrar ederek yatay etki artırılmıştır.

Şekil 4.68. Erzurum Hükûmet Konağı ön görünüşü (Moda Müzayede, 2020).

Cephede kullanılan taşlar, zemin kat girişinde farklı renkle kaplanarak girişin vurgulanması sağlanmıştır. Söveler; sağ, sol ve denizlik kısmında doğrusal uzanırken kemer kısmında basık bir yay görünümündedir. Pencere söve taşlarının sağ ve sol üst noktasındaki taşlar taşırılarak pencereye dikdörtgensel bir görünüm verilmiştir. Söve kilit taşlarında farklı renk taş kullanılmıştır.

Hükûmet konağı yapım sistemi 19. yüzyılda Tanzimat Dönemi imar faaliyetlerinde kullanılan kâgir yığma sistem şeklinde yapılmıştır. Kâgir sistemde, yığma yapım tekniği ile bina strüktürü kurulmuştur. Dış ve bölücü duvarlar aynı zamanda, bina yükünü temele ileten taşıyıcılardır.

Cephe düzeninde zemin ve birinci katta kat silmeleri bulunmaktadır. Bina cephesindeki çıkmaların köşeleri, kahverengi tonundaki doğal taşla, çatıdan zemin hizasına düşey olarak inmektedir. Taşlar, şaşırtma tekniği ile dizilmiştir. Bir sıra uzun, bir sıra kısa şeklinde uygulanarak cephe hareketlendirilmiştir. Bina zemin kat girişi, birinci kat sınırına kadar, farklı renk bir doğal taş ile kaplanmıştır.

Şekil 4.69'da hükûmet konağının, meydanları ile oluşturduğu bütüncül tasarım görülmektedir. Bunun yanında tasarlanan hükûmet meydanları da ön cephenin önünde oluşturulan bir açık alanla yapının görünürlüğünü artırmıştır.

Şekil 4.69. Erzurum Hükûmet Konağı ön cephesi ve meydanla kurulan ilişki (Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi, 2020).

Hükûmet konağının meydana bakan cephesinde, çoğu konak girişinde gözlemlenen sütunlu ve yarı açık mahal bulunmamaktadır. Farklı bir taş kullanılarak ana giriş

vurgulanmıştır. Ön ve arka cepheler olan uzun kenarlar orta ve simetrik şekilde sağ ve sol yanlarda dışa doğru çıkma yapılarak bina yatay etkisi dengelenmiştir.

Tanzimat Dönemi imar faaliyetlerinde, merkezî otoriteyi güçlendirme ve devletin modernleşerek yeni bir düzende ilerleyeceğini ilan etme hedefi bulunmaktadır. Binada kullanılan kâgir yığma tekniği ve cephede bulunan kesme taş, Tanzimat Dönemi imar faaliyetlerinde kullanılan modern yapım tekniği ve malzemesidir. Bu durum, devletin modernleşmesini ve bu durumun mimari ile ifade edildiğini göstermektedir. Binada bulunan Neoklasik mimari öğeler, devletin otoritesini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, ana girişin üzerinde konumlanan çatı feneri binadaki anıtsal etkiye bir örnek olmaktadır. Bunun yanında ana giriş kısmının farklı renk taş ile vurgulanması da erk ve gücün temsil edildiğini göstermektedir.

4.2.2.7. Kütahya Hükûmet Konağı

Kütahya Hükûmet Konağı, 1907 yılında tamamlanmıştır. II. Abdülhamit'in padişahlık dönemine rastgelen yapı, Tanzimat Dönemi'nde alınan merkezî otoriteyi sağlama ihtiyacı sebebiyle yapılmıştır. Bunun yanında konumu itibarıyla merkeze yakınlığı önemli bir öncelik sebebi olmuştur (Akarlı, 2006).

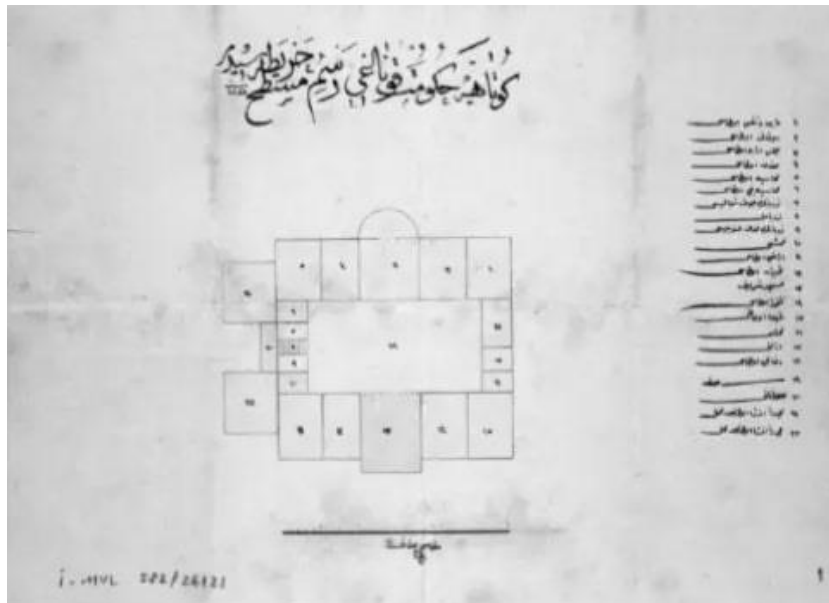
Kütahya sancağı, Hüdavendigâr vilayetine bağlı önemli bir sancaktır. Kütahya, vilayet sistemine geçilmeden önce Anadolu eyaletinin 1451-1827 tarihleri arasında merkezini oluşturmaktadır. 19. yy'ın yarısından itibaren Hüdavendigâr vilâyeti sınırları içerisinde yer almaktadır. Kütahya'nın uzun yıllar merkez sancağı konumunda olması aynı zamanda dönem mutasarrıfı Fuat Paşa'nın destekleri, yapılan hükûmet konağı önemini artırmıştır (Baykara, 2013 ve Wikipedia, Erişim. 2021).

Şekil 4.70. Hürriyet Çeşmesi, Kütahya İdadisi ve Hükümet Konağı, 1907 (Verim, 2019; Keykubatlı, 2020).

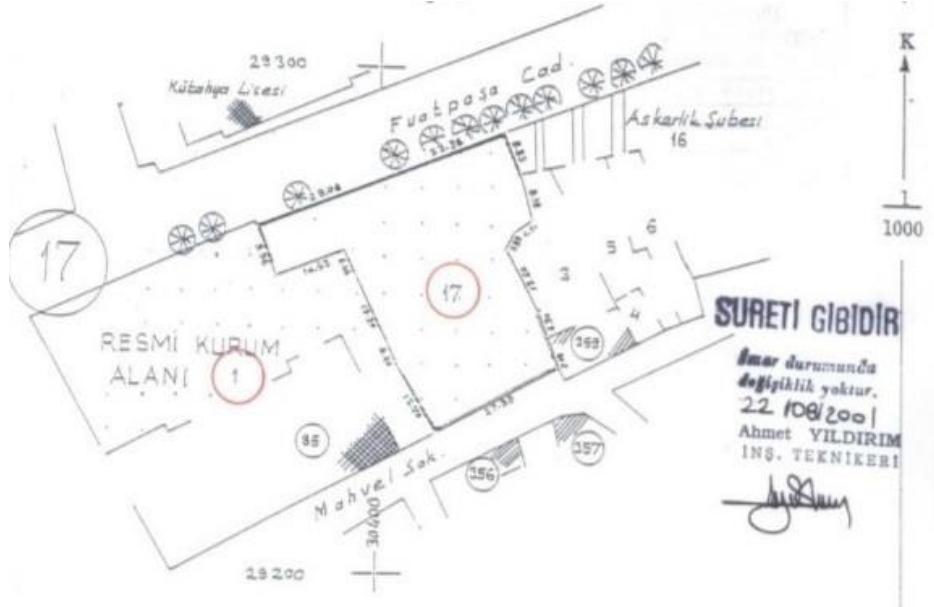
Şekil 4.70’de hükümet konağı çevresi görülmektedir. En arkada bulunan hükümet konağı, önünde idadi ve en alt kotta Hürriyet Çeşmesi bulunmaktadır. Hükümet konağının meydan ve çevresindeki yapılar ile bütüncül bir tasarım ortaya koyduğu görülmektedir.

Şekil 4.71. Kütahya eski hükümet konağı planı (BOA., İ.MVL., 582/216121, 06 Şaban 1284; Keykubatlı, 2020).

Şekil 4.71’de bulunan eski hükûmet konağı, 19. yy Tanzimat idari düzenlemeleri sonucu ihtiyacı gideremeyecek duruma geldiği için, 1907 yılı itibarıyla Kütahya’da yeni bir hükûmet konağı yapılmıştır (Kalyon, 2000).

İmar belgesinde gözüken; 4 ada, 18 parselle bakıldığında hükûmet konağı kuzeyinde (Bkz. Şekil 4.80) Kütahya İdadisi, güneyinde sivil yapılar, doğuda askerlik şubesi, batıda polis karakolu olduğu görülür. Yakın çevresinde hamam ve tarihî Saray Camii'nin bulunduğu, Yeşil Camii yanında ise bahsi geçen yıllarda bir cezaevi olduğu görülmektedir.

Şekil 4.72. Kütahya Eski Hükûmet Konağı imar durum belgesi (Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 29 Ağustos 2000).

Kütahya Hükûmet Konağı, bodrum zemin üzeri bir kattan meydana gelen dikdörtgen formulu bir binadır (Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılına Armağan Kütahya, 1982). Bina üç cephesi düz, ön cephe ise orta sağ ve sol kısımdan çıkma yapılarak hareketlendirilmiştir.

Hükûmet konağı, Tanzimat Dönemi taşra imar faaliyetlerinin pek çoğunda uygulandığı gibi kâgir yığma sistemle yapılmıştır.

Şekil 4.73. Kütahya Hükûmet Konağı arka cephesi (T.C. Kültür Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2000).

Şekil 4.73'te görüldüğü gibi mekânsal kurgudaki yatay etkinin cephe kurgusunda da devam ettiği görülmektedir. Cephede bodrum kat seviyesi, pencere söveleri ve bina köşelerindeki düşey silmeler iki renk almaşık şeklinde taş kaplama ile oluşturulmuştur.

Şekil 4.74. Kütahya Eski Hükûmet Konağı söveler arasında çini karo ayrıntıları (Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2004).

İç ve dış mekânda kullanılan yerel çini uygulaması Kütahya Hükûmet Konağı cephesi için özgün bir unsur oluşturmaktadır. İç mekânda mescit kısmında kullanılmıştır. Dış mekânda birinci kat ve pencere söveleri arasında Şekil 4.74’te pencere sövelerinde almasıık taş aralarında çini karolar görülmektedir. Çini karolar yöreye has turkuaz taban üzeri ay yıldız karo şeklindedir.

Şekil 4.75. Kütahya Eski Hükûmet Konağı Neoklasik mimari etkileri (T.C. Kültür Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2000).

Yapı cephe kurgusuna Neoklasik mimari öğelerin hâkim olduğu söylenebilir. Şekil 4.75'te dış merdivenler cephe anıtsal etkisini artırmıştır. Bunun yanında bina çatı feneri, ana girişin sütunlarla belirginleştirilmesi, cephedeki yatay etki; Neoklasik mimari öğelerin örneklerinden sayılabilir.

Kütahya Hükûmet Konağı mimarisinde görülen yapım sistemi ve malzemeler 19. yy imar faaliyetlerinde yaygınlaşan yeni tarz yapım sistemi ile inşa edilmiştir. Bu durum hâl üzerinde devletin modern ve yenileşen bir devlet olduğunu temsil etmektedir. Bunun yanında cephe kurgusu ve ana girişte bulunan anıtsal etkilerin devletin erk ve güç kavramını mimari dil üzerinden ifade etmeye çalıştığını göstermektedir.

5. BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu tezin değerlendirme bölümü üç aşamada yapılacaktır. Bunlar; hükûmet konaklarının konumu, hükûmet konaklarının mimarisi ve temsiliyet başlıklarıdır.

Hükûmet konakları, konumu, mimarisi ve temsiliyet çerçevesinde; taşrada bulunan Konya, Ankara, İzmir, Kastamonu, Adana, Erzurum ve Kütahya sancaklarında imar edilen hükûmet konakları hem tekil hem de birbirleri ile çaprazlanarak karşılaştırma çalışması yapılacaktır.

Hükûmet konaklarının konumu incelenirken Osmanlı Devleti'nin klasik dönem şehir ögeleri ortaya konmuş, Tanzimat Dönemi ile değişen kent olgusu karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Tanzimat Dönemi ile taşrada oluşan yeni "kamu siteleri" (Avcı, 2017). Osmanlı kent merkezlerini değiştirerek taşrada imar edilecek hükûmet konağı yapılarının yer seçiminde belirleyici olmuştur. Bu çerçevede belirlenen örneklerin, hükûmet konakları yer seçimleri ortaya konarak birbirleri ile karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır.

Değerlendirmede karşılaştırma yöntemi kullanılarak incelenecek diğer aşama hükûmet konaklarının mimari özellikleridir. Mimari özellik incelemesi yapılırken mekânsal kurgu, yapım tekniği ve malzeme kullanımı, cephe kurgusu ve temsiliyet alt başlıkları ile bir çalışma ortaya konacaktır. Mekânsal kurgu alt başlığında, belirlenen taşra hükûmet konağı örnekleri üzerinden mekân morfolojisi incelenmiştir. Bu çerçevede hükûmet konaklarındaki denge, büyüklük, mekân hiyerarşisi, tanımlanan alanlar ve işlevleri, sirkülasyon alanları ve mekân sınırları belirtilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında mimari planların kütsel olarak yorumlanması, kütle geometrisi, ışık ve mekân ilişkisi; bireysel ve bütünsel bir yaklaşımla karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Mimari Özellikler üst başlığında incelenen yapım tekniği ve malzeme seçiminde belirlenen örnek yapılar üzerinde kullanılan yapım tekniği ve kullanılan yapı malzemesi, tekil ve karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur. Cephe kurgusunda, cephenin morfolojik ve dönem üslubu ile ilgili alt başlıklar belirlenerek bir çalışma yapılmıştır. Cephe geometrisi,

cephe kütlesi ve dengesi, cephe düzenindeki bütünsellik, hareketlilik ve biçimsel olarak kullanılan malzemeler ortaya konmuştur. Temsiliyet başlığı altında Tanzimat Dönemi'nde yapılan hükûmet konaklarının çevresi ile beraber oluşturdukları bütünsellik ve bütünü oluşturan mimari öğeler üzerinden temsil edilen erk irdelenmeye çalışılmıştır.

5.1. Hükûmet Konaklarının Konumu

Klasik Osmanlı şehirlerinde organik bir yapılaşma görülmektedir. Şehir merkezlerinde dinî yapılar ve ticaret merkezleri bulunmaktadır. Buraya yakın bir yerde konumlanan cami ve eğitim merkezi diyebileceğimiz külliye ve bunlara eklenen konutlar ile şehrin unsurları organik şekilde oluşmaktadır (Yazıcı, 2019).

Tanzimat Dönemi'nde gerçekleşen belediye faaliyetleri ile şehirlerin bir kısmında alt ve üstyapı çalışmaları hızlanmıştır. Bu gelişmelerle şehirlerin nispeten daha planlı ve modern bir hâle dönüşmeye başladığı söylenebilir.

Taşrada meydana gelen yeni kent düzenlemelerinde, çoğu zaman geniş bir meydan belirleyici olmuş ve sonrasında yapılan kamu yapıları bu meydanın tamamlayıcı öğeleri birbirini tamamlamıştır. Tanzimat Dönemi imar faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilen hükûmet konağı ve meydanları, halkın kendi aralarında yahut devlet yetkilileri ile görüşebilecekleri yeni toplanma alanları olmuştur. Bunun yanında meydanlar; çevresine yapılan saat kuleleri, çeşmeler, eğitim kurumları ve yollar ile bütünleyici bir görev üstlenmiştir. Bu çerçevede 19. yy'a kadar Osmanlı şehirlerindeki merkez, dinî yapı ve ticaret aksı ile şekillenirken Tanzimat Dönemi ile kamusal alana kaymıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen bayram kutlamaları, cülus törenleri, isyanlar, mitingler gibi topluluk ile gerçekleştirilecek faaliyetler de hükûmet konağı meydanlarında gerçekleşmeye başlamıştır.

Hükûmet meydanları ve çevresindeki kamu yapılarının kentin yeni merkezleri hâline geldiği söylenebilir. Bu çerçevede hükûmet konaklarının tekil binalar değil, meydanları ve çevresindeki yapılar ile bütünsel yaklaşımda tasarlanan birer şehir ögesi hâline geldiği söylenebilir. Bahsedilen şehrsel ölçekte bir planlama için gereken alan oldukça fazladır. Bu

sebeple hükûmet konakları yapım aşamasından önce, imar için gereken yer seçiminin gündeme gelen önemli bir nokta olduğu düşünülebilir.

Merkez ve merkeze bağlı sancaklarda gerçekleştirilen hükûmet konaklarının arsa seçimleri şehirlerin fiziki özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Bahsedilen hükûmet meydanları şehrin tarihî dokusu uygunsa mevcut dokunun içine konumlanmışlar, eski dokunun fiziken uygunluk göstermediği durumda ise yeni bir bölgeye konumlanmışlardır. Örneğin; Trabzon vilayetinde yapılan hükûmet konağı, şehrin tarihî dokusu içinde mevcutta kullanılan kale içine konumlanmıştır. Kastamonu vilayetinde yapılan hükûmet konağı da aynı şekilde eskiden kullanılan bölgeye yapılan hükûmet konağı ile 14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar yer değişikliğine uğramadan aynı bölgeye inşa edilmiştir.

Diyarbakır, Konya, Amasya, Manisa, İzmir, Selânik, Şam, Mardin, Kütahya gibi örneklerde ise ifade edildiği gibi mevcut dokunun içerisine yeniden konumlanarak yapılaşabilmişlerdir.

Bunun aksine yeni bir alana yapılaşarak şehir merkezini canlandırarak başka bölgeye çeken örneklerin bazıları; Denizli, Tekirdağ, Samsun, Giresun sancaklarıdır (Yazıcı, 2019).

Taşra vilayetlerinde incelenen örneklere bakıldığında;

Çizelge 5.1. Hükûmet konaklarında seçilen parsellerin konumu

Mevcut Dokuya Yeniden Konumlanan Hükûmet Konakları	Farklı Bir Merkez Oluşturan Hükûmet Konakları
İzmir HK	
Konya HK	
	Ankara HK
Adana HK	
Kastamonu HK	
Kütahya HK	
Erzurum HK	
HK: Hükümet Konağı	

Çizelge 5.1’de görüldüğü gibi; İzmir, Konya, Adana, Kastamonu, Kütahya ve Erzurum hükûmet konakları, şehrin mevcut yerine konumlanırken Ankara Hükûmet Konağı farklı bir alana konumlanmıştır. İzmir Hükûmet Konağı’nın coğrafi konumu sebebiyle limanla bir ilişki kurmaktadır (Yazıcı, 2019).

Ankara Hükûmet Konağı, yer seçiminde yeni bir alana konumlanan merkez sancaklarından. İzmir, Konya, Adana, Kastamonu, Kütahya ve Erzurum Hükûmet Konaklarının mevcut dokuya yeniden konumlanan hükûmet konakları arasında olduğu görülmektedir. Bu çerçevede Ankara Hükûmet Konağı, diğer hükûmet konaklarından şehir merkezine konumlanması ile farklılık göstermektedir.

5.2. Hükûmet Konaklarının Mimari Özellikleri

Geç Osmanlı Dönemi’nde inşa edilen hükûmet konakları mekânsal kurgusunda tip proje uygulaması görülmemektedir. Bunun yanında hükûmet konakları büyük çoğunluğunda yapım sistemi ve malzeme kullanımında kâgir yığma sisteminin ortak olarak belirlendiği söylenebilir. Anadolu, Balkanlar ve Orta Doğu’ya uzanan yapım faaliyetlerinde yapım işini ve bir kısmının planlamasını bölgede bulunan yerel ustalar yapmıştır (Yazıcı, 2019). Bu sebeple yapıların malzeme kullanımı, cephe detayları gibi bazı hususlarda farklılık bulundurduğu gözlemlenmiştir.

Hükûmet konakları mimari özellikleri incelenirken mekânsal kurgu, yapım tekniği ve malzeme kullanımı, cephe kurgusu ve temsiliyet alt başlıklarında çalışma yapılmıştır. Bu çalışma yapılırken hükûmet konakları tekil ve bütünsel olarak incelenmiştir. İnceleme yapılırken yedi örnek birbirleri ile çaprazlanarak karşılaştırma yapılmıştır.

5.2.1. Mekânsal Kurgu

Bu kısımda, mekânsal kurgu incelemesi yapılarak mekânsal nitelik, dolaşım alanları, mahallerin farklı bölgeleri, mekânın kütlesi, kütlenin geometrisi, mekândaki ışık kullanımı

konuları ele alınacaktır. Her bölgeden bir örnek seçilerek belirlenmiş hükûmet konağı örnekleri İzmir, Konya, Ankara, Adana, Kastamonu, Erzurum ve Kütahya hükûmet konakları üzerinden önce tekil inceleme yapılmıştır. Tekil incelemede belirlenen başlıklar, tiplendirilerek sonrasında yedi örnek birbirleri ile çaprazlanarak karşılaştırılmıştır. Değerlendirme yapılırken mekân dolaşım alanları, şematik planlama ile tablollaştırılarak mekânsal kurgudaki denge ve işlevsellik ortaya konmaya çalışılmıştır.

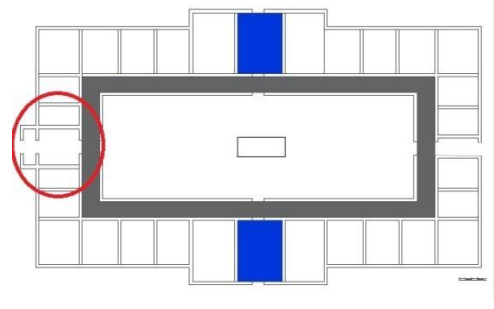
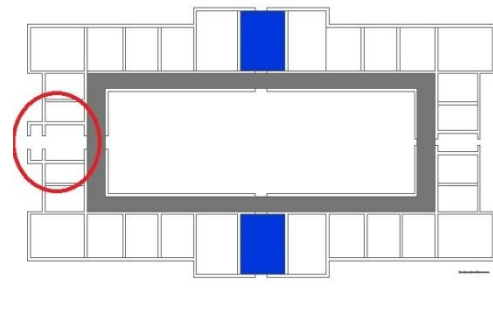
Mekânsal Nitelik ve Dolaşım Alanları

Hükûmet konağı mekânsal kurgusu, açık alandaki meydan ile başlamaktadır. Meydan, açık alandan kapalı olan yapı bloğuna geçerken dengeli bir kademelenme göstermektedir. Mekânsal kurguda, denge ve hiyerarşi kavramları önemli bir yer tutmaktadır. Kapalı alanda başlayan giriş holü, katları dolaşan koridora bağlanmadan önce, yaklaşık kare denilebilecek bir geometri ile dış mekânı koridora bağlamaktadır. Koridor ebatları, dikdörtgen geometride ince, uzun bir formdadır. Geniş bir meydan etkisi koridora bağlanırken kademeli bir daralma sergilenerek mekânsal kurguda dengeli bir geçişin tercih edildiği söylenebilir.

Giriş holü ve koridor mahalleri; İzmir, Konya, Ankara, Adana, Kütahya, Kastamonu ve Erzurum hükûmet konakları şematik planlarında belirtilen renklerdeki lejantlarla gösterilmiştir.

Çizelge 5.2'de görüldüğü gibi İzmir ve Konya zemin kat girişi kütlelerin kısa kenarından olması sebebiyle giriş holü ebadı oldukça küçüktür. Her iki planlamada da iç bahçe bulunması sebebiyle dış mekân ile iç mekân arasındaki giriş holünün küçük ebatları, iç bahçe ile genişletilerek dengeli geçişin sürdürüldüğü söylenebilir.

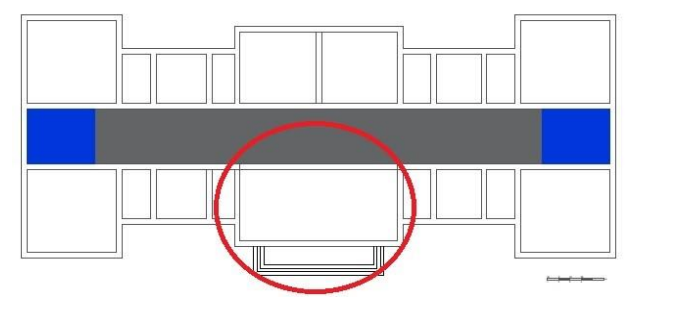
Çizelge 5.2. İzmir ve Konya Hükûmet Konağı'nın giriş holü.

İzmir HK	Konya HK
HK: Hükümet Konağı	

- YATAY SİRKÜLASYON ELEMANI
- DÜŞEY SİRKÜLASYON ELEMANI

Çizelge 5.3'te görüldüğü gibi Erzurum Hükûmet Konağı'nda giriş holü; Ankara, Adana, Kütahya ve Kastamonu'ya göre geniş tutularak meydana koridora bağlanarak daha geniş ve dikdörtgen formlu bir geçiş alanı oluşturulmuştur.

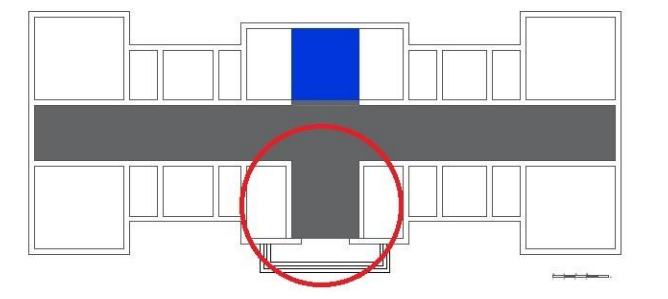
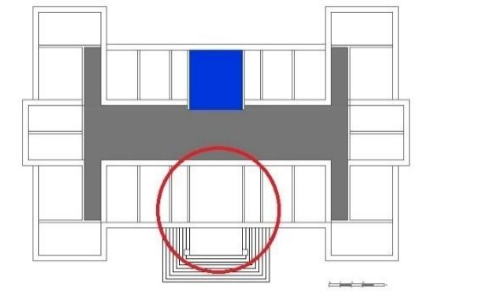
Çizelge 5.3. Erzurum Hükûmet Konağı'nın giriş holü.

Erzurum HK
HK: Hükümet Konağı

- YATAY SİRKÜLASYON ELEMANI
- DÜŞEY SİRKÜLASYON ELEMANI

Çizelge 5.4'te Ankara ve Kastamonu Hükûmet Konaklarının giriş holü çizelgede gösterildiği gibi dış merdivenin sonunda yaklaşık kare formunda bir geometri gösterir.

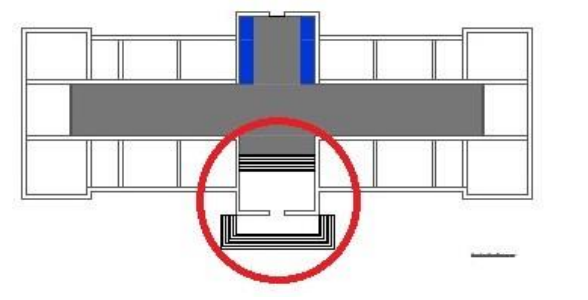
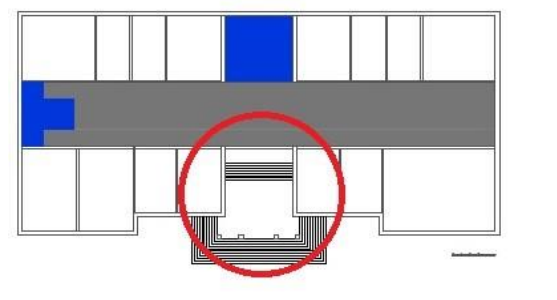
Çizelge 5.4. Ankara ve Kastamonu Hükûmet Konağı'nın giriş holü

Ankara HK	Kastamonu HK
HK: Hükümet Konağı	

- YATAY SİRKÜLASYON ELEMANI
- DÜŞEY SİRKÜLASYON ELEMANI

Çizelge 5.5'te Adana ve Kütahya Hükûmet Konağı giriş holleri çizelgede gösterilmiştir. Yaklaşık kare formunda bir geometri oluşturarak benzerlik gösterirler. Bunun yanında koridora iç merdiven ile bağlanarak kendi içinde benzerlik gösterirler.

Çizelge 5.5. Adana ve Kütahya Hükûmet Konağı'nın giriş holü

Adana HK	Kütahya HK
HK: Hükümet Konağı	

- YATAY SİRKÜLASYON ELEMANI
- DÜŞEY SİRKÜLASYON ELEMANI

Kütahya, Kastamonu, Ankara ve Adana'daki giriş hollerinin geometrik formu ile benzerlik gösterirken giriş holünde bulunan iç merdiven ile diğer hükümet konaklarından ayrılmaktadır. Kütahya Hükümet Konağı, giriş holü kütleli ebat olarak Konya ve İzmir'den büyük, Erzurum'dan küçüktür.

Giriş holleri, dış mekân ve iç mekânı birbirine bağlayan mahallerdir. Bina iç kısmının başlangıç noktası olan bu mahaller; dış mekândaki geniş ve ferah mekân algısını, dar, uzun ve kapalı bir koridora bağlamada kademeli bir geçiş sağlayan denge elemanı olarak görev yapmışlardır. Giriş hollerinin, dış ve iç mekâna geçişinde yaşanacak mekânsal daralma hissini azaltmak için kare formu tasarlandığı söylenebilir.

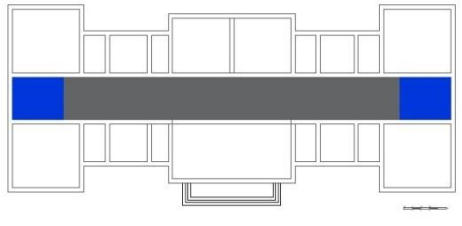
Mekânsal kurguda denge unsurunun yakalanmaya çalışıldığı diğer tasarım ögesi sirkülasyon alanlarıdır. Sirkülasyon alanı, hükümet konakları mekânsal kurgusunda çoğu yapıda koridor olarak belirlenmiştir. Bunun yanında İzmir ve Konya örneklerinde görüldüğü gibi iç bahçe tasarımını zemin kat planlamasına bağlayarak sirkülasyon alanının genişletildiği bazı örnekler de bulunmaktadır. İdari işlemlerin görüldüğü odalar, ıslak hacimler ve dikey sirkülasyon elemanları ile bağlantı sirkülasyon elemanı ile sağlanmaktadır. Bunun yanında, koridor ve giriş holünün mahaller arası bağlantı işlevi çerçevesinde benzerlik göstermesi sebebiyle giriş holü de sirkülasyon alanına dahil edilebilir.

Düsey sirkülasyon ise iç mekân merdivenleri ile sağlanmıştır. Bu sebeple sirkülasyon elemanı olarak ifade edilen bölümler; giriş holü, koridor ve iç mekân merdivenleri olarak ifade edilmektedir.

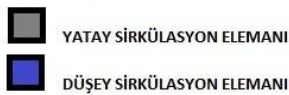
Hükümet konakları mekânsal kurguları, dikdörtgen bir formdan oluşmaktadır. Çoğu uygulamada odalar, koridor elemanına karşılıklı olarak konumlanarak kuzey-güney yönünde dengeli bir nitelik sergilemektedir.

Çizelge 5.6. Hükûmet Konağı örnekleri mekânsal kurgu tipleri.

HÜKÛMET KONAĞI ÖRNEKLERİ MEKÂNSAL KURGU TİPLERİ				
Hükûmet Konağı Adı	Yapım Yılı	Bulunduğu Vilayet/Sancak	Plan Şeması	Plan Tipi
İzmir HK (*)	1872	İzmir vilayeti/ Merkez sancağı		1. Tip
Konya HK	1880	Konya vilayeti/ Merkez sancağı		1. Tip
Ankara HK (**)	1897	Ankara vilayeti/ Merkez sancağı		3. Tip
Adana HK	1899- 1901	Adana vilayeti/ Merkez sancağı		3. Tip
Kastamonu HK	1901	Kastamonu vilayeti/ Merkez sancağı		2. Tip
Kütahya HK	1907	Hüdavendigâr vilayeti/ Kütahya sancağı		3. Tip

Erzurum HK	1920	Erzurum vilayeti/ Merkez sancağı		3. Tip
1.Tip Planlama: İç Avlulu Planlama 2.Tip Planlama: Ana ve Yan Koridorlu Planlama 3.Tip Planlama: Ana Koridorlu Planlama				
*İzmir Hükûmet Konağı plan şeması, hükûmet konağı görselleri ve (Avcı, 2016, Sf. 190-191) ‘dan yararlanılarak şematik şekilde çizilmiştir. **Ankara Hükûmet Konağı plan şeması, hükûmet konağı görselleri ve (Avcı, 2016, Sf. 126-129) ‘dan yararlanılarak şematik şekilde çizilmiştir. HK: Hükûmet Konağı				

Çizelge 5.6. (devamı) Hükûmet konağı örnekleri mekânsal kurgu tipleri.

Hükûmet konaklarında, belirtilen örneklerde tercih edilen sirkülasyon elemanlarının üç tip şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir. Çizelge 5.6’da 1.tip olarak ifade edilen plan tipi, iç avlulu planlamadır. Burada yapı, belirlenen bir iç avlu çevresinde dolanan bir koridorla odalara bağlanmaktadır. Koridor, iç avlu ile odaların arasında bulunan bir geçiş elemanı olarak belirlenmiştir. Çoğu zaman dört cepheden de iç avluya ulaşım sağlanmaktadır.

Çizelge 5.6’da 2. tip, ana ve yan koridorlu planlamayı temsil etmektedir. Bu planlamada, ana koridor olarak belirlenen sirkülasyon alanına karşılıklı odalar sıralanmıştır. Sağ ve sol cephedeki mekânların kullanılması için ana koridora bağlanan ve eni ana koridordan küçük sirkülasyon alanları tercih edilmiştir. Temel prensipte, sirkülasyon ana koridorda sağlanmış; yan koridorlar vasıtasıyla ulaşılan mekanlar artırılmıştır.

Çizelge 5.6’da 3. tip, ana koridorlu planlamadır. Bu mekân hiyerarşisinde, karşılıklı odalar birbirine ana koridorla bağlanmaktadır.

Tabloya bakıldığında İzmir Hükûmet Konağı mekân hiyerarşisinde, Tip 1 olarak seçilen iç avlulu planlama görülmektedir. Dikdörtgen bir iç avlu çevresinde konumlanan

idari odalar, koridor ile iç avluya bağlanmaktadır. Bina dört cephesinden de iç avluya geçilmektedir. Bu sebeple her cepheden bina zemin katına giriş bulunmaktadır. Zemin kat mekân kurgusunda bulunan koridorun iç avlu ile bütünleşerek geniş bir iç sofa oluşturduğu da söylenebilir.

Konya Hükûmet Konağı plan şemasının 1. tip olarak ifade edilen iç avlulu planlamaya sahip olduğu söylenebilir. Dikdörtgen şekilde kurgulanan planlamada, koridor iç avlu ile odaları birbirine bağlayan yatay sirkülasyon elemanı olarak tasarlanmıştır. Bina zemin kat planında, dört cepheden giriş sağlanmaktadır.

Düşey sirkülasyon, kuzey güney yönünde, iki adet çekirdek ile sağlanmıştır. Konya Hükûmet Konağı ve İzmir Hükûmet Konağı'nın, plan şeması ve düşey sirkülasyon elemanlarının konumu ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bunun yanında İzmir ve Konya Hükûmet Konaklarının, zemin kat mekân hiyerarşisinde; oda, yatay sirkülasyon elemanı ve iç avlu olmak üzere üç farklı işlevin aynı katmanda bulunduğu bir organizasyon olduğu söylenebilir. Yatay sirkülasyon elemanı ve avlunun zemin katta bütünleşerek geniş bir sofaya benzediği de söylenebilir.

Ankara Hükûmet Konağı'nın, plan şeması olarak 3. tip plan özelliğini gösterdiği söylenebilir. Ana koridorlu planlama olarak belirlenen bu tipolojide, yatay sirkülasyon elemanı binayı simetrik olarak birbirine bağlamaktadır.

Zemin katta orta akstan binaya girilmektedir. Bina ana girişinin karşısında düşey sirkülasyonu sağlayan çekirdek görülmektedir. Ana koridor ana girişe giriş holü ile bağlanmaktadır. Zemin ve normal katlarda aynı mekânsal hiyerarşi birbirini takip etmektedir. Zemin katta; dış mekân, giriş holü ve yatay sirkülasyon elemanının aynı katmanda üç farklı fonksiyonu organize ederek bir araya geldiği söylenebilir.

Adana Hükûmet Konağı'nın plan şeması olarak 3. tip planlama özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Ana koridor, binayı simetrik şekilde iki bölmektedir. Yatay sirkülasyon elemanı olarak ifade edilen ana koridor; karşılıklı odaları, giriş holünü ve düşey sirkülasyon elemanını birbirine bağlamaktadır.

Zemin kat bina girişlerinin ön ve arka cephede karşılıklı olarak sağlanmaktadır. Bina ön girişinde bulunan dış merdivenden sonra, giriş holünün sonunda bir merdiven ile yatay sirkülasyon elemanı olan koridora ulaşılır.

Ana girişin karşısında düşey sirkülasyonu sağlayan iki kollu merdiven bulunmaktadır. Aynı zamanda karşıdan dış mekâna çıkış da sağlanabilmektedir. Ana koridor, binayı simetrik bir şekilde ikiye böler.

Kastamonu Hükûmet Konağı'nın plan şeması olarak 2. tip planlama özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Dış mekândan girişten sonra ana koridor, binayı simetrik olarak ikiye bölmektedir. Yatay ana sirkülasyon elemanı, karşılıklı odaları ve düşey sirkülasyon elemanlarını birbirine bağlamaktadır. Bina; sağ ve sol cephelerde uzun şekilde kullanıldığı, oda sayısı fazla olduğu ve odaları ana koridora bağlaması için yardımcı ara koridorlardan oluşmuştur.

Kütahya Hükûmet Konağı'nın plan şemasında 3. tip planlama özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Dış merdivenlerden sonra giriş holü, yatay sirkülasyon elemanı ile odalara bağlanmaktadır. Ana koridor, karşılıklı odaların birbirine geçişini sağlamaktadır. Bina ana girişinin karşısı ve sol koridorun sonundaki çekirdekler ile üst kata bağlanmaktadır.

Erzurum Hükûmet Konağı'nın plan şemasında 3. tip planlama özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Ana koridor, binayı simetrik şekilde ikiye bölmektedir. Giriş holü, yatay sirkülasyon elemanı ile odalara; karşılıklı odalar, ana koridor ile birbirine bağlanmaktadır.

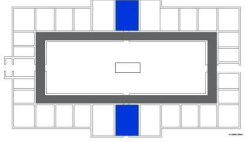
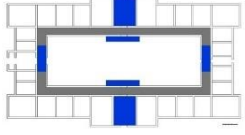

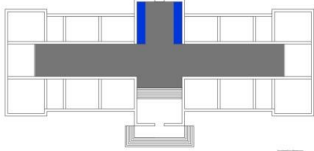
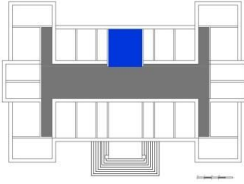
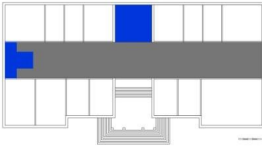
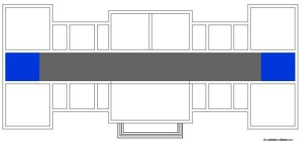
Ankara, Adana, Kütahya ve Erzurum, plan şemasında 3. tip planlama özelliği gösterirken Kastamonu, 2. tip planlama özelliği göstermektedir.

Hükûmet konağı örnekleri mekân hiyerarşisi ve sirkülasyon elemanları çerçevesinde incelendiğinde Konya ve İzmir, 1. tip plan şeması özelliği, Kastamonu 2. tip plan özelliği; Ankara, Adana, Erzurum ve Kütahya 3. tip plan özelliği göstermektedir.

Bu çerçevede ana koridorlu planlama tipinin hükûmet konakları tasarımında yaygın görülen bir planlama olduğu söylenebilir. Kütahya Hükûmet Konağı plan şeması ile Ankara,

Adana ve Erzurum'la benzerlik gösterirken Konya, İzmir, Kastamonu'daki hükümet konaklarından ayrılmaktadır.

Çizelge 5.7. Hükümet Konağı örnekleri düşey sirkülasyon elemanları tipleri.

Plân Şeması	Düşey Sirkülasyon Yerleşimi	Hükümet Konağı
	Kuzey ve Güney (Tip 1)	İzmir HK
	Kuzey, Güney, Doğu, Batı (Tip 2)	Konya HK
	Kuzey (Tip 3)	Ankara HK
	Kuzey (Tip 3)	Adana HK
	Kuzey (Tip 3)	Kastamonu HK
	Kuzey ve Batı (Tip 4)	Kütahya HK
	Doğu ve Batı (Tip 5)	Erzurum HK
HK: Hükümet Konağı		

 YATAY SİRKÜLASYON ELEMANI
 DÜŞEY SİRKÜLASYON ELEMANI

Çizelge 5.7’de düşey sirkülasyon elemanı tipleri verilmiştir. Mekânsal kurguda dengeli bir yerleşme görülmektedir. İzmir Hükûmet Konağı’nda ana girişin doğu ve batısında karşılıklı iç merdivenler görülerek Tip 1 özelliği gözlemlenmektedir. Merdivenler koridor ve katları düşeyde bağlamaktadır. Uzun kenarın tam ortasına konumlanarak karşılıklı bina simetrisini ve dengesini sağlamaktadır.

Konya Hükûmet Konağı, ana girişin doğu ve batı yönünde dengeli bir merdiven tasarımı oluşturması ile İzmir’e benzemektedir. Bunun yanında bina kısa kenarlı cephelerin orta kısımlarında karşılıklı olarak zemin ve birinci kat arası çalışan yardımcı merdivenler de bulunmaktadır. Bu sebeple kuzey, güney, doğu ve batı yönünde merdivenlere sahip olarak Tip 2 özelliği göstermektedir. İç bahçe kısmında ise koridordan iç bahçeye çıkışı sağlayacak merdivenler de karşılıklı şekilde uzun kenarlı cephelerin orta kısımlarında çalışmaktadır. Bu yönü ile diğer hükûmet konaklarından ayrılmaktadır.

Ankara Hükûmet Konağı’nda iç merdiven; giriş holünün karşısında konumlanarak Tip 3 özelliği göstermektedir. Bina kütlelerinde giriş holü ve merdiven, karşılıklı aynı oranda çıkma yaparak mekân dengesini sağlamada bütünleyici bir rol üstlenmektedir.

Adana Hükûmet Konağı iç merdiveni, ana girişin karşısında bulunarak Tip 3 özelliği göstermektedir. Bunun yanında kuzey kısımda merdiven sağ ve sol kol olarak kendi içinde de dengeli ve simetrik bir nitelik göstermektedir. Kastamonu Hükûmet Konağı iç merdiveni, ana girişin karşısında konumlanarak yine Tip 3 özelliği göstermektedir.

Kütahya Hükûmet Konağı iç merdiveni, ana girişin karşısında kuzey yönünde konumlanmaktadır. Bunun yanında girişin batı yönünde, koridor sonunda bir iç merdiven daha bulunarak Tip 4 özelliği göstermektedir.

Erzurum Hükûmet Konağı iç merdiveni, ana girişin doğu ve batı yönünde simetrik şekilde tasarlanarak Tip 5 özelliği göstermektedir. Koridor sonlarında bulunan iç merdivenlerin, sirkülasyonu düşey yöne çevirerek bütünselliği sağladığı söylenebilir.

Bu çerçevede; düşey sirkülasyon elemanı konumlarına göre tiplendirildiğinde İzmir'in kuzey ve güney yönünde Tip 1 olarak ayrıldığı görülmektedir. Bunun yanında Konya Hükûmet Konağı'nın kuzey, güney, doğu ve batı yönünde düşey sirkülasyon elemanı ile Tip 2 olarak belirlenmiştir.

Bu iki örnek kendi içinde ana merdivenleri konumu ile benzerlik gösterirken Konya, yardımcı merdivenleri ile farklılaşmaktadır.

Ankara, Kastamonu ve Adana Hükûmet Konağı merdivenleri, ana girişin karşısında kuzey yönünde konumlanarak Tip 3 olarak benzerlik göstermektedir. Kütahya Hükûmet Konağı iç merdiveni, ana girişin karşısında konumlanırken Ankara, Kastamonu ve Adana ile benzerlik göstermektedir. Bunun yanında girişin Batı yönünde bulunan merdiveni ile bu üç örnekten ayrılmaktadır.

Kütahya Hükûmet Konağı kuzey ve batı yönünde düşey sirkülasyon elemanı bulundurarak Tip 4 özelliği göstermektedir. Bu yönü ile diğer örneklerden farklıdır. Erzurum Hükûmet Konağı doğu-batı yönünde düşey sirkülasyon elemanı oluşturarak Tip 5 özelliği göstermektedir.

İzmir, Konya, Kütahya, Erzurum kendi içinde farklılık gösterirken Ankara, Adana, Kastamonu düşey sirkülasyon elemanı konumları ile benzerlik göstermektedir.

Mahal Fonksiyonları ve Geometrisi

Hükûmet konakları kamusal idareyi sağlayan yapılardır. İdareyi kolaylaştırmak sebebiyle bazı birimler, hükûmet konağı bünyesinde birleşmiş vaziyette hizmet vermektedir. Bu durum mahal fonksiyonlarını belirleyici bir durum ortaya koymaktadır. Bu bölümde mekânsal kurgudaki mahal işlevleri incelenecektir. Mahallerin fonksiyonları ifade edilirken birimler lejant ile renklendirilerek ifade edilmiştir.

Hükûmet konakları, çoğu örnekte; bodrum, zemin kat ve bir normal kattan oluşmaktadır. İhtiyaca göre ikinci katın yapıldığı örnekler de vardır. Katların birimlerin

görevlerini ayırmada kullanıldığı söylenebilir. Birinci katta çoğu zaman makam odası, idari odalar, sirkülasyon elemanları ve ıslak hacimler bulunmaktadır. Zemin katta; yine idari odalar bulunurken ıslak hacimler ve sirkülasyon elemanları kat boyunca devam etmektedir. Bodrum katta çoğu zaman adliye ve zaptiye birimlerinin nezarethaneleri bulunmaktadır.

Kat kurgusuna bakıldığında kapalı mekân, iç mekân holü ile başlayarak koridora bağlanır. Koridor ile merdivenler işlev olarak sirkülasyonu sağlayan temel elemanlardır. Bunun yanında merdivenlere yakın şekilde ıslak hacim tasarımları gözlemlenmektedir.

Hükûmet konakları içindeki görevlenmeye bakıldığında adliye ve zaptiye başta olmak üzere 1864 Nizamnamesi ile düzenlenen bazı bölümler de bu yapıya eklenmiştir.

“...umur-u nafia, ticaret ve ziraat, maarif, umur-u ecnebiye müdürleri (konsoloslukla temas edenler) ve defterdar bunun içinde bölümler de hükûmet konağının içinde bulunuyordu. Müftü ve kadı ise hükûmet konaklarının içinde bulunmamaktadır. Bilhassa kadının şer'i mahkemeleri ayrı yerde sürdürdüğü ve bu sayede din ve devlet işleri ile ilgili bir ayırım yapıldığı da gözlemlenmektedir” (Ortaylı, 1984; s.4).

İfade edildiği gibi hükûmet konakları bünyesinde bayındırlık müdürlüğü, ticaret işleri, tarım işleri, eğitim, maliye ve konsoloslukların bazı bölümleri hizmet vermektedir. Pek çok müdürlüğün aynı binada hizmet vermesi, hükûmet konaklarında çok sayıda ofisin aynı anda bulunmasını gerektirmektedir. Katlarda genellikle yaklaşık 18-20 oda bulunmaktadır. Oda sayısı da bulunan sancağın idari mekâna ihtiyacını tanımlayan bir nitelik olarak ortaya çıkmaktadır.

Hükûmet konakları mahal fonksiyonlarına bakıldığında lejantlarda gösterildiği gibi dört çeşit mahalın belirleyici ve ortak olarak bulunduğu söylenebilir. Bunlar; giriş holü, yatay sirkülasyon elemanları, düşey sirkülasyon elemanı ve idari ofislerdir. Düşey sirkülasyon elemanı aynı zamanda ıslak hacimlerin de çoğu zaman yakınında tasarlandığı bir çekirdek noktası olarak belirlenmiştir. Belirtilen mahaller, incelenen hükûmet

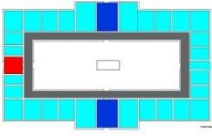
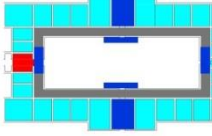
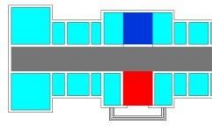

konaklarının hepsinde mekânsal kurguyu belirleyen temel fonksiyonlar olarak tasarlanmıştır.

Geç Osmanlı Dönemi yapıları için seçilen Neoklasik üslup, bina kütlelerinde dengeli ve simetrik bir geometri ortaya çıkarmaktadır. Bina formları ve binaya kütlesi boyunca uzanan sirkülasyon alanları da çoğunlukla dikdörtgen bir geometriye sahiptir.

Mekânsal kurguyu oluşturan, mimari öğelerden giriş holleri, büyük çoğunlukla kare formuna yakın bir geometri sergilemektedir.

Çizelge 5.8’de görüldüğü gibi; İzmir, Konya Hükûmet Konaklarının giriş holleri ve iç merdiven kısımları yaklaşık kare formunda bir geometri gösterir. Ankara Hükûmet Konağı ise giriş holü kısmında İzmir ve Konya’ya benzerken iç merdiveni yaklaşık kare formundadır.

Çizelge 5.8. İzmir, Konya ve Ankara Hükûmet Konağı’nın mahal fonksiyonları ve geometrisi.

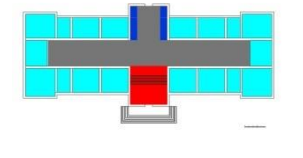
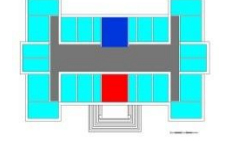
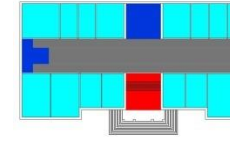
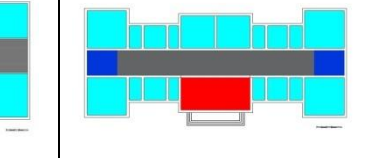

İzmir HK	Konya HK	Ankara HK
HK: Hükümet Konağı		
	GİRİŞ HOLÜ	
	YATAY SİRKÜLASYON ELEMANI	
	İDARİ OFİSLER	
	DÜŞEY SİRKÜLASYON ELEMANI	

İzmir ve Konya Hükûmet Konağı’nda bulunan idari odalar, çıkma kısımları dışında en ve boy oranı birbirine yakın bir dikdörtgen forma sahipken Ankara Hükûmet Konağı köşe bölgelerindeki odalarda kare forma yaklaşmaktadır.

Adana, Kastamonu, Kütahya hükûmet konakları giriş holü oranı ile yaklaşık kare forma sahipken Erzurum Hükûmet Konağı dikdörtgen forma sahip giriş holü ile farklılık göstermektedir.

İç ana merdiven geometrisinde, Kastamonu ve Kütahya yaklaşık kare form oluştururken Erzurum ve Adana dikdörtgen bir geometrik form oluşturmaktadır.

Çizelge 5.9. Adana, Kastamonu, Kütahya, Erzurum Hükûmet Konaklarının mahal fonksiyonları ve geometrisi.

Adana HK	Kastamonu HK	Kütahya HK	Erzurum HK
HK: Hükümet Konağı			
	GİRİŞ HOLÜ		
	YATAY SİRKÜLASYON ELEMANI		
	İDARİ OFİSLER		
	DÜŞEY SİRKÜLASYON ELEMANI		

İdari odaların geometrisine bakıldığında Çizelge 5.9'da görüldüğü gibi; Adana, Kastamonu, Kütahya ve Erzurum Hükûmet Konaklarında dikdörtgen oda formu görülmektedir. Fakat Erzurum Hükûmet Konağı, köşeler ve giriş holünün karşısındaki odalarda kare forma yaklaşmaktadır.

İdari odalardaki dikdörtgen form bütün hükûmet konaklarında kullanılan geometrik form olmuştur. Giriş holündeki kareye yakın form, Erzurum Hükûmet Konağı'nda dikdörtgen forma dönüşmektedir. Bunun yanında iç merdiven Ankara, Kütahya ve Kastamonu kare forma yaklaşırken diğer hükûmet konaklarındaki merdivenler dikdörtgen formdadır.

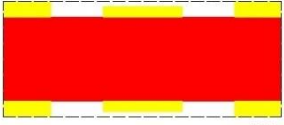

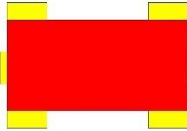

Bina Kütlesi

Hükûmet konağı binalarında; koridora paralel olarak uzanan ofisler koridor ve diğer temel mahal fonksiyonları ile birleşerek bina kütesini oluşturmaktadır. Bunun yanında bina ana kütesi, cephede bazı kütesel çıkmlar yapılarak hareketlendirilmiştir.

İzmir ve Konya Hükûmet Konaklarında yatay sirkülasyon geometrisi iç avlu çevresinde dolanan dikdörtgensel form şeklinde konumlanmıştır. Bu geometrik form Çizelge 5.10'da Tip 1 olarak adlandırılmıştır.

Ankara, Kütahya, Kastamonu, Adana ve Erzurum Hükûmet Konağı örneklerinde bina külesine bakıldığında çıkma kısımları ile hareketlendirilen ana kütle, koridoru takip ederek dikdörtgensel bir form izlemiştir. Bu form Tip 2 olarak adlandırılmıştır. Giriş holü kısmının yan kısımları idari odalarla tamamlanarak dikdörtgensel formu destekleyen bir geometri oluşturulmuştur.

Çizelge 5.10. Yatay sirkülasyon elemanı ve bina kütle geometrisi.

Bulunduğu Vilayet	Plan Şeması	Bina Kütle Geometrisi
İzmir HK		Tip 1
Konya HK		Tip 1
Ankara HK		Tip 2
Adana HK		Tip 2
Kastamonu HK		Tip 2
Kütahya HK		Tip 2

Erzurum HK		Tip 2
HK: Hükümet Konağı		

Çizelge 5.10 (devamı). Yatay sirkülasyon elemanı ve bina kütle geometrisi.

Tip 2 geometri formu, koridorlara paralel bir geometride kuzey-güney ve doğu-batı şeklinde dikdörtgensel bölgeler oluşturarak ana kütlede dikdörtgen bir geometriye sahip olmuştur. Koridor ve bina kütlelerinin kendi içinde paralellik gösterdiği söylenebilir.

Konya ve İzmir iç avlu çevresinde dikdörtgensel bir form sergileyerek Tip 1 özelliğini göstermektedir. Bu bağlamda benzerlik göstermektedir. Bunun yanında Ankara, Adana, Kastamonu, Kütahya ve Erzurum dikdörtgensel bir form sergileyerek Tip 2 özelliğini göstermektedir. Bu çerçevede Konya ve İzmir birbirleriyle benzerlik gösterirken Ankara, Adana, Kastamonu, Kütahya ve Erzurum'dan ayrılmaktadır. Bunun yanında bütün hükümet konakları yatay sirkülasyon elemanlarına paralel olarak şekillenen bir geometrik form oluşturmaktadır.

5.2.2. Yapım Tekniği ve Malzeme Kullanımı

Tanzimat Dönemi kamu yapılarının çoğunda kullanılan yapım tekniği kâgir yığma sistemdir. Yığma sistemde, yapıda bulunan bütün duvarlar taşıyıcı özellik göstermektedir.

Bu bölümde, yapım tekniği ve malzeme kullanımı üst başlığında, yapım sisteminde kullanılan malzeme ve cephede kullanılan malzeme incelenecektir. Cephede kullanılan malzeme, söveler, ana giriş ve dekoratif malzemeler olmak üzere üç başlıkta tekil olarak incelenecektir. İnceleme yapılırken hükümet konakları fotoğrafları lejant atma tekniğiyle işaretlenecektir. Yapılan tekil incelemeler tipeştirilerek birbirleri ile karşılaştırılacaktır.

Tanzimat Dönemi'ne kadar idari hizmetin, konak kiralama şeklinde gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bu konakların çoğu, ahşap strüktürden yapıldığı için sıkça bakım yapılması gerekmektedir. Bunun yanında sıklıkla çıkan yangın, ahşap strüktüre zarar verdiği için, hizmet aksaması yaşanmaktadır. Bu sebeple yeni bina yapım sistemlerinde kullanılan malzeme, doğal taş olarak tercih edilmiştir. İç mekân yapı elemanlarında yine ahşap malzeme kullanılmıştır. Bunlar; sıklıkla tercih edilen doğrama, döşeme, çatı sistemi ve iç merdivenlerdir. Bunun yanında bölgedeki yapı malzemelerine kolay ulaşım sebebiyle ahşap elemanla karkas sistemde yapılan hükûmet konağı örnekleri de görülmektedir (Yazıcı, 2011).

Yazıcı'nın ifadesine göre, II. Abdülhamit dönemine kadar görülen ahşap örnekler, bu dönemden itibaren çoğunlukla kâgir özellik göstermiştir. Kâgir özellikli konaklar vilayet merkez sancaklarına yapılırken kaza merkezlerine ahşap strüktürlü yahut karma özellikli konakların yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Kastamonu'ya bağlı Daday Hükûmet Konağı, ahşap strüktürlü iken Isparta Hükûmet Konağı, giriş katı kâgir özellik gösterirken üzeri ahşap malzemeyle yapılmıştır (Yazıcı, 2019).

Bu bilgiler çerçevesinde, Tanzimat Dönemi'nde inşa edilen hükûmet konaklarının 19. yy ilk yarısında ahşap strüktür yahut karma sistem görülürken ikinci yarısı ve 20. yy ilk çeyreğinde inşa edilen konakların büyük çoğunluğunun kâgir olduğu söylenebilir. Tanzimat Dönemi hükûmet konaklarında uygulanan yapım tekniğinin üçe ayrıldığı söylenebilir.

Yapım Tekniği ve Yapım Sisteminde Kullanılan Malzeme

Kâgir, kil kökenli yapı malzemelerinin genel ismidir. Buna rağmen devlet yazışmalarında kâgir yapı tabirinin, yığma yapım tekniğindeki taş kullanımını ifade ettiği söylenebilir. Bu sebeple kâgir kelimesi yapım tekniği olarak ifade edilmiştir. Kâgir sistemde, yığma yapım tekniği ile bina strüktürü kurulmuştur. Dış ve bölücü duvarlar aynı zamanda, bina yükünü temele ileten taşıyıcılardır. Yapı elemanları olarak; merdiven, doğrama, çatı, döşeme gibi bölümlerde ise ahşap elemanlar kullanılmıştır.

Çizelge 5.11’de 19.yy’da hükümet konaklarında uygulanan yapım teknikleri gösterilmiştir. Buna göre yapım tekniklerinin; kâgir, ahşap karkas ve karma sistem olarak üçe ayrıldığı söylenebilir.

Çizelge 5.11. 19. yy hükümet konaklarında uygulanan yapım teknikleri

Kâgir Sistem (Yığma Sistem)	Ahşap Karkas Sistem	Karma Sistem

Cephe ve dış mekânda ise taş ve bölgede kolay ulaşılan yahut bölgesel talep gereği farklı elemanların tercih edildiği görülmektedir. Kat silmeleri, pencere söveleri, dış mekân merdivenleri çoğunlukla doğal taş ve türevi olan malzemelerden tercih edilmektedir. Konya Hükümet Konağı, Kastamonu Hükümet Konağı, Erzurum Hükümet Konağı, Kütahya Hükümet Konağı; kâgir sistemde yapılan hükümet konaklarından bazılarıdır.

Ahşap karkas sistem olarak ifade edilen kategoride, ana strüktür ahşap elemanlarından oluşmaktadır.

Ahşap karkas sisteminde bölgeden bölgeye değişen ufak imalat alışkanlıkları olsa da genel prensip; sistemde 2-3 m’yi geçmeyecek şekilde 10x10 cm veya 10x15 cm’lik dikmelerle ana strüktürün hazırlanması ve yatay kirişlerle birbirine bağlanmasıdır. Yatay ve düşey ahşaplar, ortalama 17-20 cm aralıklarla yerleştirilerek kare şeklinde boşluklar oluşturulmaktadır. Bu boşluklar bölgesel alışkanlıklara bağlı olarak çeşitli malzemelerle doldurulmaktadır (Akbaş ve Özcan, 2018). Diğer yapı elemanlarından temel, kolon ve kirişler, duvarlar, merdiven, çatı, döşemeler de ahşap elemandan yapılmaktadır.

Tanzimat Dönemi’nden önce kullanılan hükümet konaklarının çoğu, ahşap özelliktedir. İzmir Hükümet Konağı, Trabzon, Kastamonu, Amasya hükümet konakları bunlardan bazılarıdır. 19. yy ilk yarısında yapılan konaklarda da ahşap strüktürle yapılan örnekler görülmektedir. Giresun, Samsun hükümet konakları bunlardan bazılarıdır.

Karma sistem olarak ifade edilen örnekler, taşrada çoğunlukla görülen konut yapım tekniğindeki uygulamalarda da görülmektedir. Bu tipte temel ve zemin kat, yığma taş onun

üzerine çıkılan katlar; ahşap strüktür ile tamamlanmaktadır. İç mekânda kullanılan yapı elemanlarından merdiven, döşeme, çatı, kiriş ve hatıl bunun yanında bazı tefrişler de ahşap elemanı olarak tercih edilmiştir. Örneğin Kengri sancağı, Taşköprü ilçesi hükûmet daireleri kâgir ve ahşap elemanların karma olarak kullanıldığı örneklerdir (Topçubaşı, Eyüpgiller, 2008).

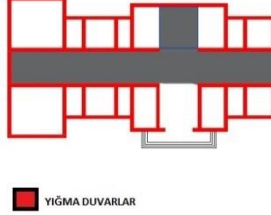

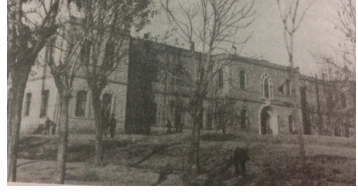
Yazıcı'nın 2019'daki ifadesine göre 19. yy sonlarında devletin içinde bulunduğu ekonomik durumun kötülüğü, bilhassa kaza merkezlerindeki örneklerin ahşap strüktür yahut karma sistemle yapılmasına neden olmuştur.

Yapım sistemi olarak çoğunlukla yığma tekniğin kullanılması, hükûmet konakları kat sayısını da sınırlamaktadır. Yaygınlaşmış kat sayısı, bodrum, zemin kat üzeri bir kat şeklinde yapılmıştır. Bunun yanında bazen ikinci ve üçüncü katın yapıldığı da görülmektedir.

Bu çerçevede Tanzimat Dönemi'nde yapılan hükûmet konakları, 19. yy'ın ilk ve ikinci yarısı olarak fark göstermektedir. 19. yy ilk yarısında yapılan örneklerde ahşap strüktür tercih edilirken ikinci yarısında, II. Abdülhamit döneminde yapılan örneklerin çoğunda kâgir sistem görülmektedir.

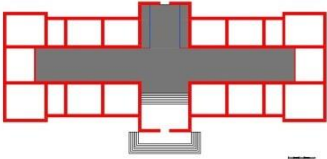
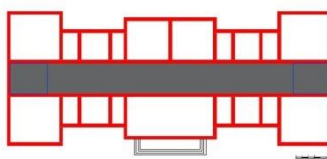
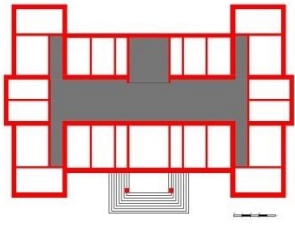

Seçilen örnekler, II. Abdülhamit döneminde gerçekleştiği için, hepsinde kâgir yığma sistemi uygulanmıştır. Bu özellik hepsini kapsayan bir durum olduğundan herhangi bir tipleştirme yapılamamıştır.

Çizelge 5.12. İzmir, Konya ve Ankara HK'larının kat sayısı ve uygulanan yapım tekniği

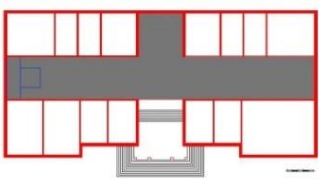

İzmir HK	Konya HK	Ankara HK
Kâgir Sistem; bodrum+zemin+1 kat	Kâgir Sistem; bodrum+zemin+1 kat	Kâgir Sistem; bodrum+zemin+1 kat
HK: Hükümet Konağı		

Çizelge 5.12, Çizelge 5.13 ve Çizelge 5.14'te verilen hükümet konaklarının yapım yılları 19. yy'ın ikinci yarısı veya 20. yy'ın ilk çeyreğine denk gelmektedir. Bu tarihlerde, hükümet konakları planlamalarında genel kabul olarak, büyük çoğunlukla, kâgir sistem özellikleri görülmektedir. Buna göre duvarların taşıyıcı özellikte olduğu söylenebilir.

Çizelge 5.13. Adana, Erzurum ve Kastamonu HK'larının kat sayısı ve uygulanan yapım tekniği

Adana HK	Erzurum HK	Kastamonu HK
Kâgir Sistem; bodrum+zemin+2 kat	Kâgir Sistem; bodrum+zemin+1 kat	Kâgir Sistem; bodrum+zemin+1 kat
HK: Hükümet Konağı		

Çizelge 5.14. Kütahya HK'nın kat sayısı ve uygulanan yapım tekniği.

Kütahya HK
Kâgir Sistem; bodrum+zemin+1 kat
HK: Hükümet Konağı

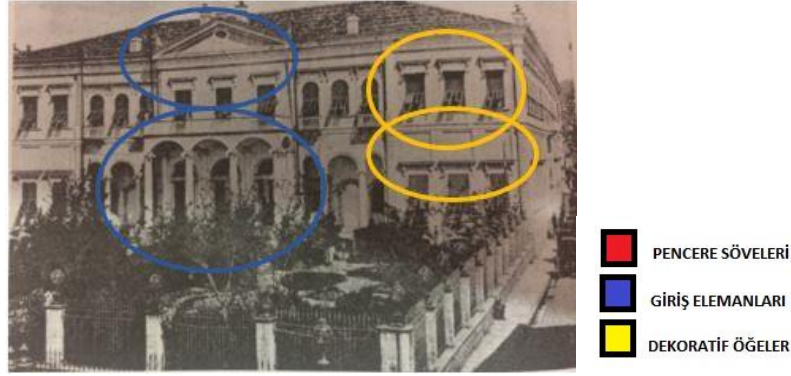
Bina kat sayılarına bakıldığında çoğunlukla uygulanan kat sayısı bodrum üzeri zemin ve bir normal kat şeklindedir. Seçilen örneklerde de Adana Hükûmet Konağı dışında bütün hükûmet konakları bu şekilde tasarlanmıştır. Adana Hükûmet Konağı zemin üzerine iki kat şeklinde tasarlanmış fakat yapının sağ ve sol kısımlarında simetrik şekilde teras alanı bırakılmış, orta kısım kat olarak yükselmiştir.

Bütün hükûmet konaklarında kesme taş kullanılmıştır. Günümüz ulaşım ve nakliye imkânlarının belirtilen tarihlerde bulunmadığı düşünülürse doğal taşların bölgeye yakın yerde bulunan taşlardan tercih edildiği söylenebilir. Cephede görülen taşların yansıttığı farklı renk de bölgeden bölgeye farklılık gösteren doğal taş dokusuyla ilgilidir.

Cephede Kullanılan Malzeme

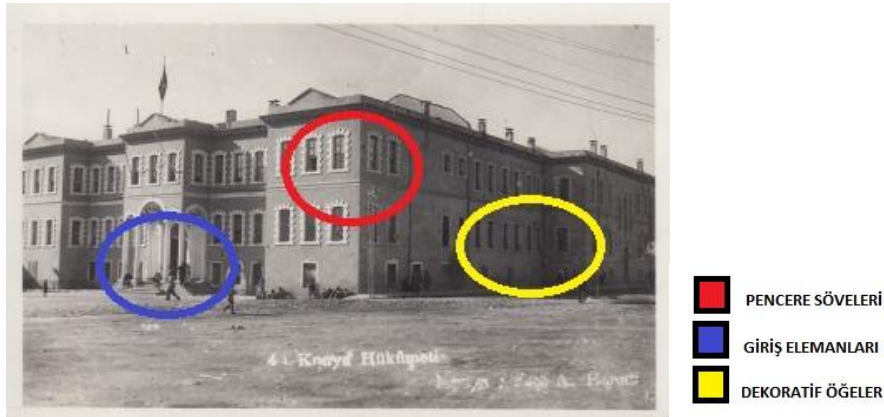
Cephe tasarımını etkileyen önemli faktörlerden biri de cephede kullanılan taşlardır. Cephede kullanılan taş malzemesi, söveler, ana giriş elemanı ve cephedeki bazı dekoratif elemanlar olarak belirginlik göstermektedir. Ana giriş elemanları, hükûmet konağı örneklerine göre çeşitlilik göstermektedir. Giriş sütunları, üçgen alınlık ya da zeminde ana kütlede farklı bir renk taş kullanma şeklinde girişin vurgulanması gerçekleşmektedir. Bu mimari öğeler doğal taşların kullanımıyla cephedeki anıtsal etkiyi artırmaktadır.

İzmir Hükûmet Konağı cephesinde, Şekil 5.76'da görüldüğü gibi üçgen alınlık ve kolonatl bölüm ana giriş kısmını vurgulayan mimari öğelerdir. Pencere üst kısmında bulunan yatay öğeler, alt kısmında bulunan kare nişler ile cephedeki dekoratif öğeleri oluşturmaktadır. Pencere söve kullanılmamıştır.

Şekil 5.76. İzmir Hükümet Konağı mimari öğeleri (Salname-i Vilayet-i Aydın; Avcı, 2016).

Konya Hükümet Konağı'nda kat silmesi, kemer ve pencere söveleri doğal taştır. Giriş kemerleri ve pencere söveleri almaşık düzendedir. Cephe dekoratif etkisi, büyük oranda, pencere sövelerindeki hareketsizlik ve taşların şaşırtmalı olarak yapılmasıyla sağlanmaktadır. Yapı yatay etkisini artıran önemli dekoratif elemanlardan biri kat silmesidir. Şekil 5.77'de görüldüğü gibi, bütün yapıyı saran silme, pencere söveleri ile aynı malzemeden kullanılmıştır. Girişin vurgulanması sütunlar ile sağlanmıştır. Sütunları birbirine bağlayan kemerler, söveler ile aynı taş malzemeden kullanılmıştır.

Şekil 5.77. Konya Hükümet Konağı mimari öğeleri (Anonim, 2020).

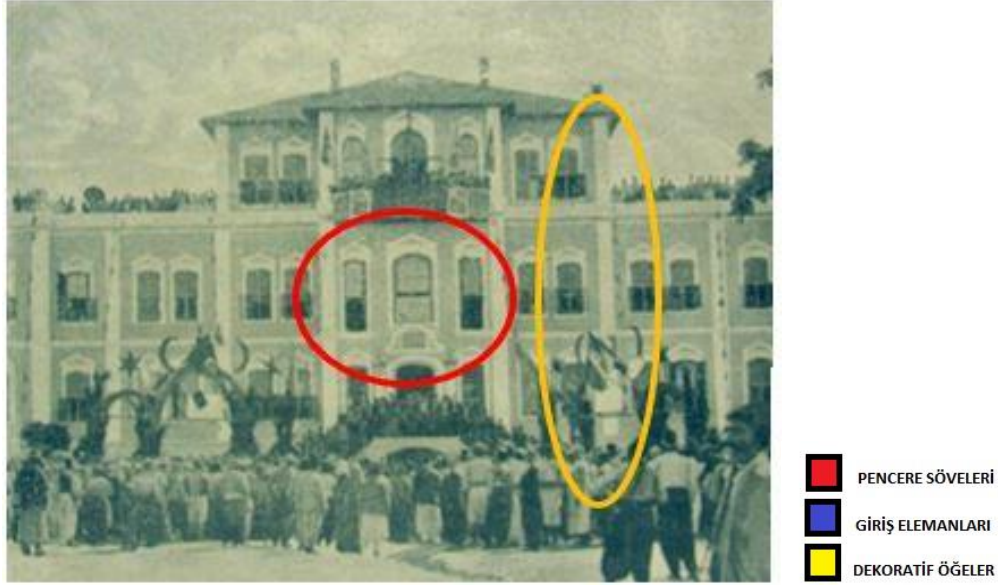
Şekil 5.78. Ankara Hükümet Konağı mimari öğeleri (Ekerbiçer, 2019).

Ankara Hükümet Konağı, Şekil 5.78’de görüldüğü gibi yığma duvarlarında kesme taş kullanılmıştır. Bu taşlar şaşırtmalı şekilde dizilerek döşenmiştir. Cephe tasarımında su basman, kat ve çatı hizasında aynı renk taşlar; yatay şekilde bütün cephe boyunca uzanmaktadır. Doğal taşlar, bina köşelerinde de çatı silmesinden su basmana kadar düşey olarak uzanmaktadır. Silmeler, şaşırtmalı şekilde uzanarak cephe hareketlendirilmiştir. Basık kemerli pencerelerde, cephede kullanılan aynı cins doğal taş ile söveler yapılmıştır. Söveler, pencerenin sağ ve sol kısmında su basman hizasına kadar inmektedir. Kemer kısmında bir kabartmalı, bir geride olacak şekilde şaşırtma yapılarak hareketlendirilmiştir. Kemer kısmının kilit taşı, farklı kesim ve görünüşüyle her pencerede ilk algılanan bölüm olmaktadır.

Ankara Hükümet Konağı’nda, ana giriş kapısında bulunan söve beyaz mermerdir. Aynı hizada birinci katta bulunan, sivri kemerli pencere de ana giriş kapısı ile uyumlu şekilde beyaz mermer ile vurgulanmıştır. Birinci katta kullanılan beyaz mermer, çift sıra söve olarak dönüp düşeyde sütunçeler ile sonlandırılır.

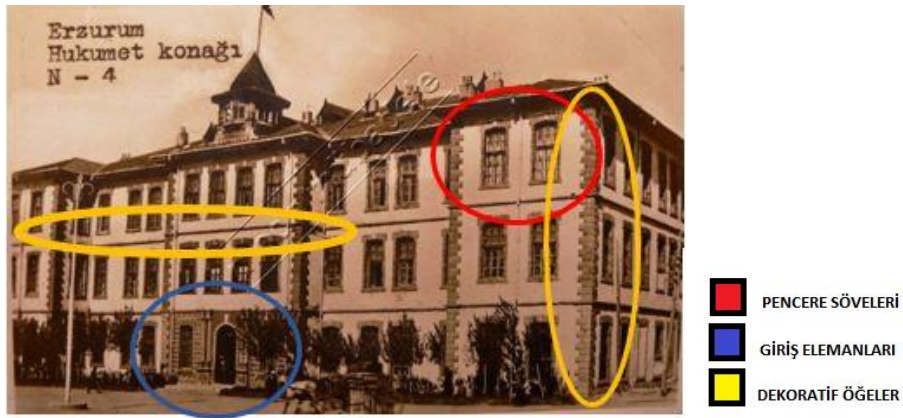
Şekil 5.79’da görüldüğü gibi, Adana Hükümet Konağı’nda su basman ve kat hizalarında yatay silmeler bulunmaktadır. Bina köşelerinden cephe boyunca tabii zemine kadar düşey silmeler inmektedir. Cephede belirli aralıklarla uygulanan düşey silmeler, belirli bir hareketlilik oluşturmaktadır. Pencerelerin üst kısmında, doğal taş ile uygulanan üçgen alınlık bulunmaktadır. Üçgen öge, pencerenin sağ ve sol kısmında bulunan söve ile

birleşmektedir. Söveler, düşey ve yatay kat silmeleri cephedeki dekoratif elemanları oluşturmaktadır. Ana giriş kısmında, ayrıca farklı bir öge ve malzeme bulunmamaktadır.

Şekil 5.79. Adana Hükûmet Konağı mimari öğeleri (Servet-i Fünun dergisi, 1894; Nur Umar Arşivi, Umar ve Can, 2019).

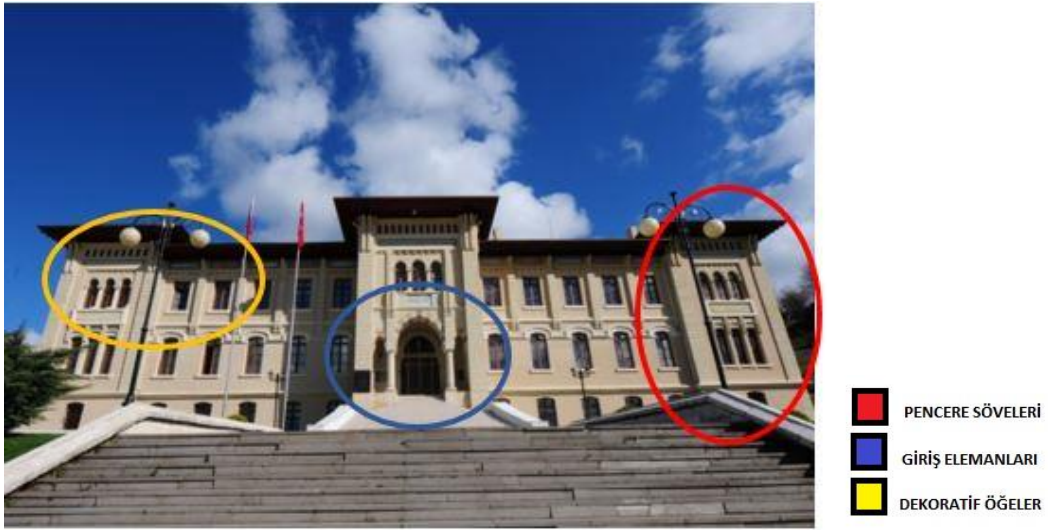
Şekil 5.80’de görüldüğü gibi, Erzurum Hükûmet Konağı cephesinde, zemin ve birinci katta kat silmeleri bulunmaktadır. Bina cephesindeki çıkmaların köşeleri, kahverengi tonundaki doğal taşla, çatıdan zemin hizasına düşey olarak inmektedir. Taşlar, şaşırtma tekniği ile dizilmiştir. Bir sıra uzun bir sıra kısa şeklinde uygulanarak cephe hareketlendirilmiştir. Bina zemin kat girişi, birinci kat sınırına kadar, farklı renk bir doğal taş ile kaplanmıştır. Giriş vurgusu farklı renk taş ile sağlanmıştır.

Şekil 5.80. Erzurum Hükûmet Konağı mimari öğeleri (Moda Müzayede, 2020).

Pencerelerde doğal taş ile söve yapılmıştır. Söveler; sağ, sol ve denizlik kısmında doğrusal uzanırken kemer kısmında basık bir yay görünümündedir. Pencere söve taşlarının sağ ve sol üst noktasındaki taşlar taşırılarak pencereye dikdörtgensel bir görünüm verilmiştir. Söve kilit taşlarında farklı renk taş kullanılmıştır.

Kastamonu Hükûmet Konağı'nda Şekil 5.81'de görüldüğü gibi, doğal taş ile zemin ve birinci katta yatay kat silmesi yapılmıştır. Binaya çıkma şekilde eklenen orta kütle ile sağ ve sol tarafta bulunan kulelerin köşelerinde düşey olarak inen silmeler bulunmaktadır. Bunlar zemin kat üst hizasına kadar taşların, yatay ve alt alta dizilmesi şeklinde inmektedir. Orta kısımda merdiven sahanlığına inen silme, sağ ve sol kısımda zemin kata kadar inip silmeden itibaren şaşırtmalı şekilde ebatları büyüyen taşlarla zemine oturmaktadır.

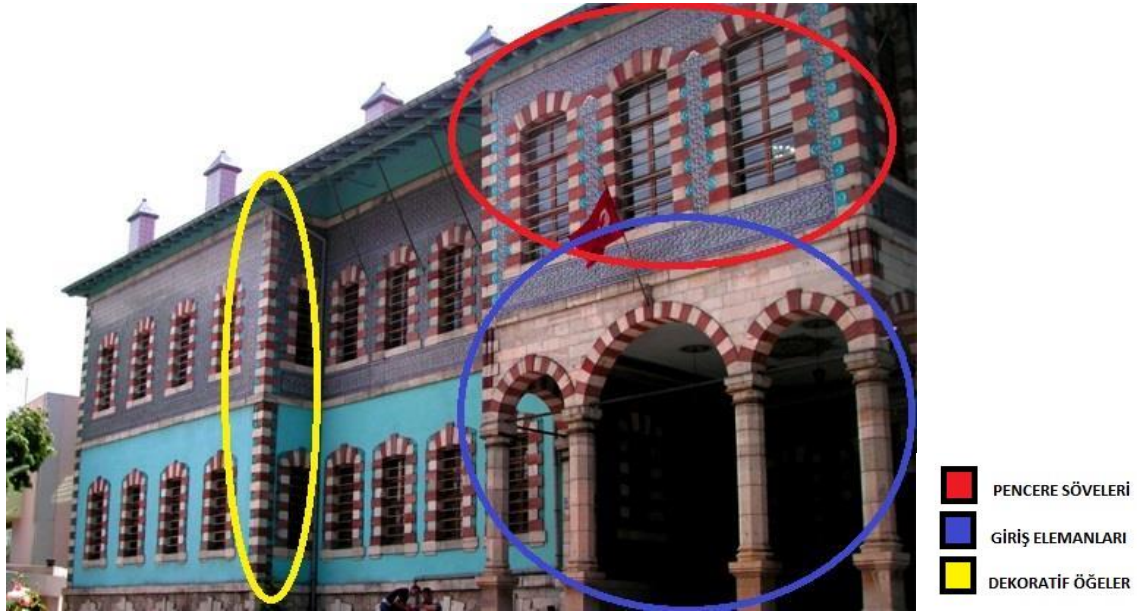

Şekil 5.81. Kastamonu Hükûmet Konağı mimari öğeleri (T.C. Kastamonu Valiliği, 2020).

Çatı kısmı, taş payandalar ile köşelerde açı yaparak düşey silme kısımlarına oturmaktadır. Düz pencerelerin arasında payandaların oturduğu taşların dizilimi ile sütunçe benzeri düşey elemanlar oluşturulmuştur. Birinci kat pencerelerinde doğal taş ile yapılan söveler kemerli kısım hizasında dolanarak yatay silme ile yanındaki pencereye eklenir. Aynı katta bulunan üçlü pencerelerin altında taş ile oluşturulmuş dikdörtgensel levhalar bulunmaktadır. Bu öğeler bina dekoratif öğeleri olarak nitelendirilebilir.

Ana giriş kısmında iki sütun ve üç kemerle giriş kısmı vurgulanmıştır. Kemerler almalı düzende taş ile oluşturulmuştur.

Kütahya Hükümet Konağı'nda Şekil 5.82'de görüldüğü gibi pencere söveleri hâkimdir. Taşlar kırmızı ve beyaz olmak üzere almalı şekilde söveleri oluşturmaktadır. Söve taşları şaşırtmalı şekilde uzun ve kısa olarak dizilmiştir. Kısa olan taşın yanında karo şekilde turkuaz renkli karo çiniler bulunmaktadır. Bu durum söve ile beraber cephedeki dekoratif öge olarak belirlenmektedir. Ana giriş, birinci kattaki çıkmayı taşıyan taş sütun ile belirginleştirilmiştir. Aynı zamanda ana girişteki üçlü kemerler de almalı düzende bulunmaktadır.

Şekil 5.82. Kütahya Hükümet Konağı pencere düzeni ve ana giriş hiyerarşik denge unsurları (Uzunçarşılı, 1932).

Bina köşelerinde düşey olarak uzanan su basman hizasına kadar yine almalı düzenli silmeler görülmektedir. Bodrum kısmı zemin kata kadar farklı ve ebatları büyük bir doğal taştan oluşmaktadır. Bina birinci katı çini ile kaplanmıştır. Sövelerle beraber kullanılan turkuaz çini karolar ifade edilen dekoratif öğelerin özgün örneklerinden biridir.

Çizelge 5.15. Hükûmet konakları yapım sistemi ve cephede kullanılan malzeme

Hükûmet Konağı	Yapım Sistemi	Cephede Kullanılan Malzeme		
		Söve	Ana Giriş	Dekoratif Öge
İzmir HK	Kâgir yığma sistem	Dekoratif taş söve	Taş sütun ve üçgen alınlık	Kat silmeleri, cephe nişleri
Konya HK	Kâgir yığma sistem	Şaşırtmalı taş söve	Taş sütun	Kat silmeleri
Ankara HK	Kâgir yığma sistem	Taş söve	Beyaz mermer	Kat silmeleri
Adana HK	Kâgir yığma sistem	Dekoratif taş söve	-	Kat silmeleri ve pencere üçgen alınlık
Erzurum HK	Kâgir yığma sistem	Taş söve	Farklı renk taş	Düşey silme
Kastamonu HK	Kâgir yığma sistem	Dekoratif taş söve	Taş sütun	Sütunçe, silmeler, payanda, cephe nişleri
Kütahya HK	Kâgir yığma sistem	Almaşık taş söve ve çini karosu	Taş sütun	Kat silmeleri, cephe çinileri
HK: Hükümet Konağı				

Çizelge 5.15'te görüldüğü gibi hükûmet konağı örneklerinde yapım sistemi olarak kâgir uygulama görülmektedir. Bu durum Tanzimat Dönemi imar uygulamalarında büyük çoğunlukta görülen bir yapım sistemidir. Doğal kesme taş, binaların yapım sisteminde kullanılan ana malzeme olmuştur. Her malzeme yöreye yakın bölgelerden getirildiği için mineral ve yapı özellikleri gereği cephede farklı renk sonucu doğurmaktadır. Cephede

kullanılan malzemeler üç başlıkta incelenmiştir. Bunlar cephede belirleyici mimari öğeler olan söve, ana giriş kısmı ve cephede bulunan dekoratif öğelerdir.

Buna göre; cephe sövelerinde İzmir, Adana ve Kastamonu Hükûmet Konağı pencerelerinde dekoratif pencere süslemeleri görülmektedir. Pencere sağ ve sol kısımlarında düz inen taşlar, pencere üzerinde, yatay kat silmesi yahut üçgen alınlıklı öge ile birleşerek pencereyi vurgulamaktadır. Konya, Ankara, Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konaklarında kesme taş söve aynı ebatlarda sıralanarak pencereyi vurgulamaktadır. Bunun yanında Ankara ve Konya tek renk iken Kütahya almaşık taş düzeninde kırmızı ve beyaz şekilde uygulanmıştır. Aynı zamanda çini karoları da söveyi süsleyen bir malzeme olarak kullanılmıştır. Erzurum Hükûmet Konağı sövelerinde kilit taşı farklı renkli taş olarak vurgulanarak iki renk taş uygulaması görülmüştür.

Ana girişin vurgulamasında kullanılan cephe malzemesi önemli bir diğer kriterdir. İzmir, Konya, Kastamonu ve Kütahya örneklerinde sütunlu giriş tasarımı yapılmıştır. İzmir Hükûmet Konağı'nda giriş aynı zamanda üçgen alınlık ile vurgulanmıştır. Kastamonu ve Kütahya örneklerinde giriş kemerleri almaşık düzende taşlar ile vurgulanmıştır. Konya Hükûmet Konağı'nda sövelerde kullanılan kesme taş kemerlerin vurgulanmasında da kullanılmıştır. Adana Hükûmet Konağı'nda ana giriş herhangi bir mimari öge ile vurgulanmamaktadır. Ankara Hükûmet Konağı ana girişi ve üzerindeki sivri kemerli pencere beyaz mermer malzeme kullanılarak vurgulanmıştır. Giriş kısmı, ana cephede kullanılan kesme taştan farklılaşarak malzeme etkisi ile girişin vurgusu artırılmıştır. Erzurum Hükûmet Konağı'nda, girişin olduğu cephede farklı renk taş kullanılarak malzeme etkisi ile girişin vurgusu artırılmıştır. Bu çerçevede ana girişte kullanılan malzeme, Ankara ve Erzurum Hükûmet Konaklarında farklılaşarak vurguyu artırırken diğer hükûmet konakları girişinde malzemenin belirleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Cephede kullanılan malzeme seçiminde tasarımı etkileyen bir diğer kriter cephede kullanılan dekoratif öğeler olarak belirlenmiştir. Hükûmet konağı örneklerinin hepsinde kat silmesi bulunmaktadır. Kat silmeleri, pencere sövelerinde kullanılan malzeme ile aynı şekilde kullanılarak bütünlük oluşturmaktadır. Erzurum, Ankara, Konya ve Kütahya örnekleri söve düzeninde devam eden yatay ve düşey silmelerle aynı renk taşlardan oluşturularak birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Adana, İzmir ve Kastamonu

örneklerinde ise yine pencere dekoratif ögesi olarak kullanılan aynı renk taştan silmeler görülmektedir.

Bunun dışında dönem üslubu olan Neoklasik mimariyi yansıtmak için de doğal taş ve bölgede yaygın olan yerel, farklı malzemelerin kullanıldığı görülmüştür. Uygulanan kâgir yağma sistem bütün hükûmet konaklarında ortak olarak gözlemlendiği için herhangi bir tiplene belirlenmemiştir.

Verilen bilgiler çerçevesinde yapım sistemi olarak bütün hükûmet konakları benzerlik göstermektedir. Cephede kullanılan malzeme seçimlerinde sövede dekoratif taş söve yahut şaşirtmalı alması düzende taş söveler kullanılmıştır. Söveler biçimsel olarak farklılık gösterse dahi doğal taş olarak ortaklık göstermektedir. Sadece Kütahya Hükûmet Konağı'nda kullanılan sövedeki çini karo uygulaması farklılık göstermektedir. Ana giriş uygulamasında malzeme ile farklılaşarak girişin vurgulanmasını sağlayan Ankara ve Erzurum hükûmet konakları farklılık içermektedir. Diğer giriş tasarımları biçim olarak farklılık içerse dahi malzeme olarak benzerlik göstermektedir. Dekoratif öge olarak belirlenen kat silmeler, payanda ve nişler, biçimsel olarak farklılık içerse dahi doğal taş olarak belirlenmiştir. Bunun yanında Kütahya Hükûmet Konağı'nda görülen çini kaplama, dekoratif öge olarak farklılık içeren özgün bir örnek olarak belirmektedir.

5.2.3. Cephe Kurgusu

Hükûmet konakları, buldukları bölgede anıtsal bir etki yaratmaktadır. Devlet ile halk arasında bir iletişim diline dönüşen yapılar, ilk olarak çevresi ile algılanmaktadır. Çevresinde bir meydan ile başlayan yapılar, mimari üslubun en görünür olduğu cephe düzeni ile kendini belli etmektedir.

Bu bölümde, cephe kurgusu üst başlığında, bina cepheleri biçimsel ve bütünsel olarak incelenecektir. Biçimsel incelemede; kütleli denge, pencere düzeni ve ana giriş kurgusu biçim ve üslup çerçevesinde incelenerek tiplendirilecektir. Kütle hareketlerinin bina cephelerinde oluşturduğu denge karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bunun etkisi ile cephe düzeni ve denge unsuru ortaya koyan mimari ögenin ne olduğu araştırılacaktır.

Belirlenen tipler, seçilen örnekler ile karşılaştırılarak benzerlik ve farklar ortaya konacaktır. Gruplama yapılırken ön cephede bulunan mimari öğeler, lejant tekniği ile işaretlenerek tablolastırılacaktır. Bütünsel incelemede, ön cephe ve meydan ilişkisi incelenerek meydanın ön cephe ile kurduğu ilişki ortaya konacaktır.

Cephe kullanımı ve mimari üslup başlığı altında, hükümet konağı cephelerine (tekil ve bütünsel) yaklaşım, cephelerin biçimsel olarak incelenmesi, cephede kullanılan mimari üslup, cephedeki denge, hiyerarşi ve ritmi sağlayan elemanlar incelenecektir. Bu konular çerçevesinde binaların mimari üslubu ortaya konacaktır. Verilen üst başlıkların altında binalar önce tekil olarak incelenecek, sonrasında bütünsel olarak karşılaştırılacaktır. Aynı zamanda bütünsel yaklaşımın şehir üzerinde bıraktığı hiyerarşik etki üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede, hiyerarşik etkiyi sağlayan mimari elemanlar tekil ve karşılaştırmalı olarak ortaya konacaktır.

Hükümet konakları çevreleri ile değerlendirildiğinde meydan ile bütünsel bir tasarım oluşturdukları görülür. Hükümet konakları ve meydanının yakınında bulunan saat kulesi, çeşme, farklı kamusal yapılar gibi tamamlayıcıları ile şehirde geniş ve merkezi bir tasarım oluşturmaktadır. Dört cephesinin algılanabilmesi buldukları bölgede ihtişam uyandırmaları için çoğunlukla yüksek su basmanla çözülmüşlerdir. Bu da çok sayıda merdivenle girilen giriş kısmında ihtişam algısı oluşturmuştur. Ayrıca yalnızca binaya giriş değil, hükümet konağı meydanına giriş de yüksek merdivenlerle olmuş; bu sayede devletin temsili olan bu binaların hem algılanması sağlanmış hem de ihtişamı vurgulanmıştır.

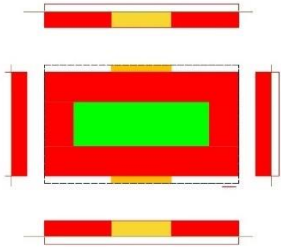
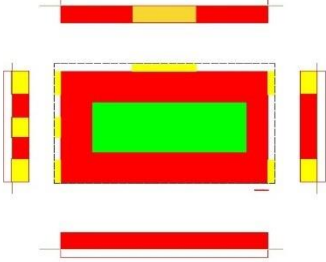
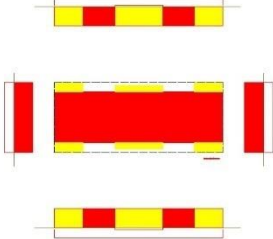
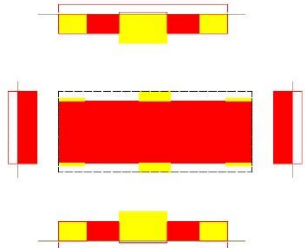
Bina cephe elemanları biçimsel olarak incelenirken kütle hareketlerinin bina cephelerinde oluşturduğu denge, tekil ve karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bunun yanında binaya ritim ve hareketlilik katan diğer mimari elemanlar da ortaya konacaktır. Bunun etkisiyle cephe düzeni ve denge unsuru ortaya koyan pencere düzeni ve ana giriş tasarımı incelenerek tiplleştirilecektir. Ortaya çıkan tipler birbirleriyle karşılaştırılarak gruplandırma yapılacaktır.

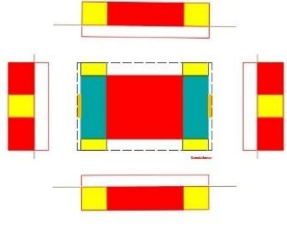
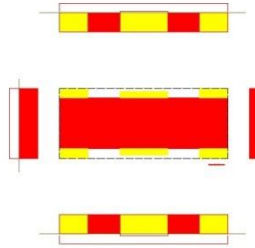
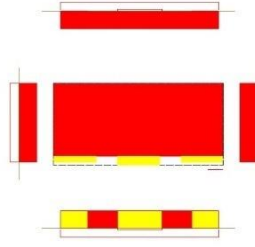

Hükûmet Konağı Cephelerinde Kütlesel Denge

Hükûmet konağı cepheleri tasarlanırken mekânsal kurgu ile tutarlı bir cephe sistemi oluşturulmuştur. Yatay dikdörtgen bir planlama üzerine oturan bina, cephelerde de dikdörtgen ve yatayda uzanan bir geometri göstermektedir. Bina cephelerinde yatay ve uzun bir geometri olduğu için bazı kütleli hareketlerle dengeleme yapılmaya çalışılmıştır.

Çizelge 5.16. Hükûmet konakları cephelerinde kütleli dengeleme

Bina cephesindeki kütleli dengeleme		
İzmir HK		Ön ve arka cephede hareket (TİP 1)
Konya HK		Ön, arka ve sol cephede hareket (TİP 2)
Ankara H		Ön, arka cephede hareket (TİP 1)
Adana HK		Ön, arka cephede hareket (TİP 1)

Kastamonu HK		Ön, arka, sağ ve sol cephede hareket (TİP 3)
Erzurum HK		Ön, arka cephede hareket (TİP 1)
Kütahya HK		Ön cephede hareket (TİP 4)
BİNA ANA KÜTLESİ KÜTLESEL ÇIKMALAR İÇ BAHÇE		TİP 1: Ön, arka cephede hareket TİP 2: Ön, arka ve sağ cephede hareket TİP 3: Ön, arka, sağ ve sol cephede hareket TİP 4: Ön cephede hareket HK: Hükümet Konağı

Çizelge 5.16 (devamı). Hükümet konakları cephelerinde kütleli dengeleme

Çizelge 5.16’da Hükümet konağı cephelerindeki kütleli hareketlilik incelemesi tiplendirilmiştir. Buna göre; Çizelge 5.17’de görüldüğü gibi 4 tip hareketlilik gözlenmiştir.

Çizelge 5.17. Hükümet konakları cephelerinde kütleli dengeleme grupları

TİP 1	TİP 2	TİP 3	TİP 4
İzmir	Konya	Kastamonu	Kütahya
Ankara			
Adana			
Erzurum			

1. tip kütleli dengelemede ön ve arka cephede kütleli çıkma yapılmış, sağ ve sol cephelerde ana kütle hizası korunmuştur. 2. tip kütleli dengelemede ön, arka ve sol cephe olmak üzere dört cephede hareketlilik söz konusudur. 3. tip kütleli dengelemede ön, arka, sağ ve sol cephede hareketlilik yapılmıştır. 4. tipte yalnızca ön cephede hareketlilik yapılmıştır. Bu çerçevede, Çizelge 5.17'e bakıldığında İzmir, Ankara, Adana ve Erzurum hükümet konakları, Tip 1 dengelemesi özelliği göstererek benzerlik taşımaktadır. Bunun yanında ön ve arka cephede yapılan dengelemede, İzmir Hükümet Konağı'nda; ön ve arka cephede orta aksta tek blok çıkma yaparken Ankara, Adana ve Erzurum Hükümet Konaklarında ön ve arka cephe üçer aksta çıkma yaparak dengelenmiştir.

Konya Hükümet Konağı; ön, arka ve sağ cephede hareketlilik yapılarak Tip 2 özelliği göstermektedir. Bu bağlamda giriş cephesi kısa kenardan yapılmış, ön ve arkada üçer aksta, sağ cephede tek aksta dengeleme yapılmıştır.

Kastamonu Hükümet Konağı; ön, arka, sağ ve sol cepheden çıkma yaparak Tip 3 özelliği göstermektedir. Ön ve arka cephede ikişer aks, sağ ve sol cephede tek akstan çıkma yapılarak dengeleme yapılmıştır.

Kütahya Hükümet Konağı, ön cephede hareketlilik yapılarak Tip 4 özelliği göstermektedir. Ön cephede, üç aksta hareketlilik gösterilmiştir.

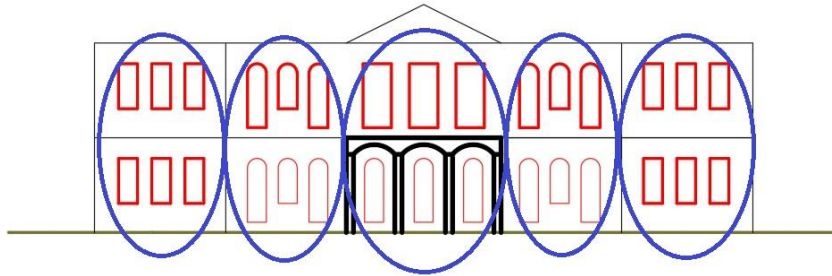
Bu çerçevede, İzmir, Ankara, Adana ve Erzurum hükümet konakları birbirine benzerlik göstermektedir. Ön ve arka ve cephe aynı anda simetrik olarak çıkma yaptığı için binada kütleli bir dengeleme olduğu söylenebilir. Konya Hükümet Konağı'nda ön, arka ve sağ cephede hareketlilik yapılmıştır. Bu durumda kütleli olarak cephelerde tekil olarak dengelilik durumu olsa dahi bütünsel de simetrik bir çıkma durumu olmadığından denge hâlinde değildir. Bu özelliğiyle diğer hükümet konaklarından farklılık göstermektedir. Kastamonu Hükümet Konağı bütün cephelerinde simetrik şekilde çıkma yapılmıştır. Bu durum yapıda kütleli bir dengelilik hâli oluşturmuştur. Kütahya Hükümet Konağı, ön cephede çıkma yapılarak diğer üç cephesi ana kütle hizasında korunmuştur. Bu durum bütünsel olarak binada dengesiz bir hâl oluşturmuştur. Belirtilen cephe tiplerinde, Tip 1 ve Tip 3 dengeli bir cephe özelliği gösterirken Tip 2 ve Tip 4 simetrik olmayan çıkmalar sebebiyle dengesiz bir cephe özelliği göstermektedir. Bu bağlamda, Konya ve Kütahya

hükûmet konakları farklılık gösterirken diğer hükûmet konakları cephede dengeleme özelliği konusunda benzerlik göstermektedir.

Hükûmet Konağı Cephelerinde Pencere Düzeni

Hükûmet konakları mekân kurgusu ve cephe düzeninde yatay bir etki göstermektedir. Cephelerde bulunan pencere düzeni de bina yatay etkisini destekleyecek şekilde ve çoğu zaman aynı en-boy oranında kullanılarak aynı tekrarda cephe düzenine yerleştirilmiştir. Pencereilerin kendi içerisinde oluşturduğu bu düzen bina kütle hareketlerinde belli bir ritim oluşturmaktadır.

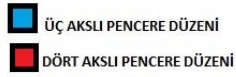
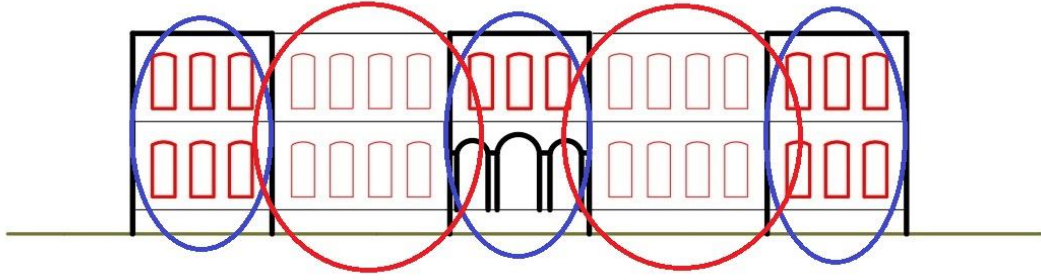
Ön cephenin pencere düzeni ve ana giriş kurgusu, cephe üslubunu ortaya koymakta ayrıca önemlidir. Hükûmet konağının meydana da bina ön cephesine bakacak şekilde konumlanmıştır. Hükûmet konağı cephesi pencere düzeninde İzmir Hükûmet Konağı'nın, Şekil 5.83'de görüldüğü gibi; zemin ve birinci katındaki üçlü pencere düzeni, beş aks boyunca devam etmiştir. Pencereilerde üçlü bir ritim oluşturularak dengeli bir yerleşim gerçekleştirilmiştir. Pencereiler, basık kemerli ve köşeli pencere olmak üzere iki çeşit kullanılmıştır. Zemin katta sağ ve sol aks köşeli pencere, birinci katta bir aks köşeli, bir aks basık kemerli olmak üzere orta aksa göre simetrik bir cephe düzeni tasarlanmıştır. Zemin ve birinci kat pencere biçimleri olarak simetrik bir yerleşim göstererek denge hâlinde bir cephe meydana getirmektedir.

■ ÜÇ AKSLI PENCERE DÜZENİ

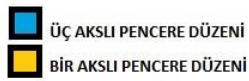
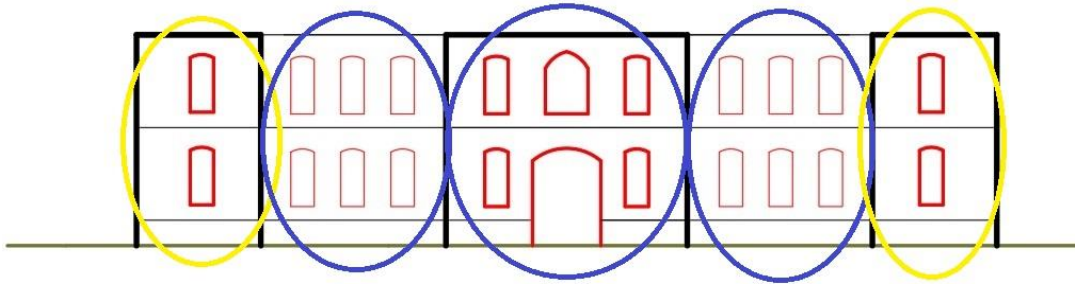
Şekil 5.83. İzmir Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.

Konya Hükûmet Konağı cephelerinde kullanılan pencere tipi yalnızca basık kemerli pencere düzeni şeklindedir.

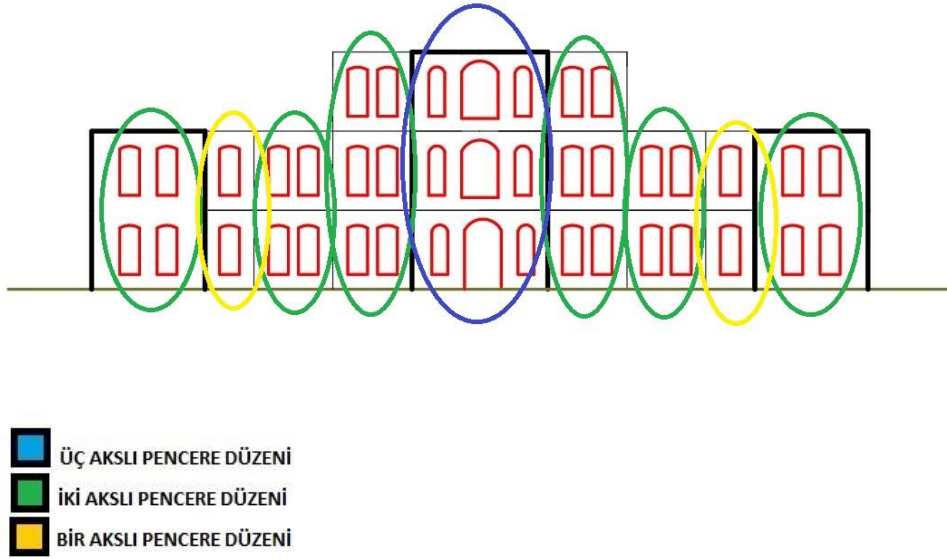
Şekil 5.84. Konya Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.

Şekil 5.84'te görüldüğü gibi simetrik şekilde zemin ve birinci kat; bir aks üçlü, bir aks dörtlü pencere düzeni şeklinde tasarlanmıştır. Aynı pencere oranlarında olan cephe, orta aksa göre simetrik bir düzen göstererek dengelenmektedir.

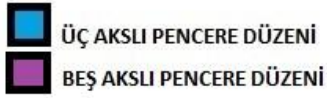
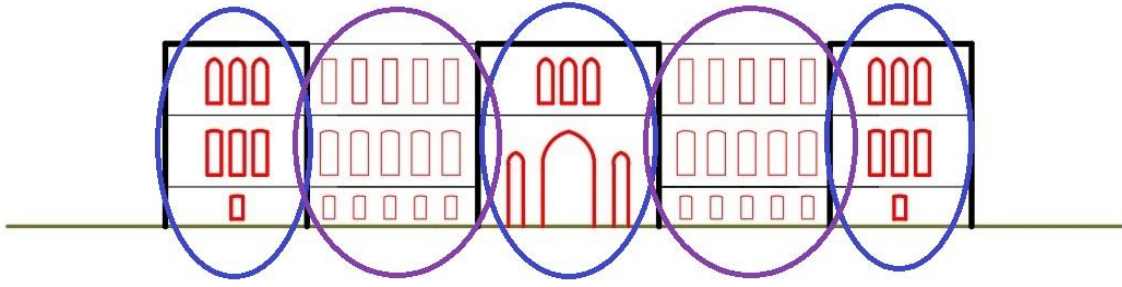
Şekil 5.85. Ankara Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.

Ankara Hükûmet Konağı cephesi Şekil 5.85'te görüldüğü gibi, pencere düzenine göre beş akslı şekilde düzenlenmiştir. Giriş aksı, girişin sağ ve sol aksları; üç akslı pencere düzenindedir. Girişin sağ ve sol aksı pencereleri, biçim olarak basık kemerli şekilde düzenlenmiştir. Giriş aksında ana giriş kapısının üzerindeki pencere sivri kemerli olarak tasarlanırken diğer pencereler yine basık kemerlidir. Ön cephedeki sağ ve sol akslar bir akslı pencere düzenindedir. Biçim olarak basık kemerli şekilde, zemin ve birinci katta bir adet olacak şekilde tasarlanmıştır. Ön cephe giriş aksına göre simetrik bir şekilde düzenlenmiştir. Bu sebeple cephede dengeli bir pencere düzeni bulunduğu söylenebilir.

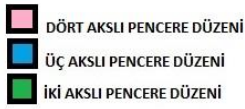
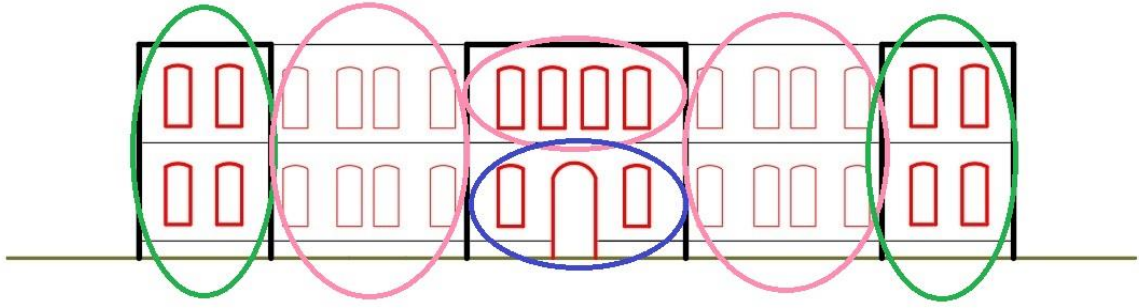
Şekil 5.86. Adana Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.

Adana Hükûmet Konağı ön cephesi, pencere düzenine göre dokuz aks olarak belirlenmiştir. Şekil 5.86'da görüldüğü gibi giriş aksı zemin, bir ve ikinci katta üç akslı pencere düzeninde tasarlanmıştır. Ön cephe, giriş kısmına göre simetriktir. Giriş aksına göre sağ ve sol kollar sırası ile iki, iki, bir, iki akslı pencere düzenindedir. Biçimsel olarak pencere düzeni basık kemerlidir.

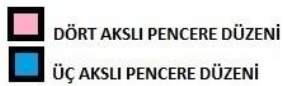
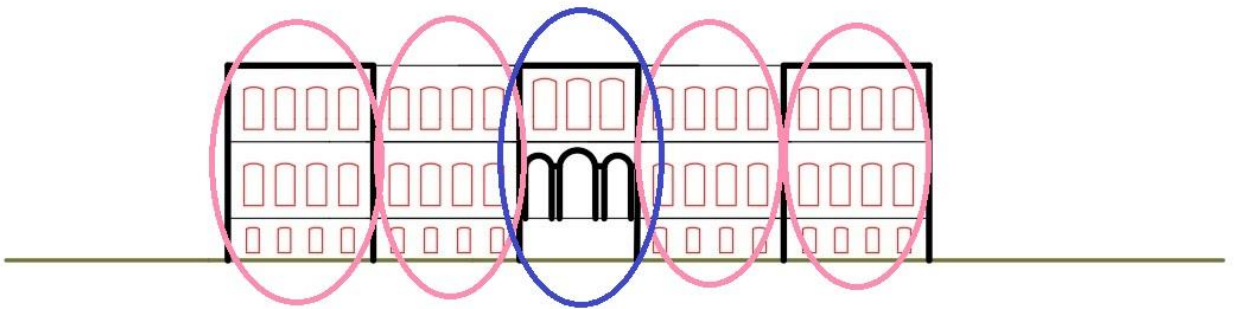
Şekil 5.87. Kastamonu Hükümet Konağı ön cephesi pencere düzeni.

Kastamonu Hükümet Konağı, pencere düzenine göre cephede beş akslı olarak belirlenmiştir. Ön cephe pencere düzeni, ana giriş cephesine göre simetriktir. Şekil 5.87’de görüldüğü gibi giriş aksı, sağ ve sol akslar, üç akslı pencere düzeninde yapılırken giriş aksına göre sağ ve sol akslar beş akslı pencere düzenine göre tasarlanmıştır. Pencere sayıları zemin ve birinci katta aynı tekrarda ilerlemektedir. Üç akslı pencere düzeninde kemerli pencereler bulunurken beş akslı pencere düzeninde kemerli ve köşeli pencereler bulunmaktadır. Su basman yüksek tutulduğu için bodrum kat pencereleri de cephede gözükmemektedir. Fakat ön cephe ritmini belirleyici özellik göstermedikleri için değerlendirme dışında tutulmuştur. Pencere düzeni ana girişe göre simetrik olduğu için dengeli bir özellik göstermektedir.

Şekil 5.88. Erzurum Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.

Şekil 5.88’de görüldüğü gibi, Erzurum Hükûmet Konağı pencere düzenine göre beş akslı olarak düzenlenmiştir. Giriş aksında zemin kat üç akslı pencere düzenine göre tasarlanırken birinci kat dört akslı pencere düzenindedir. Giriş aksına göre ön cephe, simetrik şekilde dört ve iki akslı olarak belirlenmiştir. Zemin ve birinci katta aynı pencere ritmi devam etmektedir. Pencereler biçimsel olarak basık kemerli olarak düzenlenmiştir.

Şekil 5.89. Kütahya Hükûmet Konağı ön cephesi pencere düzeni.

Şekil 5.89’da görüldüğü gibi Kütahya Hükûmet Konağı ön cephesi, pencere düzenine göre beş akslı olarak tasarlanmıştır. Giriş aksına göre sağ ve sol kollar simetriktir. Giriş kısmı üç akslı pencere düzenine göre oluşturulurken sağ ve sol kollar dört akslı olarak devam etmektedir. Pencere bodrum, zemin ve birinci katta aynı sayı ve oranda tekrar etmektedir. Cephenin simetrik olması ve pencere düzeninin aynı aksta tekrar etmesi, cephede dengeli bir görünüş oluşturmaktadır. Pencere biçimsel olarak basık kemerlidir.

Çizelge 5.18. Hükûmet konakları ön cephelerinde pencere düzeni ve biçimleri

Hükûmet Konakları	Pencere Aks Düzeni	Pencere Biçimleri
İzmir HK	3+3+3+3+3	Basık kemerli ve köşeli
Konya HK	3+4+3+4+3	Basık kemerli
Ankara HK	1+3+3+3+1	Basık kemerli ve sivri kemerli
Adana HK	2+1+2+2+3+2+2+1+2	Basık kemerli
Kastamonu HK	3+5+3+5+3	Basık kemerli ve köşeli
Erzurum HK	2+4+4+4+2*	Basık kemerli
Kütahya HK	4+4+3+4+4	Basık kemerli
*Erzurum Hükûmet Konağı giriş kısmı zemin katta 3 akslı düzen de bulunmaktadır. HK: Hükümet Konağı		

Çizelge 5.18’de hükûmet konaklarındaki ön cephe pencere aks düzeni ve pencere biçimleri ifade edilmiştir. Cephelerde katlarda bulunan ve birbirini aynı oran ve ritimde tekrar eden pencereler 1, 2, 3, 4 ve 5 adet olmalarına göre gruplandırılmıştır. Bunun yanında cephede bulunan pencerelerin biçimsel olarak hangi özellik taşıdığı ifade edilmiştir. Buna göre; İzmir Hükûmet Konağı, 3 akslı pencere düzenine sahipken biçimsel olarak basık kemerli ve köşeli pencere bulundurmaktadır. Konya Hükûmet Konağı, 3 ve 4 akslı pencere düzenine sahiptir. Biçimsel olarak cephede basık kemerli pencere bulunmaktadır. Ankara Hükûmet Konağı, 1 ve 3 akslı pencere düzenine sahiptir. Biçimsel olarak basık kemerli ve sivri kemerli pencereye sahiptir. Adana Hükûmet Konağı 1, 2 ve 3 akslı pencere düzenine sahiptir. Biçimsel olarak basık kemerli pencere düzenine sahiptir. Kastamonu Hükûmet Konağı, 3 ve 5 akslı pencere düzenine sahipken biçimsel olarak basık kemerli ve köşeli pencere düzenine sahiptir. Erzurum Hükûmet Konağı, 2 ve 4 akslı pencere düzenine

sahipken biçimsel olarak basık kemerli pencere düzenine sahiptir. Kütahya Hükûmet Konağı, 3 ve 4 akslı pencere düzenine sahipken biçimsel olarak basık kemerli pencere düzenine sahiptir.

Çizelge 5.19. Hükûmet konakları ön cephelerinde pencere düzeni ve biçimleri

Hükûmet Konakları	Pencere Aks Düzeni Tipleri	Pencere Biçimleri Tipleri
İzmir HK	Tip C	Tip 1 ve Tip 3
Konya HK	Tip C ve Tip D	Tip 1
Ankara HK	Tip A ve Tip C	Tip 1 ve Tip 2
Adana HK	Tip A, Tip B ve Tip C	Tip 1
Kastamonu HK	Tip C ve Tip E	Tip 1 ve Tip 3
Erzurum HK	Tip B ve Tip D	Tip 1
Kütahya HK	Tip C ve Tip D	Tip 1
Pencere Aks Düzeni Tipleri		Pencere Biçimleri Düzeni Tipleri
Tip A: 1 aks		Tip 1: Basık Kemerli
Tip B: 2 aks		Tip 2: Sivri Kemerli
Tip C: 3 aks		Tip 3: Köşeli Pencere
Tip D: 4 aks		
Tip E: 5 aks		
HK: Hükûmet Konağı		

Çizelge 5.19’da hükûmet konaklarındaki pencere aks düzeni ve biçimlerinin tipleri verilmiştir. Tip A’da 1 adet olarak düzenlenen pencere 1 aks olarak ifade edilmiştir. Tip B’de 2 adet olarak düzenlenen pencere aynı aralıklarla 2 aks, Tip C’de 3 adet olarak düzenlenen pencere aynı aralıklarla 3 aks, Tip D’de 4 adet olarak düzenlenen pencere aynı aralıklarla 4 aks, Tip E’de 5 adet olarak düzenlenen pencere aynı aralıklarla 5 aks olarak ifade edilmiştir. Buna göre Konya ve Kütahya hükûmet konakları benzerlik gösterirken diğer hükûmet konakları kendi düzenlerinde özgün birer pencere aks düzeni göstererek farklılaşmaktadır.

Pencere biçimleri düzeni tiplerinde Tip 1; basık kemerli, Tip 2; sivri kemerli, Tip 3; köşeli pencere düzenini ifade etmektedir. Buna göre; Konya, Adana, Erzurum, Kütahya hükûmet konakları Tip 1 özelliğinde benzerlik göstermektedir. İzmir ve Kastamonu, Tip 1

ve Tip 3 pencereleri bulundurarak benzerlik göstermektedir. Ankara Hükûmet Konağı, Tip 1 ve Tip 2 pencerelerin bulundurarak farklılık göstermektedir.

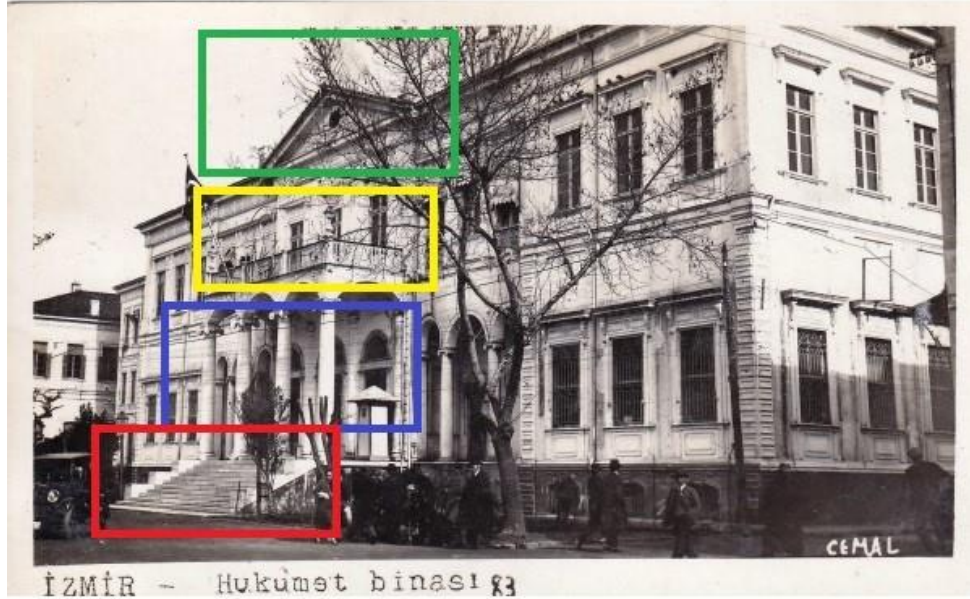
Hükûmet Konağı Cephelerinde Ana Giriş Düzeni

Hükûmet konağı ön cephelerinde ana giriş, cephe kurgusunu ortaya koyan önemli mimari öğelerden biridir. Binaların meydana dönük ön cephesi, ana giriş aksı ile başlamaktadır. Ana giriş aksı, pencere düzenindeki simetriyi sağlayan merkez olarak da kullanılmıştır. Aynı zamanda ana girişin herkes tarafından görünür olması, cephenin en vurgulu kısmının ana girişte olmasını sağlamıştır. Bu kısımda, cephe kurgusunda önemli bir yeri olan ana giriş düzeni biçimsel olarak incelenecektir. Öncelikle ana giriş düzenini oluşturan mimari öğeler ortaya konacaktır. Bu bağlamda tekil olarak incelenen yedi hükûmet konağı örneğinde, giriş düzenini sağlayan mimari öğeler belirlenerek tiplendirilecektir. Tablolar ve lejant atma tekniği ile belirlenen giriş mimari öge tipleri karşılaştırılacaktır. Bu çerçevede hükûmet konakları giriş düzeninde benzerlik ve farklar ortaya konacaktır.

Hükûmet konağı mimarilerinde, ana giriş düzenine bakıldığında ortaya çıkan belirli tasarım alışkanlıklarının bulunduğu görülmektedir. Ana giriş, bina dış merdivenlerinin cepheye dahil edilmesi ile başlamaktadır. Su basman genellikle yüksek tutularak yüksek merdivenlerle girişin vurgusu artırılır. Zemin katta bina ana girişi kapısı geriye çekilerek birinci kat çıkma yapılır. Bu kısım genelde makamın bulunduğu odayı oluşturmaktadır. Makam odasının bulunduğu kütleli çıkma, sütunlarla taşınarak ana giriş kapısının önünde yarı açık bir giriş holü oluşturulur. Mekânsal kurguda yatay olarak holler ile belirginleştirilen giriş kısmı cephede de düşey olarak devam etmektedir. Birinci kattaki çıkma, bina bitişinde de bazen üçgen alınlık bazen bir parapet ile bitirilmektedir.

İzmir Hükûmet Konağı, ana girişini oluşturan mimari öğeler; dış merdiven, sütun, balkon ve üçgen alınlık olarak belirlenmiştir. Dış merdivenler ile yükseltelen giriş kısmı, sütunlar ile taşınan bir balkon kısmı ile yarı açık mahali oluşturmaktadır.

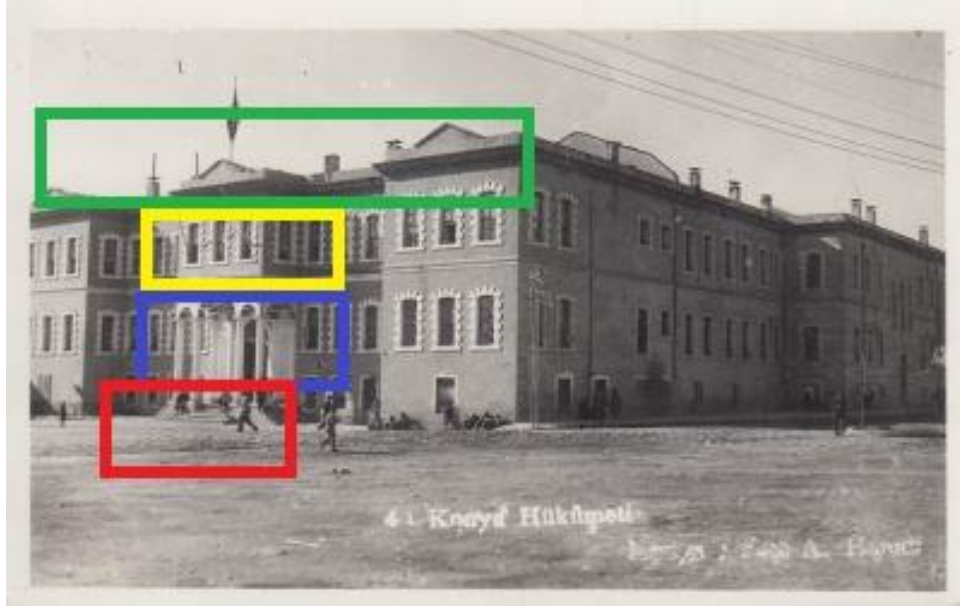
Şekil 5.96' da görüldüğü gibi ana giriş kısmı, dış merdiven ile başlamaktadır. Balkon taşıyan sütunlar, bina cephesinde de kütleli olarak çıkma yaparak giriş kısmının vurgulu olmasını sağlamaktadır. Giriş aksının sağ ve sol kısımlarında kolonlar devam ederek giriş holüne bağlanan iki yatay hol oluşturmaktadır. Bu durum giriş kısmındaki kolonlu etkiyi uzatarak kolonlu bir geçiş alanı oluşturmaktadır. İzmir Hükûmet Konağı örneğinde görülen sütun başlıkları, iyon sütun başlıklarıdır.

- DIŞ MERDİVEN
- SÜTUN
- BALKON
- DÜŞEY BİTİŞ ELEMANI

Şekil 5.90. İzmir Hükûmet Konağı, ana giriş elemanları (Erişim: 2021).

Şekil 5.90'da bulunan sütunlar, balkon olarak ayrılan döşemeyi taşımaktadır. Sütunlar kemerle birbirine bağlanarak yatay bağlantıyı sağlamaktadır. Birinci kat kütleli olarak geriye çekilerek bina cephesi hizasında devam etmektedir. Giriş aksı düşeyde üçgen alınlık ile bitirilmektedir.

- DIŞ MERDİVEN
- SÜTUN
- BALKON
- DÜŞEY BİTİŞ ELEMANI

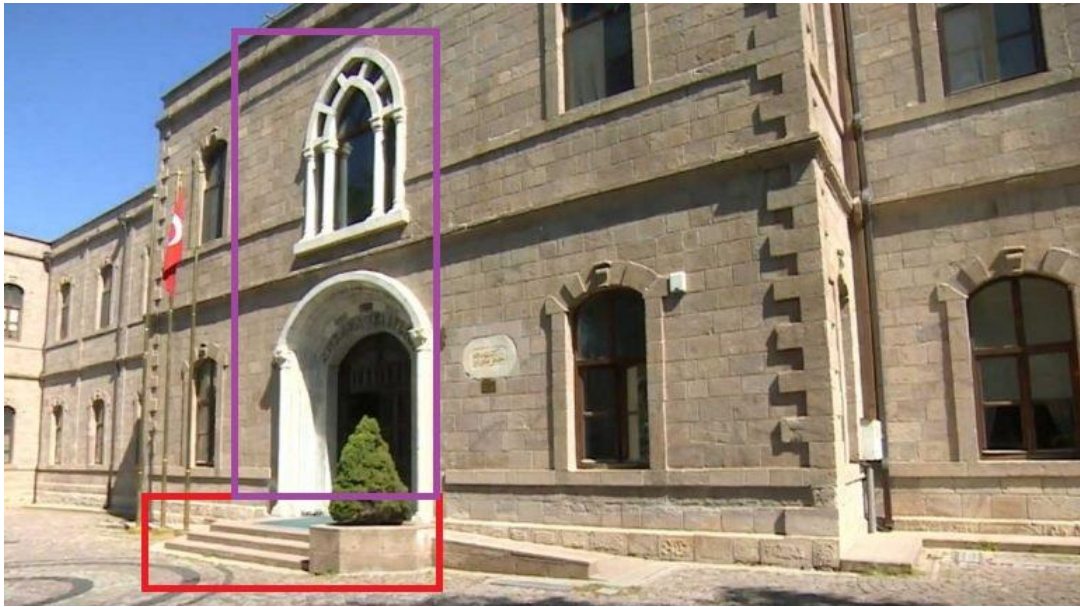
Şekil 5.91. Konya Hükümet Konağı cephesi ana giriş elemanları (Anonim, 2020).

Şekil 5.91’de görüldüğü gibi, Konya Hükümet Konağı, girişini oluşturan mimari öğeler; dış merdiven, sütun, çıkma ve yatay parapet şeklindedir. Dış merdivenler ile giriş holüne ulaşılmaktadır. Giriş holü, sütunlar ile taşınan çıkma bölümü ile yarı açık bir alana dönüşmüştür. Birinci kattaki çıkma dört sütun ile taşınmaktadır. Sütunlar birbirine kemerler ile bağlanarak yatay yükleri aktarmaktadır. Orta kemer daha uzun yapılarak giriş kapısının bulunduğu aks vurgulanmıştır.

Bina düşeyde yatay etkiyi artıran yatay parapet ile bitirilmiştir. Yatay parapetin içine oturtulan gizli çatı, bina cephesinde üçgen alınlık etkisi oluşturmaktadır.

Ankara Hükümet Konağı, su basman olarak düşük tutulmuştur. Bu sebeple dış merdiven sayısı az sayıdadır. Ana girişini oluşturan mimari öğeler farklılık göstermektedir. Kütleli olarak dışarı çıkma yapmış giriş aksında, sütunlar bulunmaz. Bunun yanında birinci kat ile zemin kat aynı hizada bulunduğu için giriş holünü örten herhangi bir döşeme bulunmamaktadır.

Şekil 5.92’de görülen zemin katta bulunan ana giriş kapısı ve onun üzerinde aynı hizada birinci katta bulunan sivri kemerli pencere biçimsel olarak farklılık göstererek girişi vurgulamaktadır. Giriş kapısı ve sivri pencerenin beyaz mermer söveleri de malzeme ve biçimsel olarak cephenin diğer sövelerinden farklılık oluşturarak giriş kısmının vurgulanması sağlanmaktadır. Düşey olarak bina cephe bitişinde alınlık ya da parapet bulunmamaktadır.

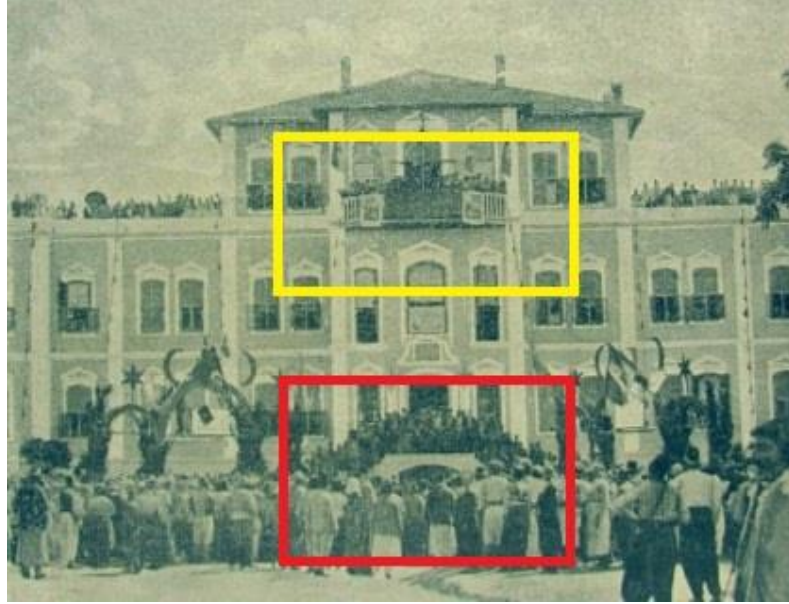
- DIŞ MERDİVEN
- GİRİŞ SÖVELERİ

Şekil 5.92. Ankara Hükümet Konağı ana giriş elemanları (Ekerbiçer, 2019).

Bu bağlamda, Ankara Hükümet Konağı giriş elemanlarının dış merdiven ve girişi vurgulayan söveler olduğu söylenebilir.

Adana Hükümet Konağı, dış merdivenleri sağ ve sol olmak üzere iki kolludur. Bina giriş holünü örten herhangi bir döşeme bulunmamaktadır. Zemin, bir ve ikinci katlar giriş hizasında çıkma yaparak aynı cephe hizasındadır.

Makam odası ikinci katta bulunmaktadır. Giriş kısmının gözlemlenebilmesi için konsol şeklinde bir balkon bulunmaktadır. Bina düşey yönde bitişi ahşap oturma çatı örtüsü şeklindedir. Parapet ya da alınlık bulunmamaktadır.

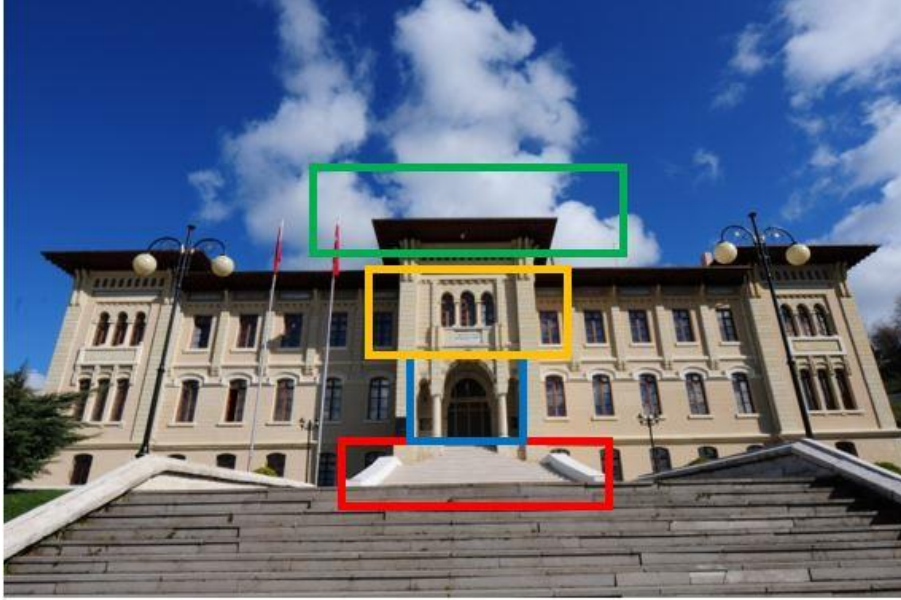
Şekil 5.93. Adana Hükûmet Konağı ana giriş elemanları (Servet-i Fünun dergisi, 1894; Nur Umar Arşivi, Umar ve Can, 2019).

Verilen bilgiler çerçevesinde Adana Hükûmet Konağı giriş elemanları, Şekil 5.93’de görüldüğü gibi dış merdiven ve balkon olarak belirlenmiştir.

Kastamonu Hükûmet Konağı giriş kısmı, dış merdivenlerle başlamaktadır. Su basman hizası yüksek olan binada dış merdiven sayısı fazladır. Giriş holü, İzmir ve Konya Hükûmet Konaklarında olduğu gibi sütunların taşıdığı çıkma ile örtülmüştür. Giriş, iki sütun ve kütleli çıkmanın iki kenarına oturan üç kemer ile oluşturulmuştur. Orta kemer büyük, diğer kemerler küçük ebatlı olarak belirlenerek giriş kapısı vurgulanmıştır.

Zemin kat giriş kapısı yarı açık giriş holünün gerisinde bulunurken birinci kat çıkma yaparak belirginleştirilmiştir. Kastamonu Hükûmet Konağı, erken I. ulusal mimari akımının

eserlerinden sayılmaktadır. Bina düşey hizasında bitiş uzun çatı saçakları ile sağlanmıştır. Bu durum binada anıtsal bir etki oluşturmaktadır.

Şekil 5.94. Kastamonu Hükümet Konağı ana giriş elemanları (T.C. Kastamonu Valiliği, 2020).

Verilen bilgiler çerçevesinde Şekil 5.94'te görüldüğü gibi, Kastamonu Hükümet Konağı ana giriş elemanlarının dış merdiven, sütunlar, çıkma ve düşey bitiş elemanı olan geniş saçaklar olduğu söylenebilir.

Erzurum Hükümet Konağı, giriş kotu oldukça düşük bir kotla meydana ayrılmaktadır. Bu sebeple cephede belirgin bir dış merdiven bulunmamaktadır. Bina zemin, bir ve ikinci katta aynı kütleli çıkma hizasında bulunmaktadır. Bu sebeple giriş holünü örten herhangi bir döşeme yoktur. Aynı zamanda çoğu hükümet konağı girişinde bulunan sütunlar burada bulunmamaktadır. Zemin kat giriş hizası, farklı malzeme ile kaplanarak giriş vurgusu yapılmaya çalışılmıştır. Bina düşey hizada ahşap oturma çatı ile bitmektedir. Çatı üzerinde bulunan fener, bitiş elemanlarında anıtsal etkiyi sağlayan bir mimari eleman olarak farklılık göstermektedir.

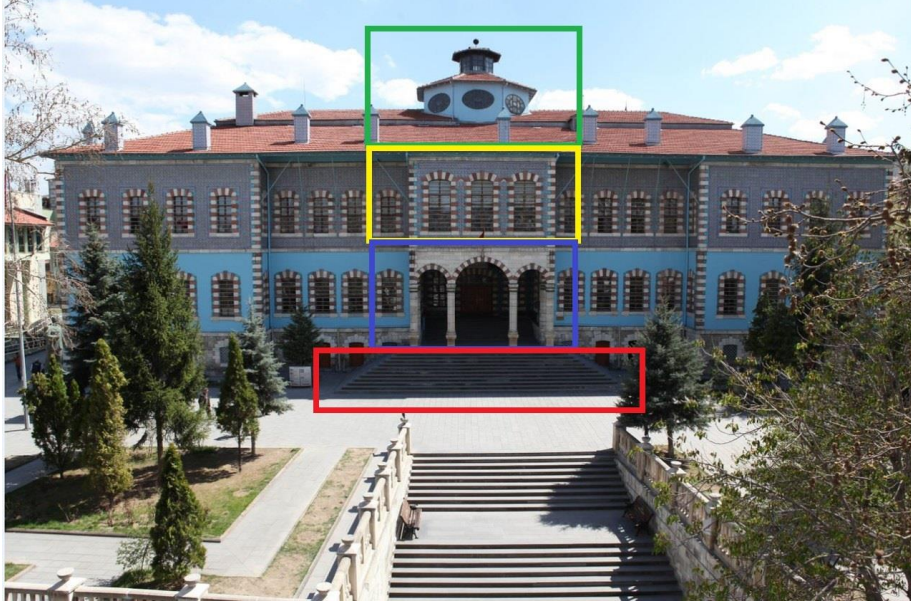
■ DÜŞEY BİTİŞ ELEMANI

Şekil 5.95. Erzurum Hükümet Konağı ana giriş elemanları (Moda Müzayede, 2020).

Verilen bilgiler çerçevesinde Şekil 5.95'te görüldüğü gibi, Erzurum Hükümet Konağı giriş elemanının; düşey bitiş elemanı çatı feneri olduğu görülmektedir. Bunun yanında, farklı bir mimari eleman olmaksızın zemin katın farklı malzeme kaplamasının girişi vurgulamada yardımcı olduğu söylenebilir.

Kütahya Hükümet Konağı, ana girişi dış merdiven ile başlamaktadır. Su basmanı yüksek olması sebebiyle fazla sayıda basamak vardır. Dış merdivenlerden sonra birinci katın çıkmasını taşıyan sütunlar yarı açık giriş holünü örtmektedir. Zemin katta bulunan bina giriş kapısı geride bulunurken, makam odasının bulunduğu birinci kat çıkma yaparak kütleli olarak önde bulunmaktadır. Ana girişte dört adet sütun bulunmaktadır. Dört sütunu birbirine yatayda üç kemer bağlamaktadır. Ortada bulunan kemer, girişi vurgulamak için büyük olarak tasarlanmıştır.

Bina, düşey olarak ahşap oturtma çatı ile bitmektedir. Bunun yanında çatı üzerinde bulunan çatı feneri, anıtsal bir eleman olarak belirginlik göstermektedir. Bu durum Erzurum Hükümet Konağı ile ortak olan bir bitiş elemanıdır.

Şekil 5.96. Kütahya Hükûmet Konağı ana giriş elemanları (Wikipedia, Erişim 2021).

Verilen bilgiler çerçevesinde, Şekil 5.96’da görüldüğü gibi Kütahya Hükûmet Konağı giriş elemanlarının; dış merdiven, sütunlar, çıkma ve düşeyde bitiş elemanı olarak çatı fenerinin anıtsal bir etki ile oluşturulduğu söylenebilir.

Tekil olarak incelenen hükûmet konakların cephe kurgusunda, ana giriş elemanını oluşturan mimari öğeler; dış merdiven, giriş sütunu, kütleli çıkma ve düşey bitiş elemanı olarak belirlenmiştir. Bu durum Çizelge 5.20’de belirtilmiştir. Buna göre; İzmir Hükûmet Konağı giriş elemanları dış merdiven, giriş sütunu, kütleli çıkma ve üçgen alınlık olarak belirlenmiştir. Kütleli çıkma olarak balkon döşemesi çıkarılarak sütunlara taşınmıştır. Bu bağlamda bütün giriş elemanlarını bulundurması sebebi ile vurgulu ve anıtsal bir girişe sahip olduğu söylenebilir.

Konya Hükûmet Konağı, giriş elemanları dış merdiven, giriş sütunları, kütleli çıkma ve düşey bitiş elemanı parapettir. Kütleli olarak birinci kat çıkarılmıştır. Anıtsal bir girişinin bulunduğu söylenebilir.

Ankara Hükûmet Konağı giriş elemanları; dış merdiven ve kütleli çıkmadır. Kütleli çıkma da zemin ve birinci kat aynı hizada çıkma da bulunmaktadır. Giriş sütunu ve düşey bitiş elemanı bulunmamaktadır. Bu bağlamda sade bir girişinin olduğu söylenebilir.

Adana Hükûmet Konağı giriş elemanları; dış merdiven ve kütleli çıkma şeklindedir. Kütleli olarak giriş aksının yanında balkon ögesi de bulunmaktadır. Bunun yanında giriş sütunu ve düşey bitiş elemanları bulunmamaktadır. Dış merdivenin iki kollu olması farklılık oluşturmaktadır. Bu bağlamda sade bir girişinin olduğu söylenebilir.

Kastamonu Hükûmet Konağı giriş elemanları; dış merdiven, giriş sütunu, birinci katın çıkması ve düşey bitiş elemanıdır. Düşey bitiş elemanında geniş saçakların bulunması özgün bir özelliktir. Bu bağlamda tüm elemanları bulundurması sebebi ile vurgulu ve anıtsal bir girişinin olduğu söylenebilir.

Erzurum Hükûmet Konağı giriş elemanları; kütleli çıkma ve çatı feneridir. Zemin, bir ve ikinci kat aynı hizada bitmektedir. Düşey bitiş elemanı olarak belirlenen çatı feneri özgün bir özelliktir. Bu bağlamda Erzurum Hükûmet Konağı girişinin sade olduğu ve anıtsal etkiyi veren mimari ögenin büyük oranda çatı feneri olduğu söylenebilir.

Kütahya Hükûmet Konağı giriş elemanları; dış merdiven, giriş sütunları, birinci katta yapılan kütleli çıkma ve düşey bitiş elemanıdır. Düşey bitiş elemanı olarak çatı fenerinin belirlenmesi Erzurum Hükûmet Konağı ile benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda Kütahya Hükûmet Konağı giriş kısmının vurgulu ve anıtsal olduğu söylenebilir.

Çizelge 5.20. Hükûmet konaklarında bulunan ana giriş elemanları.

Hükûmet Konakları	Dış Merdiven	Giriş Sütunu	Kütleli Çıkma	Düşey Bitiş Elemanı
İzmir HK	Var	Dört adet	Balkon	Üçgen alınlık
Konya HK	Var	Dört adet	Makam odası	Yatay parapet
Ankara HK	Var	Yok	Giriş aksı	Yok
Adana HK	Var	Yok	Balkon	Yok
Kastamonu HK	Var	İki adet	Makam odası	Geniş saçak

Erzurum HK	Yok*	Yok	Giriş aksı	Çatı feneri
Kütahya HK	Var	Dört adet	Makam odası	Çatı feneri
*Erzurum HK.'de az sayıda basamak bulunmasına rağmen cephede belirgin bir etkisinin olmaması sebebi ile yok olarak belirtilmiştir. HK: Hükümet Konağı				

Çizelge 5.20(devamı). Hükümet konaklarında bulunan ana giriş elemanları.

Çizelge 5.20'de tekil olarak hükümet konaklarında bulunan giriş elemanları belirlenmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan giriş tipleri şu şekildedir:

Çizelge 5.21. Hükümet konağı ana giriş elemanı tipleri.

Hükümet Konakları	Dış Merdiven	Giriş Sütunu	Kütlesel Çıkma	Düşey Bitiş Elemanı	Bulunduğu Tip
İzmir HK	+	+	+	+	Tip 1
Konya HK	+	+	+	+	Tip 1
Ankara HK	+	-	+	-	Tip 2
Adana HK	+	-	+	-	Tip 2
Kastamonu HK	+	+	+	+	Tip 1
Erzurum HK	-(*)	-	+	+	Tip 3
Kütahya HK	+	+	+	+	Tip 1
Tip 1: Dış merdiven, giriş sütunu, kütleli çıkma, düşey bitiş elemanı bulunmaktadır. Tip 2: Dış merdiven ve kütleli çıkma bulunmaktadır. Tip 3: Kütleli çıkma ve düşey bitiş elemanı bulunmaktadır. *Erzurum HK'de az sayıda basamak bulunmasına rağmen cephede belirgin bir etkisinin olmaması sebebi ile yok olarak belirtilmiştir. HK: Hükümet Konağı					

Çizelge 5.21'de hükümet konağı giriş elemanı tipleri verilmiştir. Buna göre üç tip ortaya çıkmaktadır. Tip 1'de dış merdiven, giriş sütunu, kütleli çıkma, düşey bitiş elemanı bulunmaktadır. Bu çerçevede; İzmir Hükümet Konağı, Konya Hükümet Konağı, Kastamonu

Hükûmet Konağı ve Kütahya Hükûmet Konağı Tip 1 özellik göstererek birbirine benzemektedir.

Tip 2’de dış merdiven ve kütleli çıkma bulunmaktadır. Bu çerçevede; Ankara ve Adana hükûmet konakları Tip 2 özelliği göstererek birbirine benzemektedir.

Tip 3’te kütleli çıkma ve düşey bitiş elemanı bulunmaktadır. Erzurum Hükûmet Konağı, Tip 3 özelliği göstererek diğer hükûmet konaklarından farklılaşmaktadır.

5.2.4. Hükûmet Konaklarında Temsiliyet

Neoklasik mimaride, Antik Yunan mimarisinden başlayıp 19. yy’a kadar gelen mimari dönem etkileri görülmektedir. Yoğun olarak Antik Yunan mimarisinden alınan parçalar; Roma, Barok mimarisi, Bizans mimari öğeleri ile zenginleştirilerek uygulanmıştır. Bu sebeple Neoklasik mimari tarzın, Avrupa’nın Antik Yunan mimarisinden, 19. yy’a kadar süregelen mimari kültürünün bir ifadesi olduğu söylenebilir.

Mekânsal kurgu ve cephe kurgusunda kullanılan yataylık, denge ve simetri mimariye yüklenen ihtişam ve güç etkisi ile pek çok ülkede imparatorlukların kullandığı ideolojik bir algıya dönüşmüştür. Neoklasik mimaride, Antik Yunan mimarisi tapınaklarında kullanılan ölçü ve oranların büyüklüğü, hiyerarşik bir etki oluşturmaktadır. İnsan üzerinde bir güç ve ihtişam etkisi yaratan bu oranlar, aynı zamanda bir güç ifadesi olarak kamusal alanların yapımında da kullanılmaya başlanmıştır. Neoklasik üslup zamanla diğer kıtalara yayılarak farklı yerel unsurların eklenmesi ile imparatorluklar üslubuna dönüşmektedir.

Osmanlı Devleti’nde, 19. yy’da meydana gelen imar faaliyetlerinde, Avrupa Neoklasik mimarisinden etkilenildiği görülmektedir. Tanzimat Fermanı ile devletin merkezi otoriteye bağlılığının artırılma isteği devletin, halk üzerindeki hâkimiyet, erk ve güç ifadesinin artırmasına yol açmıştır. Bu durum ortaya çıkan yeni yapı tiplerinde kendisini göstermiştir. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında yapılarda uygulanan geleneksel yapı sistemleri ve yapı malzemeleri yerine modern yapı teknikleri tercih edilmiştir.

Bu çerçevede Neoklasik üslubun ifade ettiği temsiliyetin başında güç algısı olduğu söylenebilir. Tanzimat Dönemi imar faaliyetlerinde, yıkılmakta olan bir devletin, halk ve dünya devletleri üzerindeki itibarını kurtarma amacı yatmaktadır. Bir diğer amaç da Tanzimat sürecini başlatan yenileşme faaliyetleridir. Bu çerçevede, Neoklasik üslubun Osmanlı Devleti'nde temsil ettiği iki şeyin güç algısı ve yenileşme kavramları olduğu söylenebilir.

Devletin halk üzerindeki erki ve yenileşme çabalarında başvurduğu alan halk ile görsel temas kurabileceği mimarlık olmuştur. Bu sebeple taşrada gerçekleştirilen imar faaliyetlerinde kullanılan mimari üslup, mekânsal kurgu ve cephe kurgusu çerçevesinde yeni bir dil oluşturmuştur.

Bu bölümde, Neoklasik mimarinin, güç ve yenileşme temsilinde ortaya çıkardığı mimari; mekânsal kurgu, yapım sistemi ve malzeme ve cephe kurgusu çerçevesinde incelenecektir. Mekânsal kurgu çerçevesinde, lejant atma tekniği ile ortaya konan plan şemaları denge ve simetri çerçevesinde tiplendirilecektir. Yapım sistemi ve malzeme modernlik çerçevesinde incelenecektir. Cephe kurgusunda; makam odası ve meydan ilişkisinde hâkimiyet ve erk, pencere düzeni ve simetride denge, ana giriş ve düzeninde hâkimiyet ve erk kavramları çerçevesinde incelenecektir. İnceleme yapılırken, örnek olarak incelenen hükûmet konağı örnekleri plan şemaları ve görselleri, lejant atma tekniği ile renklendirilecektir. Yapılan tekil çalışmalar tablolar ile karşılaştırılarak benzerlik ve farklar ortaya konacaktır.

5.2.4.1. Mekânsal Kurgu Çerçevesinde Temsiliyet

Neoklasik mimari, Antik Yunan tapınak mimarisine dayandığı için dikdörtgen bir plan çerçevesinde şekillenir.

Hükûmet konağı mimari planlarına bakıldığında, mekânsal kurgunun dikdörtgen bir kurgu çerçevesinde başladığı ve geliştiği söylenebilir. Dikdörtgen geometrisinde boy, enden uzun olduğu için yatay bir planlama vardır. Bu yataylık, binaların dikdörtgen oturma alanı ile başlayıp, aynı tutarlılıkla devam eder.

Hükümet konakları imar faaliyetlerinden önce, taşrada en iyi durumda bulunan konutlar kiralanır ve ikamet edilen yer aynı zamanda idari binaya dönüşürdü. Konut planlamasının hâkim olduğu bu durum, idari hizmeti aksattığı için yeni binalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu mekânsal kurguda konutta tercih edilen pek çok fonksiyon, idari binalarda dönüşerek yeni bir duruma evrilmiştir. Bu yeni mimari ile temsil edilen güç ve yenileşme imajı bazı yeni mimari mekânlar kazandırmıştır. Bunların başında; iç mekânda koridor ve dış mekânda meydan gelmektedir.

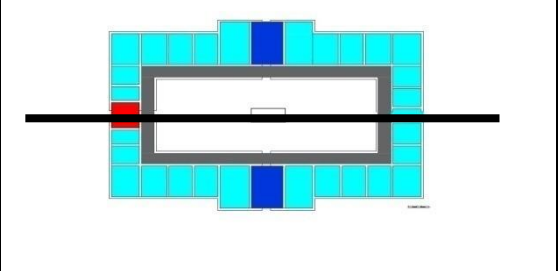
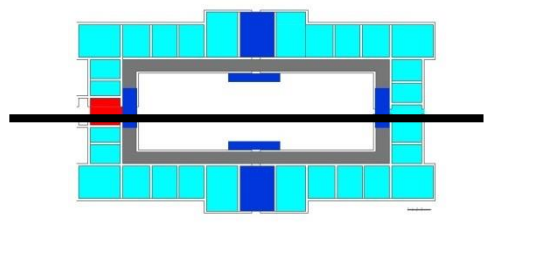
Osmanlı kamu yapıları olarak ifade edilecek alanlar başta cami, medrese gibi yapıları kapsayan külliyeler ve ticaretin yapıldığı çarşılardır. Bu alanlardaki sirkülasyona bakıldığında bir merkez ve onun çevresinde gelişen bir hareket alanı görülür.

Yeni yapı tipinde, sirkülasyon alanları koridorlarla sağlanmaktadır. Bu mahal, Neoklasik mimari ile Osmanlı mimarisinde kullanılmaya başlanır. Yapıların uzun ve yatay oluşu, devletin ciddiyet ve denge unsurunu temsil ettiği söylenebilir.

Mekânsal kurguda giriş holünün mimari planlamanın merkezi olduğu görülmektedir. Mimari planlama giriş holü merkez alınarak simetrik şekilde tasarlanmıştır. Ofislerin konumlanması, kütleli hareketler, bu merkeze göre simetrik ve dengeli bir şekilde yatay bir kurguda planlanmıştır.

Çizelge 5.22’de İzmir ve Konya Hükûmet Konaklarında, iç bahçeli bir mekânsal kurgu görülmektedir. Bu iki hükûmet konağı, iç bahçe çevresinde planlanmıştır. Giriş holüne göre mekânsal kurgunun simetri ekseninin x ekseninde ve dengeli olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.22. Hükûmet konağı mekânsal kurgu simetri eksenini

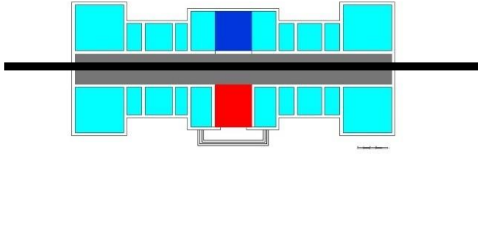
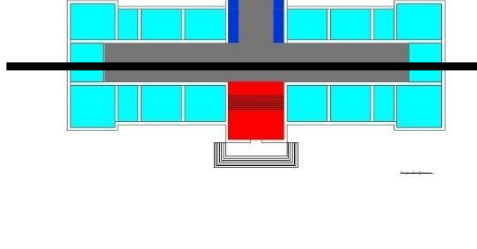
İzmir HK	Konya HK
HK: Hükümet Konağı	

	GİRİŞ HOLÜ
	KORİDOR
	OFİS
	ÇEKİRDEK

Yeni mimari tarz, eski mekânsal kurgu çerçevesinde bir geçiş sürecinde yerleşmiştir. Kamu yapılarında keskin bir kuralla tip proje uygulaması yoktur. Bu sebeple bazı örnekler, iç bahçe çerçevesinde şekillenmiştir. Buna karşın yapılan kamu binalarının çoğunda, yeni mimari denilen, koridorda karşılıklı tasarlanan odalar görülmektedir.

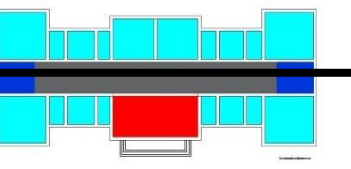
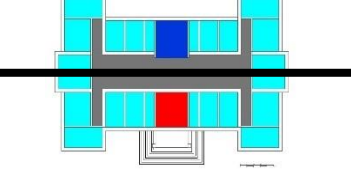
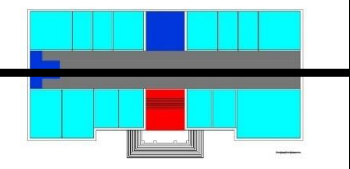
Çizelge 5.23. Hükûmet konağı mekânsal kurgu simetri eksenini

Ankara HK	Adana HK
HK: Hükümet Konağı	

	GİRİŞ HOLÜ
	KORİDOR
	OFİS
	ÇEKİRDEK

Çizelge 5.23'te Ankara ve Adana Hükümet Konaklarında, bir koridor doğu-batı ekseninde uzanmaktadır. Aynı ekseninde sıralı bir şekilde odalar konumlanmıştır. Denge, orta kısımlarda çekirdek, dış merdiven ve giriş mahallerinin karşılıklı konumlanması ile simetrik ve dengeli şekilde kurgulanmıştır.

Çizelge 5.24. Hükümet konakları sirkülasyon şeması

Erzurum HK	Kastamonu HK	Kütahya HK
HK: Hükümet Konağı		

	GİRİŞ HOLÜ
	KORİDOR
	OFİS
	ÇEKİRDEK

Çizelge 5.24'te Erzurum ve Kütahya Hükümet Konaklarında bir koridor doğu-batı ekseninde uzanmaktadır. Aynı ekseninde sıralı bir şekilde odalar konumlanmıştır. Denge, orta kısımlarda çekirdek, dış merdiven ve giriş mahallerinin karşılıklı konumlanması ile simetrik şekilde kurgulanmıştır.

Kastamonu Hükümet Konağında kuzey-güney yönünde uzanan yardımcı koridorlar ana koridora bağlanır. Fakat bu durum da yine denge ve simetri çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Hükümet konaklarında mekânsal kurgu, yatay bir koridor, orta kısımda yahut Erzurum Hükümet Konağında olduğu gibi sağ ve solda simetrik şekilde çekirdek konumlanması ile çözülmüştür. İzmir ve Konya iç bahçe ve onun çevresinde gelişen bir koridor tasarımı ile şekillenirken Ankara, Adana, Erzurum, Kastamonu ve Kütahya koridor çerçevesinde şekillenen bir mekânsal kurguya sahiptir.

İncelenen örneklerin hepsinde mekânsal kurgu, ana giriş holü merkez alınarak simetrik ve dengeli şekilde konumlanmıştır. Bu sebeple tip çalışması yapılamamıştır. Bu bağlamda mekânsal kurgu çerçevesinde binaların temsil ettiği durum denge hâli olarak belirginlik göstermektedir. Tasarım yatay bir planlama sergilemektedir. Koridor çerçevesinde şekillenen mekânsal kurgu, planlamada simetri ve dengeli bir kurgu göstermektedir. Bu simetri ve denge hâli, mekânsal kurgu çerçevesinde devletin de dengeli olduğu durumu simgelemektedir. Aynı denge ve simetri hâli cephelerde de devam etmektedir.

5.2.4.2. Yapım Sistemi ve Malzeme Çerçevesinde Temsiliyet

Osmanlı Devleti kamusal yapıları, 19. yy yarısına kadar büyük oranda ahşap ve karma strüktürden yapılmaktadır. Bu durum, Tanzimat Dönemi ile birlikte değişim göstermektedir. Ahşap strüktürün bakım istemesi, yangına karşı dayanıksız oluşu ve Avrupa'da yaygın olan Neoklasik mimari, kamusal yapılarda kâgir yığma sistemin kullanılmasına zemin hazırlamıştır.

Tanzimat Dönemi imar faaliyetlerinde incelenen hükümet konağı örneklerinde kâgir yığma sistem ortak olarak uygulanan yapım sistemidir. Kullanılan malzeme strüktürde kesme taş olarak belirlenmiştir.

Neoklasik mimaride, cephe tasarımı tek renkliliğe dayanmaktadır. Cephedeki hareketlilik, sütunların ve dekoratif öğelerin yarattığı gölge etkisiyle sınırlıdır. Bu durum yapının temsil ettiği güç ve hâkimiyet etkisini artırmaktadır. Bunun yanında Neoklasik mimarinin Avrupa'dan etkilenilerek uygulanması, modern ve yeni bir devletin oluştuğunu ifade etmektedir.

Bu çerçevede, hükûmet konakları cephelerinde büyük oranda bu tek renkli malzeme seçimi ve yapım sistemde kâgir yığma sistemin kullanılması yeni ve modern bir devlet imajını destekleyen bir durum ortaya koymaktadır.

Hükûmet konakları, kesme taştan yapılmıştır. Bölgede bulunan taşların kullanılması her vilayette farklı fakat büyük oranda tek rengin hâkim olduğu cephelerin oluşmasını sağlamıştır. Fakat bina yapımlarında yerel ustaların kullanılması, halkın talebi, bölgede bulunan bazı alışkanlıklar cephe tasarımında malzeme konusunda bazı farklılıkları beraberinde getirmektedir. Bazı örneklerde, sövelerle renklendirme yapılırken, en farklı örnek de Kütahya Hükûmet Konağı'ndaki çini süslemeleri ile gözlemlenmiştir. Bu durum Neoklasik mimarinin modern mimari ile birlikte yerel uygulamalar ile özgünleşmesi şeklinde yorumlanabilir.

Çizelge 5.25. Hükûmet konağı cephelerinde kullanılan malzeme ve renk seçimi.

Cephelerde Kullanılan Malzeme ve Renk Seçimi	
İzmir HK	Kesme taş - Tek renk
Konya HK	Kesme taş - Tek renk ana cephe, almalı söve

 Ankara HK	Kesme taş - Tek renk söve, ana giriş beyaz mermer
 Adana HK	Kesme taş - Tek renk cephe, tek renk söve
 Erzurum HK	Kesme taş - Tek renk cephe, tek renk söve
 Kastamonu HK	Kesme taş - Tek renk cephe
 Kütahya HK	Kesme taş - Almaşık söve - Çini kaplama
HK: Hükümet Konağı	

Çizelge 5.25(devamı) Hükümet konağı cephelerinde kullanılan malzeme ve renk seçimi.

Çizelge 5.25'te belirtildiği gibi; Konya ve Kütahya Hükümet Konağı cephelerinde söveler almaşık düzende uygulanmıştır. Bunun dışında Kütahya Hükümet Konağı söveleri ve cephesinde kullanılan karo çini kaplaması özgün bir cephe uygulaması olarak ayrılmaktadır.

Erzurum ve Ankara Hükümet Konaklarında söve uygulaması kabartma taş ve tek renk şeklindedir. Fakat Erzurum'da kilit taşında farklı renk kullanılmıştır.

Kastamonu, Adana ve İzmir cephelerinde dekoratif elemanlar ve söveler tek renk şeklindedir. Cephede hareketli etki pencere düzenindeki yatay etkiyi zayıflatmaktadır.

Hükûmet konakları ana cephelerinde kesme taş kullanılmıştır. Bu doğal taşlar, bölgede bulunan taşlar olup özgün renklerinde ve tek renk şeklinde uygulanmıştır. Bu durum cephedeki güç etkisini artırmaktadır.

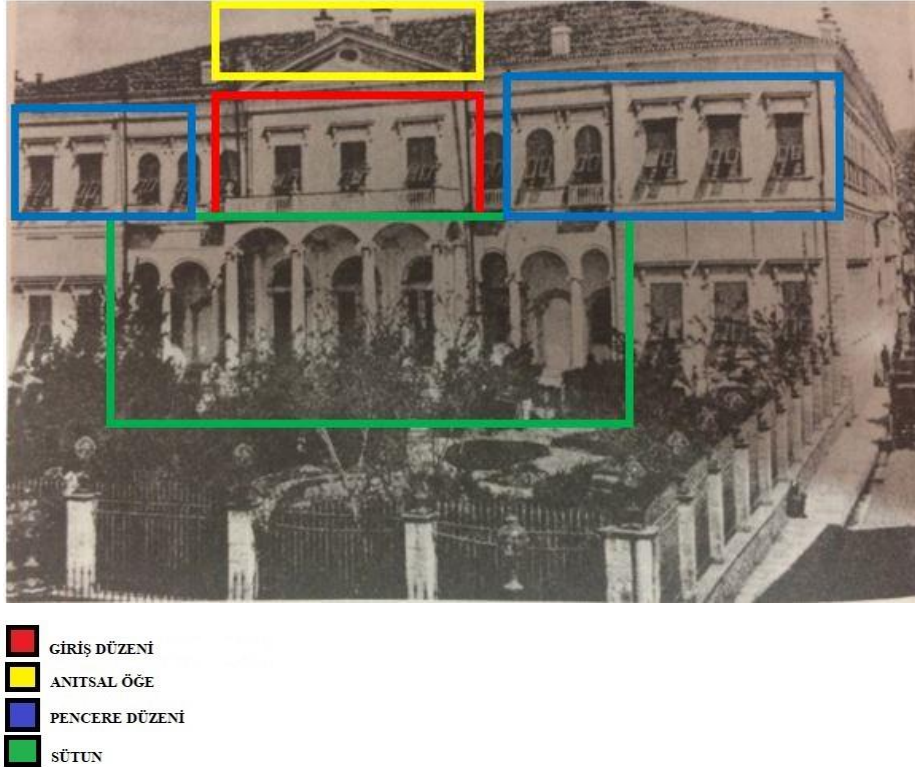
Hükûmet konaklarının arazi seçimlerinde, şehrin merkezî noktaları tercih edilmiştir. Bu sayede binaların görünürlüğünü artırmak temel hedeflerden birisi olmuştur. Bina görünürlüğünü sağlamak hedefinde temsil edilen yeni ve güçlü bir devlet imajını gösterme isteği bulunmaktadır. Devletin yeni ve modern bir devlet olduğu ve bunun gösterilmesi mimari planlama ve vaziyet planında bina konumlanması konularında da belirleyici olmuştur. Yapılardaki cephe kurgusu ve cepheyi belirleyen en temel öğelerden biri malzemedir. Malzemedeki Neoklasik mimarideki tek renk, yapıların güç ve hâkimiyet etkisini artırmaktadır. Bunun yanında, sivil yapılarda kullanılan ahşap strüktür, yapıların kamusal etki ve ciddiyet durumunu zayıflatmaktadır. Konakların kiralanarak kamusal yapı olarak kullanılması, Osmanlı bürokratlarının çoğunda devletin kamusal imajını zedeleyen bir durum olarak hissedilmiştir. Bu sebeple yazışmalarda sıklıkla ahşap strüktürdeki eski tip yapıların "...devleti temsil etmekten uzak" ifadesi kullanılmaktadır (Sarısakal, 2003; Yazıcı, 2019).

Yapım sistemi ve malzeme seçiminde nerdeyse tip uygulama şeklinde bütün örneklerde kâgir yığma sistem kullanılmaktadır. Bu durum devletin modern, kurumsal ve yeni bir devlet olması şeklinde yorumlanabilir. Bunun yanında malzeme seçimindeki tek renklilik, hâkimiyet ve güç imajını destekleyen unsurlardan biridir.

5.2.4.3. Cephe Kurgusu Çerçevesinde Temsiliyet

Cephe kurgusunda, cepheyi belirleyen temel öğeler; ana giriş, pencere düzeni ve dekoratif elemanlardır. Mekânsal kurgudaki denge ve güç etkisi cephe kurgusunda da aynı tutarlılıkla devam ettiği söylenebilir. Bütün bu üslubun oluşturduğu anıtsal etki ise devletin yine erkini vurgulamaktadır. Mekânsal kurgu ve cephede tutarlı bir denge etkisi malzeme ve renk seçimi ile de desteklenmektedir. Bunun yanında, devletin yenileşme imajı da cepheler aracılığı ile verilmektedir.

Hükûmet konağı binalarının dış merdivenler ile yükseltilmesi ve meydan ilişkisi cephede de geniş bir dış sahanlık ve cumba ile bütünlük sağlamaktadır. Çoğu zaman, meydana hâkim olan orta çıkma kısımda sütunlar ile taşınan cumba benzeri mahalde makam odası bulunmaktadır. Bu durum meydana ve bunun üzerinden halk üzerindeki hâkimiyeti temsil etmektedir.

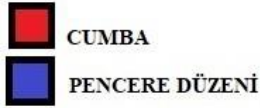
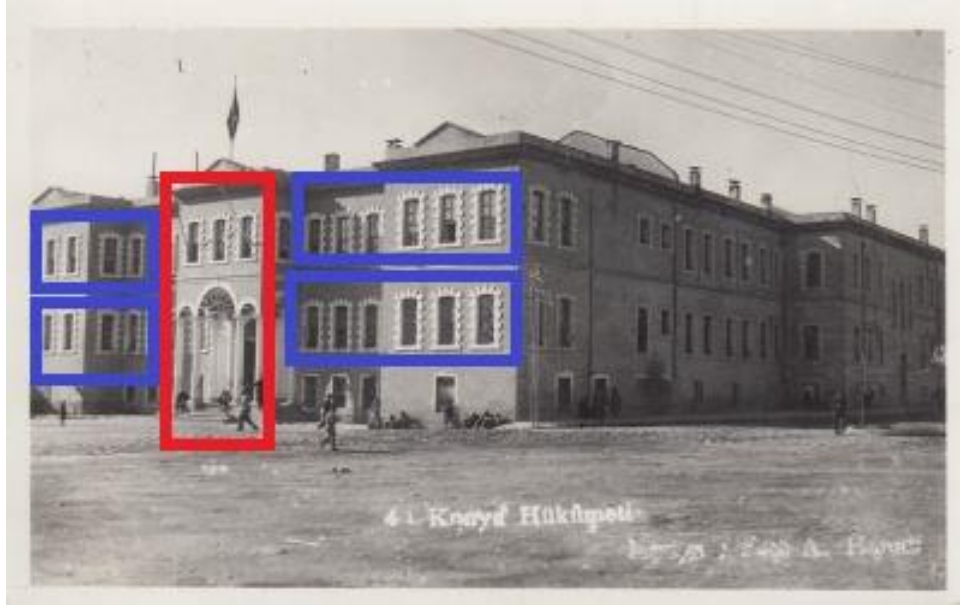

Şekil 5.97. İzmir Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar (Anonim, 2021).

Şekil 5.97’de İzmir Hükûmet Konağı cephesinde mimari öğelerin temsil ettiği kavramların okuması yapılmaya çalışılmıştır. Buna göre ana giriş kısmında yeşil alanla sütunlu bölge makam odası kısmını taşımaktadır. Sütunlarla yükseltilecek makam, devletin üstün ve yüceliğini temsil etmektedir. Aynı zamanda balkonlu makam odası, giriş düzeninin en belirgin ögesi olarak tasarlanmıştır. Oda, özellikle ön cephede ana girişi görebilecek noktaya konumlanmaktadır. Bu durum halk üzerindeki hâkimiyeti destekleyen bir unsur olarak yorumlanabilir.

Giriş tasarımında, sütunlu bölge ve üçgen alınlık Neoklasik mimarinin en temel öğelerindedir. Üçgen alınlık yapıya kamusal bir etki kazandırmaktadır. Bu durum devletin erk ve güç imajını desteklemektedir.

Pencere düzeni, genel olarak aynı oranda tekrarlamaktadır. Bu durum cephe düzenindeki dengeyi temsil etmektedir.

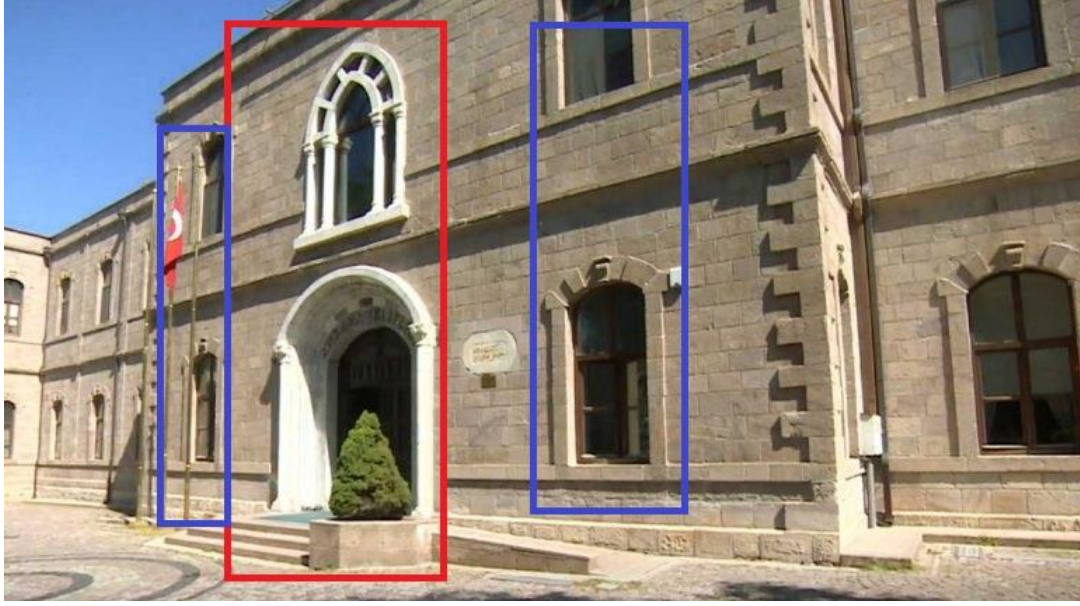

Şekil 5.98. Konya Hükümet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar (Ataberk, 2019).

Şekil 5.98’de Konya Hükümet Konağı ana giriş kısmında sütunlu bölge makam odası kısmını taşımaktadır. Sütunlarla yükseltilecek makam odasının; devletin erk, yücelik ve güç kavramlarını temsil ettiği söylenebilir. Aynı zamanda cumba elemanı yine giriş kısmını ve meydanı görebilecek şekilde konumlanmıştır. Bu sebeple halk üzerindeki hâkimiyeti temsil ettiği söylenebilir. Bu durum, İzmir Hükümet Konağı ile benzerlik göstermektedir.

Pencere düzeni, genel olarak aynı oranda tekrarlamaktadır. Yatay kat silmeleri ve pencere düzeni, mekânsal kurgu ile tutarlı şekilde cephedeki dengeyi temsil etmektedir.

Şekil 5.99’da Ankara Hükûmet Konağı giriş kısmındaki vurgu, sivri kemerli pencere ve ana kapının sövesinde farklı malzeme kullanılarak sağlanmıştır. Cephede pencerelerle yatay ve tutarlı bir etki devam etmektedir. Bu sebeple cephe malzemelerindeki tek renk ve benzer pencere oranları cephedeki denge etkisi olarak yorumlanabilir.

CUMBA

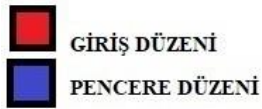
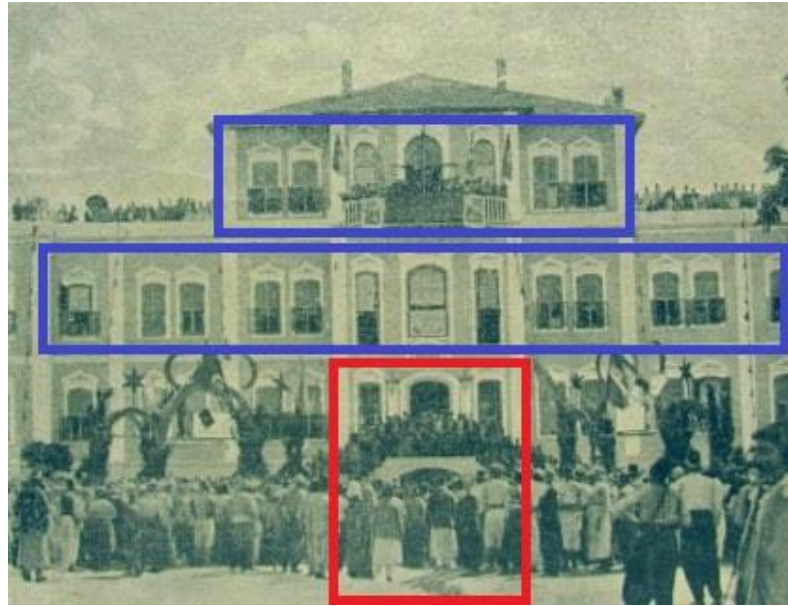

PENCERE DÜZENİ

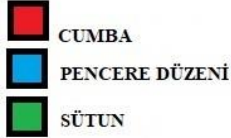
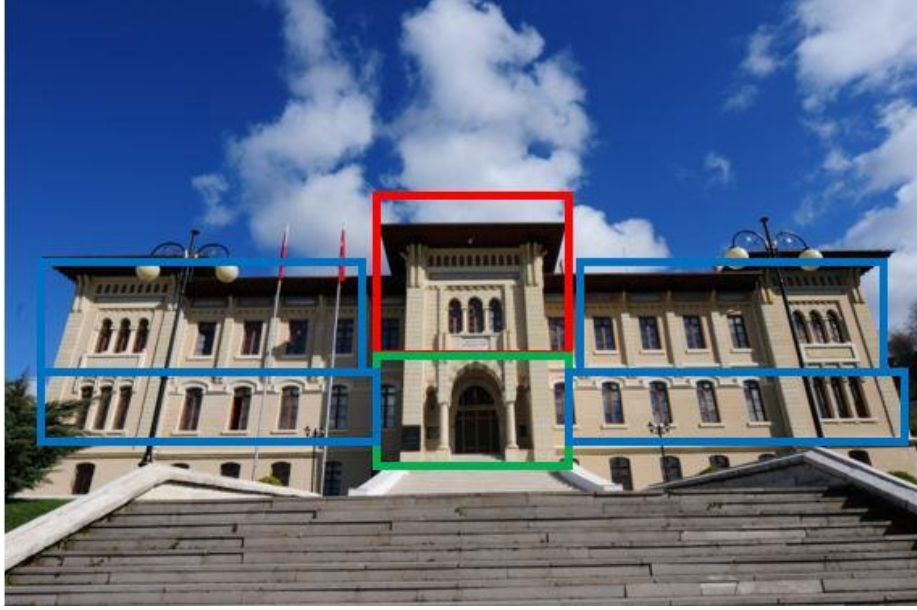
Şekil 5.99. Ankara Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar (Ekerbiçer, 2019).

Şekil 5.100'de Adana Hükûmet Konağı ana giriş ve pencere düzeni işaretlenmiştir. Yüksek merdiven ve basık kemerli bir kapı, ana girişi oluşturmaktadır. Makam odası, ikinci kata konumlanarak binadaki en yüksek ve hâkim kısımda gücü temsil etmektedir. Ankara ve Adana Hükûmet Konağındaki makam odaları sütunlarla taşınmamaktadır. Cumba olarak kütleli çıkma oluşmamaktadır. Buna rağmen makam odaları Ankara Hükûmet Konağı'nda söveler ile Adana Hükûmet Konağı'nda düşeyde kütleli olarak yüksek kat yaparak vurgulanmıştır. Makam odasının girişi kontrol edecek şekilde konumlanması ve vurgulu olması, güç ve erkin temsiliyeti olarak yorumlanabilir. Pencere düzeninde aynı oran tekrar ederek dengeyi temsil etmektedir. Pencere düzenindeki ritim yatay kurguyu artırarak dengeyi simgelemektedir.

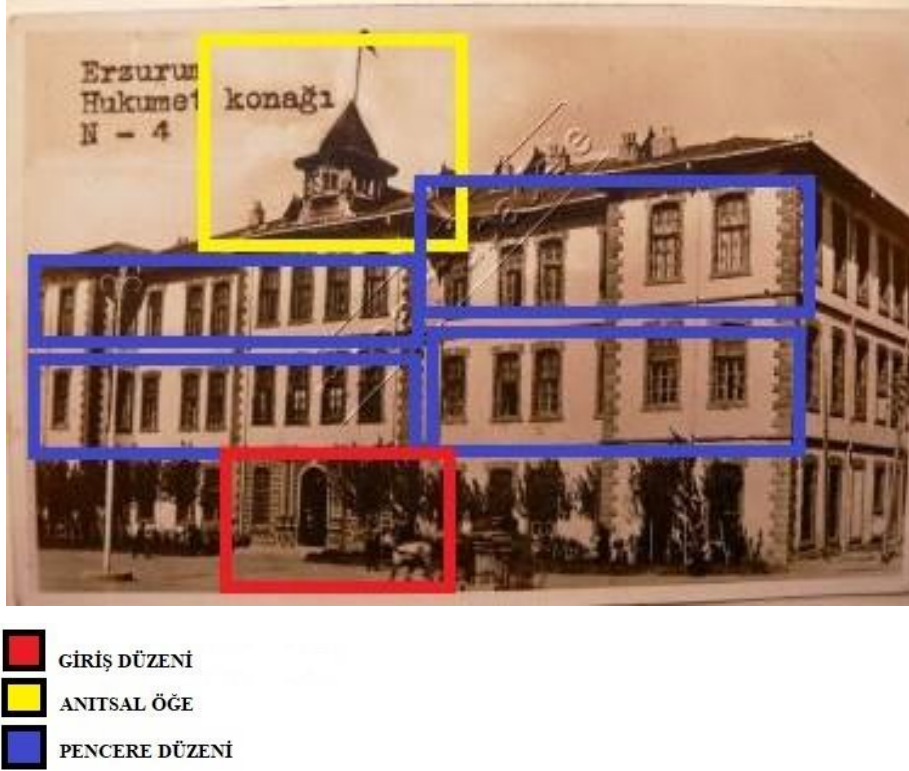
Şekil 5.100. Adana Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar (Umar ve Cengiz, 2019).

Şekil 5.101. Kastamonu Hükûmet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar (T.C. Kastamonu Belediyesi, 2021).

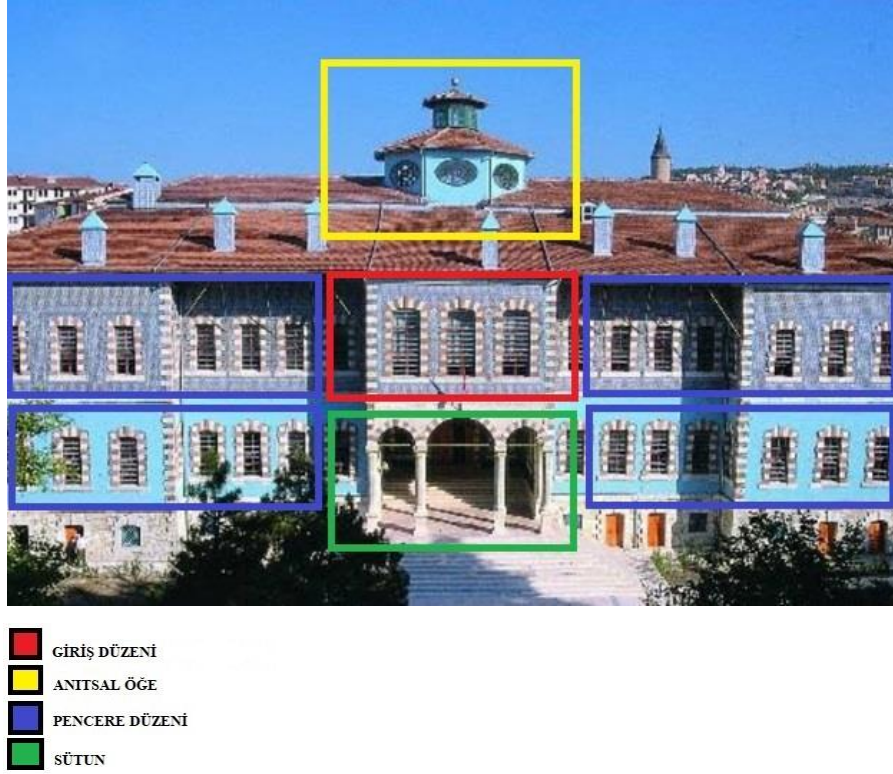
Şekil 5.101’de, Kastamonu Hükûmet Konağı ana girişinde, sütunlu bir çıkma bulunmaktadır. Sütunlar, makam odasının bulunduğu cumbayı taşımaktadır. Aynı zamanda bu oda, girişin ve meydanın hâkim olduğu konuma yerleştirilmiştir. Bu durum, devleti temsil eden makamın gücünü ve hâkimiyetini temsil etmektedir.

Cephe pencere düzeni oldukça çeşitlidir. Burada I. Ulusal Mimari Akımının erken örneklerinden kabul edilen yapı, pencere çeşitliliği sebebiyle denge unsurunu bozmaktadır. Cephedeki düşey sütunçeler ve dalgalı dekoratif öğeler yatay etkiyi zayıflatmaktadır. Fakat pencere çeşitliliği olsa dahi cephe içindeki simetrik durum geçerlidir. Bu bağlamda; yapı cephesindeki denge unsurunun İzmir, Konya, Ankara, Adana Hükûmet Konaklarından daha zayıf olduğu söylenebilir.

Şekil 5.102. Erzurum Hükümet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar (Moda Müzayede, 2020).

Şekil 5.102’de Erzurum Hükümet Konağı giriş kısmındaki etki, duvarın farklı renk malzeme kullanımıyla vurgulanmıştır. Bunun dışında cumba ya da sütun öğeleri gözlemlenmez. Çatı üzerinde bulunan çatı feneri anıtsal etkiyi artıran bir durum ortaya koymaktadır. Bu anıtsal etki devletin gücünü temsil eden bir unsur olarak belirginlik göstermektedir. Cephede pencerelerle yatay ve tutarlı bir etki devam etmektedir. Bu durum cephe kurgusundaki denge unsurunu temsil etmektedir.

Şekil 5.103. Kütahya Hükümet Konağı cephesi mimari öğelerinin temsil ettiği kavramlar (Uzunçarşılı, 1932).

Şekil 5.103’de Kütahya Hükümet Konağı ana girişinde, sütunlu bir çıkma bulunmaktadır. Sütunlar, makam odasının bulunduğu cumbayı taşımaktadır. Makam odası girişe ve meydana hâkim bir bölgede konumlanmıştır. Bu çerçevede, giriş düzenini oluşturan sütun ve cumba öğelerinin devletin erk ve gücünü temsil ettiği söylenebilir. Cephede pencerelerle yatay ve tutarlı bir etki devam etmektedir. Bu durumun, cephe kurgusundaki dengeyi temsil ettiği söylenebilir.

Kütahya Hükümet Konağı’nda giriş düzenini oluşturan öğelerden biri de çatı feneridir. Çatı feneri, yapıya anıtsal bir etki kazandırmaktadır. Bu etki devletin erk ve gücünü temsil etmektedir.

Bu çerçevede, incelenen hükümet konağı örneklerinde cephe kurgusunu oluşturan mimari öğelerin temsil ettiği kavramlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Buna göre cephede bulunan mimari öğeler; pencere düzeni, giriş düzeni ve anıtsal öğeler olarak gruplandırılmıştır. Giriş düzeni, kendi içinde sütunlar ve makam odasını oluşturan cumba kısmı olarak belirlenmiştir.

Örneklerde görülen pencere düzenindeki ritim ve tekrar, cephedeki yatay etkiyi artıran bir denge unsuru olarak gözlemlenmiştir. Bu sebeple pencere düzeni denge unsurunu temsil etmektedir.

Giriş düzenindeki cumba ve sütunlar, devleti temsil eden makam odasını vurgulayan mimari öğelerdir. Makam odası devleti temsil etmektedir. Bu kısım girişe ve meydana hâkim bir konumda bulunmaktadır. Bu sebeple sütun ve cumbanın hâkimiyet, erk ve güç kavramlarını temsil ettiği düşünülmektedir.

Anıtsal öge olarak İzmir Hükûmet Konağı'nda bulunan üçgen alınlık ve Erzurum ile Kütahya Hükûmet Konaklarında görülen çatı feneri sayılabilir. Bu öğeler, kamusal yapıları simgeleyen öğeler olup giriş düzeninin bulunduğu kısımda konumlanmıştır. Bu sebeple güç ve erk kavramlarını temsil ettiği düşünülmektedir.

Çizelge 5.26. Hükûmet konağı cephelerinde kullanılan mimari öğelerin temsil ettiği kavramlar

Temsil Ettiği Kavramlar		Mimari Öge						Hükûmet Konağı	Tip
Denge	Erk ve Güç	Giriş Düzeni			Pencere Düzeni	Anıtsal Öğeler			
		Sütun	Cumba	Balkon		Üçgen Alınlık	Çatı Feneri		
X	X	X		X	X	X		İzmir HK	Tip 1
X	X	X	X		X			Konya HK	Tip 2
X	X				X			Ankara HK	Tip 3
X	X			X	X			Adana HK	Tip 4
X	X	X	X		X			Kastamonu HK	Tip 2
X	X				X		X	Erzurum HK	Tip 5
X	X	X	X		X		X	Kütahya HK	Tip 6

HK: Hükûmet Konağı

Çizelge 5.26'da cephe kurgusundaki mimari ögelerin temsil ettiği kavramlar ve tipleri verilmektedir. Cephe kurgusunu oluşturan 6 tip belirlenmiştir. Buna göre Konya ve Kastamonu Tip 2 özelliği ile benzerlik göstermektedir. İzmir, Ankara, Adana, Erzurum ve Kütahya farklılık göstermektedir. Bunun yanında bütün hükûmet konaklarında pencere düzeni dengeyi temsil ederek benzerlik göstermektedir. Giriş elemanları ve anıtsal öge, erk ve gücü temsil etmektedir. İzmir, Konya, Kastamonu ve Kütahya Hükûmet Konaklarında sütun bulunarak erk ve gücün temsili ögesini oluşturarak benzerlik göstermektedir. İzmir ve Adana Hükûmet Konakları giriş düzeninde, erk ve gücü temsil eden öge balkondur. Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konaklarında bulunan çatı feneri, benzer erk ve gücü temsil eden mimari öge olarak belirginlik göstermektedir. Bunun yanında İzmir Hükûmet Konağı, üçgen alınlık ile anıtsal ögelerde gücü temsil eden özgün örnek olarak farklılık göstermektedir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Mimar, imar etmek kökünden gelmektedir. İmar etmek ise bir bölgeyi yahut bir binayı ihtiyaca uygun şekilde planlamaktır. İhtiyaç; fonksiyonellikle birlikte estetik kurgunun ideal şekilde yapılması beklentisidir (Hasol, 2013).

İmar faaliyetlerinin örgütlenerek mesleki bir pratik hâline gelmesi ile mimarlık ortaya çıkmıştır. Bu örgütlenme, toplumun temel ihtiyacıyla birlikte estetik ihtiyacını da karşılayarak toplumların gelişmişlik düzeyini belirleyen bir alana dönüşmüştür. Toplumların gerçekleştirdiği imar faaliyetleri ve ürettiği mimari ürünler; aynı zamanda onların gösterdiği yaşam pratikleri, beğenileri, alışkanlıkları gibi toplumsal kimliğini belirleyen esasları da ortaya koymaktadır. Bu da mimari ve kültürün birbirini doğuran, besleyen, etkileyen ve geliştiren bir süreç olduğunu göstermektedir.

Mimari kültür, toplumlar tarafından üretilen yaşam şekli ile imar edilen yapılarda kullanılan yapı sistemleri, kullanılan malzeme, aktarılan cephe kurgusu ve mimari simgelerle temsil edilen değerlerin bütünü olarak ifade edilebilir. İfade edilen kültür, belirli bir toplumun yaşam şekli, yapı sistemleri ve alışkanlığı olarak kalmamış; toplumlara yayılan bir özellik göstermiştir. Bilim ve kültürde toplumlara yön veren devletler, mimari kültürde de belirleyici özellik göstermektedir.

Osmanlı Devleti'ne bakıldığında Anadolu'dan alınan mimari kültürün etkisi, imar edilen eserler üzerinden aktarılmaktadır. Osmanlı Mimarlığı Erken Dönemi eserlerinin çoğu devletin ilk başkentleri olan Bursa ve Edirne'de görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin imar faaliyetlerine bakıldığında kervansaray, cami, arasta, medrese gibi kamuya ait yapıların yaygın olduğu görülür.

Osmanlı mimarisi, 16-17. yy'da, Klasik Dönem olarak ifade edilen süreci yaşamaktadır. Erken Döneme oranla; bilhassa camilerde denenen yeni mekânsal kurgular, eklenen yeni cephe sistemleri olduğu görülür. Avrupa mimarisine oranla mimari dil üzerindeki değişim ve dönüşümün aktörü devlettir.

Avrupa mimari kültürünü etkileyen önemli olayların başında, 18. yy'da Avrupa'da gerçekleşen Fransız İhtilali'nin geldiği söylenebilir. Bu olay çerçevesinde ortaya çıkan yeni sosyal sınıf, Avrupa mimarlığına da etki etmektedir. Ortaya çıkan burjuva sınıfının zamanla zenginleşmesi, arkeoloji alanında ortaya çıkan gelişmeler, Avrupa'yı köklerine yeniden dönmeye yönlendirmektedir. Ortaya çıkan eski, tarihî kodlar, yeni mimariye etki ederek Neoklasik mimariyi doğurur. Buna göre; Avrupa mimarlık tarihinin temelini oluşturan Antik Yunan mimari üslubu, 18. yy Avrupa mimarisinde yeniden canlandırılarak ortaya çıkarılır.

Osmanlı Devleti'nde, 18. yy ve 19. yy'a uzanan geri kalmışlığı kabul etme süreci yaşanmaktadır. Avrupa'nın Rönesans Dönemi ile beraber bilime önem vermesi, 18. yy itibarıyla buharlı makinelerin icadı gibi dünyaya yön veren dönüşümleri doğurmuştur. Osmanlı Devleti'nin zayıflayan ekonomisi, bilim ve teknolojide Avrupa'yı yakalayamaması gerileme sürecini hızlandırmıştır. Aynı zamanda devletin üç kıtaya yayılması, merkezî otoriteyi zorlaştırmaktadır. Gerileme sürecinde Avrupa pek çok alanda örnek alınmış ve devletin gerilemesine çareler aranmıştır. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'nın gerisine düştüğünü kabul etmesi ve cılız çareler, ilk olarak 17. yy'da görülmektedir. Fakat uygulanan bazı yenilikler kalıcı çözümler getirmemektedir. Bu durum Osmanlı Devleti'ni Tanzimat Dönemi'ne sürükleyerek birtakım düzenlemelerin getirilmesine yol açmıştır.

Tanzimat Dönemi, 1839-1876 yıllarını kapsamaktadır. İlan edilen ferman ile Osmanlı Devleti, idari anlamda ciddi değişiklikler yapmaktadır. Devlet, içinde bulunduğu durumu idari birtakım düzenlemeler ile azaltmaya çalışmıştır. Memurların çalışma esasları düzenlenmiş, bunun yanında kılık kıyafet değişikliği ile yalnızca sistemde değil, görsel alanda da dönüşüm ve modernleşme adımları göstermeye çalışarak Avrupa'nın model alındığı ifade edilmiştir.

Bu çerçevede tez konusu kapsamında olan 1876-1908 yılları; Tanzimat Dönemi'nde alınan idari kararların, görsel yolla imara dönüştüğü zamanları ifade etmektedir. İdari düzenlemeler ve modern bir devlet algısı, Tanzimat Dönemi imar faaliyetlerinde seçilen Neoklasik üslup ile kendini göstermektedir.

Tanzimat Dönemi'nde merkezden taşraya çok sayıda kamusal yapı yapılmıştır. Bu sayede halka sağlanan imkânlar artırılırken merkezden taşraya pek çok vilayetin imarı da

gerçekleştirilmiştir. Yapılan kamusal yapılar merkezde bakanlıklar ile başlayarak eğitim, sağlık, askerî yapılar olmak üzere çeşitli alanlarda uygulanmıştır. Taşra imar faaliyetleri ise II. Abdülhamit Dönemi'nde ağırlık kazanmaktadır. Merkezde yapılan bakanlıkların ardından, bahsedilen dönem taşrada bilinen yetmiş yedi hükûmet konağı ve çok sayıda kamusal yapı bakım-onarımının gerçekleştirildiği söylenebilir.

Tanzimat Dönemi, 1839-1876 yıllarını kapsamaktadır. II. Abdülhamit Dönemi, 1876-1908 yıllarını kapsamasına rağmen, Tanzimat Dönemi'nde alınan temel kararlar uygulanmaya devam etmektedir. Merkezî otoriteyi güçlendirme fikri aynı tutarlılıkla bakanlık binalarının birer şubesi niteliğinde hükûmet konağı yapımı ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda devlet kademelerinin düzenlenmesi, düzenlenen nizamnameler ile gösterilen beledi hizmetler; uygulama sahasını uzun yıllara yayılarak bulabilmiştir. Bu sebeple II. Abdülhamit sürecinde yapılan hükûmet konakları da yıl olarak Tanzimat Dönemi aralığında olmasa dahi "Tanzimat Dönemi imar faaliyetleri" olarak isimlendirilmiştir.

Bu çerçevede, yapılan çalışmada Tanzimat Dönemi taşra imar faaliyetleri kapsamına giren; Konya, İzmir, Ankara, Kastamonu, Adana, Erzurum ve Hüdavendigâr vilayetlerinin hükûmet konakları incelenmiştir.

Hükûmet konakları meydan ve çevresindeki kamu yapıları ile kentin yeni merkezleri hâline gelmiştir. Bu sebeple hükûmet konakları yapım aşamasından önce, imar için gereken yer seçimi gündeme gelen önemli bir nokta olmaktadır.

Hükûmet konakları konum seçimlerinde; merkez ve merkeze bağlı sancaklarda gerçekleştirilen hükûmet konaklarının arsa seçimleri, şehirlerin fiziki özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Bahsedilen hükûmet meydanları şehrin tarihî dokusu uygunsa mevcut dokunun içine konumlanmışlar, eski dokunun fiziken uygunluk göstermediği durumda ise yeni bir bölgeye konumlanmışlardır.

Buna göre; İzmir, Konya, Adana, Kastamonu, Kütahya ve Erzurum Hükûmet konakları, şehrin mevcut yerine konumlanırken, Ankara Hükûmet Konağı farklı bir alana konumlanmıştır. Ankara Hükûmet Konağı, diğer hükûmet konaklarından şehir merkezine konumlanması ile farklılık göstermektedir.

Hükûmet konakları mekânsal kurgusunda; mekânsal nitelik, dolaşım alanları, mahallerin farklı bölgeleri, mekânın kütlesi, kütlelerin geometrisi konuları ele alınmıştır. Hükûmet konağı örnekleri İzmir, Konya, Ankara, Adana, Kastamonu, Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konakları üzerinden tekil inceleme yapılmıştır. Tekil incelemede belirlenen başlıklar tiplendirilerek sonrasında yedi örnek birbirleri ile çaprazlanarak karşılaştırılmıştır. Buna göre, hükûmet konağı örnekleri mekânsal kurgusunda üç tip planlama görülmüştür.

Konya ve İzmir, 1. Tip plan şeması özelliği, Kastamonu 2. Tip plan özelliği; Ankara, Adana, Erzurum ve Kütahya 3. Tip plan özelliği göstermektedir.

Mekânsal kurgu tiplerinde ana koridorlu planlama tipi hükûmet konakları tasarımında yaygın görülen bir planlama olarak belirginlik göstermektedir. Ankara, Adana Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konağı kendi içinde benzerlik göstermektedir. Konya ve İzmir Hükûmet Konağı, kendi içinde benzerlik gösterirken, Kastamonu Hükûmet Konağı diğer hükûmet konakları ile farklılık göstermektedir.

Mekânsal kurguda önemli ve belirli tipler ortaya koyduğu tespit edilen diğer alan, düşey sirkülasyon elemanlarının konumudur. Düşey sirkülasyon elemanları mekânsal kurguda simetriyi sağlayan öğeler olarak belirginlik göstermektedir. Düşey sirkülasyon elemanlarına göre 5 tip kurgu olduğu tespit edilmiştir.

İzmir Hükûmet Konağı, düşey sirkülasyon elemanı konumuna göre Tip 1 özelliği göstermektedir. Konya Hükûmet Konağı, Tip 2 özelliği göstermektedir. Ankara, Adana ve Kastamonu Hükûmet Konakları düşey sirkülasyon elemanı konumuna göre tip3 özelliği göstermektedir. Kütahya Hükûmet Konağı, Tip 4 özelliği göstermektedir. Erzurum Hükûmet Konağı Tip 5 özelliği göstermektedir.

Bu çerçevede, düşey sirkülasyon elemanı konumlarına göre yapılan tiplendirmeler değerlendirildiğinde Ankara, Adana ve Kastamonu Hükûmet Konaklarının Tip 3 özelliği gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda yapılar, kendi içinde benzerlik göstermektedir. İzmir, Konya, Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konaklarının her biri farklı tip yerleşim göstermektedir.

Mekânsal kurgu çerçevesinde incelenen hükûmet konaklarında; koridora paralel olarak uzanan ofisler koridor ve diğer temel mahal fonksiyonları ile birleşerek bina kütesini oluşturmaktadır. Bina kütle değerlendirmesine bakıldığında iki tip geometrinin olduğu görülmektedir:

1. Tip bina kütesinde iç bahçe çevresinde dolanan bir geometri hâkimdir. İzmir ve Konya Hükûmet Konakları Tip 1 özelliği göstererek kendi içinde benzerlik göstermektedir.

2. Tip bina kütesinde; koridor ve bina kütesi aynı eksende uzanarak paralellik göstermektedir. Bu bağlamda, Ankara, Adana, Kastamonu, Kütahya ve Erzurum Hükûmet Konakları Tip 2 özelliğinde bulunarak kendi içinde benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda bina kütleleri tipinde, iki çeşit tip ortaya çıkmıştır. İzmir ve Konya birbirleri ile benzerlik göstererek Tip 1 özelliği sergilemektedir. Ankara, Adana, Kastamonu, Kütahya ve Erzurum kendi içinde benzeşerek Tip 2 özelliği göstererek farklılaşmaktadır.

Tanzimat Dönemi kamusal yapılarında kullanılan yapım tekniği kâgir malzemenin yığma sistemi şeklinde uygulanması ile gerçekleşmiştir. Bu durum, devlet yetkilileri ve valiler arasında yapılan yazışmalarda da nev-i tarz ifadesi kullanılarak yeni yapım tekniği kabul edilmiştir. Bunun yanında 19. yüzyılın ilk yarısında ahşap karkas ve karma sistem ile yapımı gerçekleşen hükûmet konakları da bulunmaktadır. İncelemesi yapılan yedi hükûmet konağı örneğinde uygulanan yapım sisteminin, yığma sistem olduğu görülür. Bu durum ortak özellik olarak görülmüştür. Taşıyıcı duvarlar kesme taş ile yapılmıştır. Hükûmet konakları kat sayılarında genel tercih bodrum, zemin ve normal bir kat şeklindedir. Bu bağlamda, ihtiyaçlar doğrultusunda farklılık gösteren Adana Hükûmet Konağı olmuştur. İzmir, Konya, Ankara, Kastamonu, Erzurum, Kütahya Hükûmet Konakları kendi içinde benzerlik göstererek bodrum, zemin üzeri bir normal kat şeklinde yapılarak benzerlik göstermektedir. Bunun yanında Adana Hükûmet Konağı; bodrum, zemin üzeri iki kat şeklinde tasarlanarak farklılık göstermektedir.

Malzeme kullanımında yerel faktörlerin etkisiyle şekillenen alt başlıklardan biri de cephede kullanılan malzeme şeklinde belirlenmiştir. Cephede malzeme kullanmayı gerektiren mimari öğeler; pencere söveleri, giriş elemanları ve cepheler arası farklılık gösterebilen dekoratif elemanlar olarak belirlenmiştir.

İzmir Hükûmet Konağı sövelerinde dekoratif taş söve kullanılmıştır. Giriş kısmında taş sütun ve üçgen alınlık kullanılarak giriş elemanları belirlenmiştir. Dekoratif öge olarak taş silme ve kare cephe nişleri kullanılmıştır.

Konya Hükûmet Konağı'nda şaşırtmalı taş söve kullanılmıştır. Giriş kısmında taş sütun kullanılırken dekoratif öge olarak taş kat silmeleri kullanılmaktadır.

Ankara Hükûmet Konağı sövelerinde ana cephe ile aynı malzeme tek renk taş kullanılmıştır. Giriş elemanları kısmında giriş kapısı ve birinci kattaki pencere söveleri beyaz mermer olarak farklılık göstermektedir. Dekoratif öge olarak cephe ve söve malzemesi ile aynı renk kat silmesi kullanılmıştır.

Adana Hükûmet Konağı sövelerinde dekoratif taş söve kullanılmıştır. Giriş malzemesinde belirli bir farklılık gözlenmemiştir. Bunun yanında dekoratif öğeleri taştan kat silmeleri ve pencere üçgen alınlıkları şeklinde belirlenmiştir.

Erzurum Hükûmet Konağı söveleri, cepheye göre koyu renkli taşın seçilmiştir. Giriş elemanı cephede kullanılan koyu renkli taşlarla belirginleştirilmiştir. Dekoratif öge olarak koyu renkli taştan düşey silmelerle cepheler zenginleştirilmiştir.

Kastamonu Hükûmet Konağı söveleri dekoratif taş söve şeklinde seçilmiştir. Giriş elemanı taş sütun olarak belirlenmiştir. Dekoratif öge olarak cephe ile aynı renk taştan sütunçe, silme, payanda ve cephe nişleri yapılarak cephe zenginleştirilmiştir.

Kütahya Hükûmet Konağı sövelerinde almaşık taş ve çini karoları kullanılmıştır. Giriş elemanı, taş sütun olarak yapılmıştır. Dekoratif öge olarak almaşık düşey kat silmeleri ve karo çiniler uygulanmıştır.

Verilen bilgiler çerçevesinde, hükûmet konakları yapım sisteminde bütün hükûmet konakları kâgir yığma yapım sistemi şeklinde yapılarak birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Cephede kullanılan malzemelere bakıldığında sövelerde; İzmir, Adana ve Kastamonu Hükûmet Konaklarında dekoratif söve uygulanarak benzerlik göstermektedir. Konya, Ankara, Erzurum Hükûmet Konaklarında taş söve kullanılarak kendi içinde

benzerlik göstermektedir. Kütahya Hükûmet Konağı, sövelerinde taş ve çini karolar uygulanarak farklılaşmaktadır.

Hükûmet konağı giriş elemanı malzemelerinde; İzmir, Konya, Kastamonu ve Kütahya Hükûmet Konaklarında taş sütun kullanılarak bunların kendi içlerinde benzerlik gösterdiği görülmüştür. Erzurum Hükûmet Konağı girişinde farklı renk taş malzeme kullanılarak giriş kısmı bu malzeme ile farklılaşmaktadır. Ankara Hükûmet Konağı giriş ve penceresinde beyaz mermer kullanılarak giriş vurgulanmıştır. Bu bağlamda Ankara ve Erzurum girişleri malzeme farkı ile vurgulanarak farklılaşmaktadır. İzmir, Konya, Kastamonu ve Kütahya Hükûmet Konağı girişlerinde taş sütun kullanılarak kendi içinde benzerlik göstererek Ankara ve Erzurum Hükûmet Konaklarından farklılaşmaktadır.

Cephe dekoratif elemanları malzemelerinde; İzmir, Konya, Ankara, Adana, Erzurum, Kastamonu ve Kütahya Hükûmet Konaklarında kat silmeleri cephe ile aynı taş malzemedен yapılarak kendi içinde benzerlik göstermektedir. Kütahya Hükûmet Konağı düşey silme aralarında kullanılan çini karoları bölgede kullanılan yerel malzeme kullanımına bağlı olarak farklılık göstermektedir.

Mimari özellikler çerçevesinde incelenen diğer başlık cephe kurgusudur. Cephe kurgusu; kütleli denge, pencere düzeni, ana giriş düzeni değerlendirilerek incelenmiştir. Cephe kurgusunda ana girişin bulunduğu ön cephe diğer cephelerdeki kütleli denge ve pencere düzeninde belirleyici olmaktadır. Bu sebeple cephe kurgusu değerlendirmesinde ön cephe belirlenerek inceleme yapılmıştır. Bu çerçevede cephedeki kütleli denge incelemesi yapıldığında dört tip kütleli hareket gözlemlenmiştir.

Bu çerçevede; İzmir, Ankara, Adana ve Erzurum Hükûmet Konağı Tip 1 özelliği göstererek kendi içinde benzeşmektedir. Konya Hükûmet Konağı Tip 2, Kastamonu Hükûmet Konağı Tip 3, Kütahya Hükûmet Konağı Tip 4 özelliği göstererek her biri kütleli dengelemede farklılaşmaktadır.

Cephe kurgusunda önemli bir etki ortaya koyan mimari öğelerden diğeri pencere düzenidir. Pencere düzeni cephelerde, çoğunlukla, yatay etkiyi destekleyecek şekilde aynı en ve boy oranında tekrar etmektedir. Pencere düzeninde tekrar eden pencere aksları ve

pencere biçimi değerlendirilmiştir. İzmir Hükûmet Konağı pencereleri, üçlü aks düzeninde basık, kemerli ve köşeli biçimde tasarlanmıştır. Konya Hükûmet Konağı pencereleri üç ve dörtlü aks düzeninde basık kemerli biçimde tasarlanmıştır. Ankara Hükûmet Konağı pencereleri, üç ve birli aks düzeninde, basık ve sivri kemerli biçimde tasarlanmıştır. Adana Hükûmet Konağı pencereleri; bir, iki ve üçlü aks gruplarında ve basık kemerli olarak tasarlanmıştır. Kastamonu Hükûmet Konağı pencere düzeni, üç ve beşli aks grubunda; basık kemerli ve köşeli biçimde tasarlanmıştır. Erzurum Hükûmet Konağı pencereleri iki ve dörtlü aks grubunda ve basık kemerli biçimde tasarlanmıştır. Kütahya üç ve dört aks grubunda ve basık kemerli biçimde tasarlanmıştır. Verilen bilgiler çerçevesinde; İzmir ve Kastamonu Hükûmet Konakları pencere biçiminde benzerlik göstermektedir. Ankara Hükûmet Konağı basık ve sivri kemerli pencere bulundurarak farklılaşmaktadır. Konya, Adana, Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konakları basık kemerli pencere kullanımı konusunda benzerlik göstermektedir.

Pencere düzeninde tekrar eden gruplarda, Konya ve Kütahya Hükûmet Konakları, üç ve dört akslı pencere düzeni bulundurarak benzerlik göstermektedir. Bunun yanında bütün hükûmet konakları, tekrar eden pencere aks düzenini kendi içinde oluşturarak özgün bir örnek olarak belirginlik göstermektedir.

Cephe kurgusunda değerlendirilen önemli mimari öğelerden bir diğeri ana giriş düzeni olarak belirlenmiştir. Ana giriş, cephe kurgusunda pencere düzenini simetrik olarak bölen merkez şeklinde belirlenmiştir. Aynı zamanda, ön cephenin görünür olan herkes tarafından kullanılan bölümü olması sebebiyle de ayrıca önemlidir. Ana girişi oluşturan mimari öğeler dış merdiven aksı ile başlayarak düşeyde bina bitişine kadar devam etmektedir. Bu çerçevede İzmir Hükûmet Konağı; giriş elemanları, dış merdiven, sütunlu giriş, balkon ve üçgen alınlıktır. Üçgen alınlık ve sütunlu giriş Neoklasik mimariyi oluşturan öğeler olarak belirginlik göstermektedir. Konya Hükûmet Konağı giriş öğeleri; dış merdiven, sütunlu giriş, çıkma ve çatı parapeti şeklinde belirginlik göstermektedir. Ankara Hükûmet Konağı giriş öğeleri, dış merdiven ve girişi vurgulayan sövelerdir. Adana Hükûmet Konağı giriş öğeleri, dış merdiven ve balkon olarak gözlemlenmiştir. Kastamonu Hükûmet Konağı giriş öğeleri; dış merdiven, sütun, çıkma ve düşey bitiş elemanı olarak çatı saçağı farklılık göstermektedir. Erzurum Hükûmet Konağı giriş düzeninde mimari öğe olarak yalnızca girişi vurgulayan çatı feneri belirginlik göstermektedir. Kütahya Hükûmet Konağı

giriş ögeleri; dış merdiven, sütun, çıkma ve düşey bitiş elemanı olarak çatı feneri gözlemlenmiştir.

Verilen bilgiler çerçevesinde hükûmet konakları giriş düzenini oluşturan mimari ögelerinde dış merdiven Erzurum Hükûmet Konağı'nda bulunmayarak farklılaşmaktadır. İzmir, Konya, Ankara, Adana, Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konakları girişinde dış merdiven bulunarak kendi içinde benzerlik göstermektedir. Giriş sütunu İzmir, Konya, Kastamonu, Kütahya Hükûmet Konaklarında bulunmaktadır. Bu bağlamda hükûmet konakları arasında benzerlik bulunmaktadır. Ankara, Adana ve Erzurum Hükûmet Konakları girişinde sütun bulunmamaktadır. Bu bağlamda hükûmet konakları kendi içinde benzerlik göstermektedir. Hükûmet konakları düşey bitiş elemanları cephe kurgusunda anıtsal etki yaratan ve özgünlük gösteren ögeler olarak belirginlik göstermektedir. İzmir Hükûmet Konağı; üçgen alınlık bulundurarak giriş düzeninde farklılık göstermektedir. Konya Hükûmet Konağı bitişinde yatay parapet kullanılmaktadır. Kastamonu Hükûmet Konağı bitiş elemanı geniş çatı saçağı olarak tasarlanarak farklılık göstermektedir. Ankara ve Adana Hükûmet Konaklarında düşey bitiş elemanı bulunmamaktadır. Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konakları düşey bitiş elemanı, yapıda anıtsal etki yapan çatı feneri şeklinde tasarlanmıştır.

Hükûmet konağı ana giriş eleman tipleri buldukları ögeler ile üç tip şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede; İzmir, Konya, Kastamonu ve Kütahya Tip 1 özelliği göstererek kendi içinde benzerlik göstermektedir. Ankara ve Adana Hükûmet Konakları Tip 2 özelliği göstererek kendi içinde benzerlik göstermektedir. Erzurum Hükûmet Konağı Tip 3 özelliği göstererek diğer hükûmet konaklarından farklılaşmaktadır.

Hükûmet konağı cephelerinde kullanılan mimari ögelerin temsil ettiği kavramlar; denge, erk ve güç ile modernlik kavramları olarak ifade edilebilir. Hükûmet konaklarında kullanılan kâgir yığma sistem, dönemin modern yapım tekniği olarak tercih edilerek devletin yenileştigiğine dair bir temsiliyet taşımaktadır. Bu bağlamda incelenen örneklerdeki hükûmet konaklarının hepsi bu kapsamda modern kamusal yapı olarak değerlendirilebilir. Denge ve güç kavramları, hükûmet konakları mimari ögelerinin tasarımı ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yatay etki Neoklasik mimariyi oluşturan temel prensiplerden birisidir. Bu bağlamda; pencere düzeni, yapının yataylığını vurgulayan mekânsal kurgusu ile tutarlı bir

şekilde denge kavramını temsil etmektedir. İncelenen hükûmet konağı örneklerinde pencere düzeni aynı pencere oranı ve biçimi ile tutarlı bir düzende tekrar etmektedir. Bu durum yatay etkiyi ve denge kavramının vurgusunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda, özgün pencere düzeni tasarımları bütün hükûmet konaklarında benzerlik göstermektedir.

Giriş düzeni ve anıtsal ögeler, hükûmet konaklarındaki erk ve gücü temsil eden ögeler olarak vurgulanır. Bu bağlamda İzmir Hükûmet Konağının erk ve güç kavramını temsil eden mimari ögeleri; sütun, balkon ve üçgen alınlık olarak vurgulanmaktadır. Giriş kapısının bulunduğu sütunlu bölge ve anıtsal etkiyi artıran üçgen alınlık, devleti temsil eden giriş kapısının vurgusunu artırarak devletin gücünü simgeleyen ögelere dönüşmektedir. Konya ve Kastamonu Hükûmet Konaklarında erk ve güç kavramını temsil eden ögeler, sütun ve cumba olarak belirginlik göstermektedir. Makam odası, cumba ile girişe hâkim bir konumda bulunmaktadır. Sütunlar ise devleti temsil eden makamı taşımaktadır. Bu bağlamda iki hükûmet konağı kendi içinde benzerlik göstermektedir. Ankara Hükûmet Konağı cephesinde denge kavramı hâkimdir. Giriş kısmında herhangi bir sütun ve cumba gözükmemektedir. Adana Hükûmet Konağında erk ve güç temsiliyeti, girişe hâkim şekilde konumlanan makam odası balkonudur. Erzurum ve Kütahya Hükûmet Konağı anıtsal ögesi ise girişte bulunan çatı feneridir. Çatı feneri giriş kısmını vurgulamaktadır. Bu anıtsal etki, devletin erk ve gücünü temsil eden bir mimari öge olarak belirginlik göstermektedir. Bu bağlamda iki hükûmet konağı kendi içinde benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda Kütahya Hükûmet Konağı, cumbasını taşıyan sütunlar sayesinde, erk ve gücü simgeleyen mimari ögeler bakımından Erzurum Hükûmet Konağı'ndan farklılaşmaktadır.

Avrupa Neoklasik üslubunun bilhassa cephelerde, Antik Yunan mimari ögelerini seçmeci bir tavır ile uygulaması İzmir Hükûmet Konağı örneğinde açık şekilde görülür. İzmir Hükûmet Konağı ana girişinde bulunan sütunlar, üçgen alınlık gibi Yunan mimari ögeleri ile açıkça gayrimüslim halka devletin yeni yüzünü göstermektedir. Fakat diğer vilayetlerdeki cephelerde bu katkılar zayıf biçimde yapılmıştır. Tanzimat Dönemi yapılarındaki Neoklasik üslup; binaların yatay planlaması, ana giriş ve makam odasının vurgulanması, buldukları bölgedeki oranları, çevrelerindeki meydan ve merdivenler ile baskın ve güçlü bir devlet yaratma algısında yatmaktadır.

Yapıların üstlendikleri temsili görev açısından bakıldığında vilayetlerde verilmek istenen iki mesaj olduğu gözlemlenmiştir. Bunların ilki Tanzimat Dönemi kararları ile modernleşme kararının alınmasıdır. Bu kararı gayrimüslimlerin görüşüne ve Batı'ya sunmak için ise bilhassa devletin uluslararası alanda görünürlüğünü kolaylaştıran liman kentleri tercih edilmiştir. Burada incelenen İzmir Hükümet Konağı cephesinde gözlemlenen Antik Yunan mimari öğeleri, iç mekânda bulunan diğer hükümet konağı cephelerinde daha yüzeysel şekilde bulunmaktadır. Ayrıca cephelere yapılan yerel katkılar, buradaki görünürlük kaygısında modernleşmeden ziyade devletin hâkimiyet ve gücünü gösterme şekline dönüştüğünü ifade eder.

Yapılan bu çalışmada belirtilen yedi vilayet hükümet konağının mimari özellikleri incelenmiştir. Mimari özellikler incelenirken, mekânsal kurgu, yapım tekniği ve malzeme kullanımı, cephe kurgusu ve hükümet konaklarında temsiliyet başlıkları seçilmiştir. Bu incelemede yapılan tipoloji çalışması, yedi hükümet konağı örneği ile sınırlı kaldığı için net sonuçlara ulaşmak zorlaşmaktadır. Bu bağlamda, yapılacak yeni çalışmalarda tip çalışması için örneklem sayısının artırılması gerekmektedir.

Tanzimat Dönemi'nde Anadolu'da bulunan vilayet sayısı on altıdır. Yapılan bu çalışmada Anadolu'da bulunan yedi vilayet hükümet konağı incelenerek bir başlangıç yapılmıştır. Bunun dışında, Arap Yarımadası, Afrika ve Akdeniz'de de hükümet konağı yapılmıştır. Sonraki çalışmalarda, tüm hükümet konaklarının yer aldığı bir çalışma yapılabilir. Bu durum örneklem sayısını artırdığı için tipoloji çalışmasında daha tutarlı sonuçlar getirebilecektir.

KAYNAKLAR DİZİNİ

- Adana Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi; Nur Umar Arşivi, Umar ve Can, 2019
- Akbaş, G., Özcan, Z., 2018, Yapım Tekniği Farklılıklarının Mekâna Yansıması. Uzungöl ve Taşkiran Örneği, Ata Planlama ve Tasarım Dergisi, Cilt. 2, Sayı. 2, s.50.
- Akın, N., 2011, 19.yüzyıl İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Akyıldız, A., 2011, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt. 40, s.1-10.
- Albayrak, H., 1998, Trabzon Orta Hisar ve Çevresi, Kozan Ofset, Ankara; Yazıcı, N., 2008, Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, The Journal of International Social, s.954.
- Alioğlu, F., 2012, Modernite ve Mimari; İstanbul Batılılaşma Dönemi, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, s.31-35.
- Allom, T., 1840, Çırağan Sarayı Gravürü; Kalfazade, 1993.
- Alpullu Şeker Fabrikası Arşivi, 2015; Durukan Kopuz, 2017.136; Arcı, 2019.
- Arel, A., 1975, Onsekizinci Yüzyıl İstanbul Mimarisinde Batılılaşma Süreci, İstanbul, s.9; Bulut, M., 2006, Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları, Selçuk Üniversitesi, s.12
- Aslanapa, O., 1996, Osmanlı Mimarisi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Ataberk, T., 2019, Konya Hükûmet Konağı Önünde Yapılan Bayram Kutlamaları.
- Avcı, Y., 2008, Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, s.946.
- Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.190-191.
- Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.126-129.
- Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.10-30.
- Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.173-190.
- Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.190.
- Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.173.
- Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.123.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.128.
- Avcı, Y., Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.293.
- Atıf Efendi KütüphanesiKuban, D., 2007; Alioğlu, F., 2012, s.39.
- Ayazma Camii, İstanbul Ansiklopedisi, Cilt. 4, 1991, TDV Yayınları, s.231.
- Aydın, Ö., 2012, Sultan II. Abdülhamit Dönemi Yapılarında İmparatoru/İmparatorluğu Temsil Eden Semboller, Mimarlık , no.364, pp.74-78.
- Batur, A., 2001, "Milli" Olarak Adlandırılan Mimari Eğilimler, Mimarlık, s.98.
- Baykara, A., 2013, 1844 tarihli temettuat kayıtlarına göre Kütahya sancağına bağlı Şaphane köyünün sosyal ekonomik yapısı, Dumlupınar Üniversitesi, s. 1-5
- Beysanoğlu, Ş.,1963, Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri, İstanbul; Diyarbakır Tanıtım Derneği Neşriyatı, s.2-3; Yarış, S., 2019, Diyarbakır İçkale’de Bulunan 19.-20. Yüzyıl Yapılarının Giriş Cephe Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, GSF Sanat Dergisi,s.25-28.
- Beysanoğlu, Ş., 2003, Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi, Akkoyunlular’dan Cumhuriyet’e Kadar, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sanat Yayınları, s.41; Yarış, S., 2019, Diyarbakır İçkale’de Bulunan 19.-20. Yüzyıl Yapılarının Giriş Cephe Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, GSF Sanat Dergisi, s.25.
- Bezm-i Alem Vakıf Gureba Hastahanesi, Cantay, G.G., 2013, XIX. Yüzyılda Kurumlaşma ve Hastahaneler I, s.122.
- Bezm-i Alem Vakıf Gureba Hastanesi Girişi, Cantay, G.G., 2013, XIX. Yüzyılda Kurumlaşma ve Hastahaneler I, s.123.
- B.O.A., İ.MVL., 582/216121, 06 Şaban 1284.; Keykubatlı, S., 2020, Kütahya'da Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, s.82.
- B.O.A., Sadâret Mektûbî Kalemi Umûm Vilâyet Evrakı, 511/8, 23 Rebü’l-âhir 1278/28 Ekim 1861; Uçaryiğit, E., 2017, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek lisans Tezi. OsmanlıKentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, s.89-93.
- B.O.A., Sadâret Mektûbî Kalemi Umûm Vilâyet Evrakı, 297/26, 25 Rebü’l-evvel 1274/13 Kasım 1857; Uçaryiğit, E., 2017, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen.Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, Yüksek Lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, s.93.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- B.O.A., İ.MVL., 379/16603, 5 S 1274, 25 Eylül 1857; Yazıcı, N., 2008, Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, The Journal of International Social, s.950.
- B.O.A., C.MF., 80/3975, 24 C 1235; Yazıcı, N., 2008, Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, The Journal of International Social, s.950-953
- B.O.A., DH.MKT., 58/31, 26 B 1312, BOA., DH.MB.HPS., 66/43, 26 Z 1336; Yazıcı, N., 2008, Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, The Journal of International Social, s.950-953.
- B.O.A, İrade, Şurayı Devlet (İ.ŞD.), 69/4095.; Aslan, 2016, Hamid Paşa'nın Van Valiliği, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 40 /Güz 2016, s.205-243.
- Bölükbaşı, A., 2006. 271; Yazıcı, N., 2008. 957.
- Bölükbaşı, A., 2008, Anılarda Trabzon I-II, Trabzon 2006; Yazıcı, N., 2008, Trabzon ÖrneğindeTanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, The Journal of International Social, s.957.
- Bulut, M., 2006, Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları, Yüksek Lisans Tezi, Selçuklu Üniversitesi, s.4-21.
- Bulut, M., 2006, Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları, Selçuk Üniversitesi.
- Bulut, M., 2006, Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları, Selçuklu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, s.95-96.
- Bulut, M., 2006, Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları, Selçuklu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, s.150.
- Bulut, M., 2006, Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları, Selçuklu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, s.151.
- Bulut, M., 2006, Sivas'taki Geç Dönem Osmanlı Kamu Yapıları, Selçuk Üniversitesi, s.10.
- Çelik, G., Kuban, Z., Mart 2009, İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları, İtü Dergisi, Sayı. 1, s.67-80.
- Çelik, G., Kuban, Z., 2012, 19.Yüzyılda Osmanlı Başkenti, Değişen İstanbul, Tarih Vakfı YurtYayınları, İstanbul, 1996; Alioğlu, F., Modernite ve Mimari, İstanbul Batılılaşma Dönemi, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi, Şehir Yayınları, s.50-51.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Çelik, G., Kuban, Z., 2009, İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları, İtü Dergisi, Cilt.8, Sayı.1, s.71.
- Çelik, G., Kuban, Z., 2009, İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları, İtü Dergisi, Cilt.8, Sayı.1, s.72.
- Çelik, G., Kuban, Z., 2009, İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları, İtü Dergisi, Cilt.8, Sayı.1, s.75.
- Çırağan Sarayı Gravürü, Thomas Allom, 1840; Kalfazade, 1993, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt. 8, s.304-306.
- Çolakoğlu, E., 2014, Türk İdare Dergisi, Kent Tarihi ve Yerel Yönetim İlişkisi Yönüyle Erzurum, Sayı. 479, S.30.
- Darkot, B., 1972, "Erzurum", İslam Ansiklopedisi, Cilt. 4, İstanbul. Milli Eğitim Basımevi; İnalçık, H., 1972, "Erzurum", İslam Ansiklopedisi, Cilt. 4, İstanbul. Milli Eğitim Basımevi.; Çolakoğlu, E., 2014, Türk İdare Dergisi, Kent Tarihi ve Yerel Yönetim İlişkisi Yönüyle Erzurum, Sayı. 479, s.31-33.
- Duran, R., 2006, "Konya'daki Geç Dönem Osmanlı Yapıları, "Yeni İpekyolu Konya Ticaret Odası Dergisi, Konya Kitabı IX., s.260; Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükümet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.158.
- Düyûn-ı Umûmiye Binası, Ertüzün, T., Küçük, C., 1994, TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt. 10, s.58-62.
- Ekerbiçer, S., 2019, Ankara Hükümet Konağı
<https://www.emlakdream.com/ankaradaki-tarihi-hukümet-konagi-universite-oldu/>, erişim tarihi. 11.5.2020
- Elemana, H., Mersin Şehir Merkezinde Bulunan Tarihi Kamu Binalarının Giriş Cepeleri (1850-1955), Journal of Universal History Studies, Haziran 2019, s.5, <http://www.levantineheritage.com/> ; www.pinterest.com.
- Elemana, H., Mersin Şehir Merkezinde Bulunan Tarihi Kamu Binalarının Giriş Cepeleri (1850-1955), Journal of Universal History Studies, Haziran 2019, s.6, <http://www.levantineheritage.com/> ; www.pinterest.com.
- Ercan, H., 2018, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Kentlerinde Kent Meydanı ve Millet Bahçeleri, Yüksek Lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., s.91-102.
- Ermeni Komitelerinin A'mâl ve Harekât-ı İhtilâliyüzyilesi İ'lân-ı Meşrûtiyet'den Evvel ve Sonra, (Haz. H.E. Cengiz), 1983, Ankara; Ağaoglu, S., 2007, Van Şehir Dokusu ve Tarihi

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Eserlerinin Tahrip edilmesinde Ermenilerin Rolü, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı. 35, s.315-318.

Erten, E., 1989, Türk Mimarisine Yabancı Bir Tarz Kostaki Konağı, Mimarlık Dergisi, İstanbul, Sayı. 234, s.87-88; Yazıcı, N., 2008, Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, The Journal of International Social, s.954.

Eyice, S., 1978, "İstanbul, Tarihi Eserler", İslam Ansiklopedisi, C.5/II, s.1214/; Alioğlu, F., 2012, Modernite ve Mimari; İstanbul Batılılaşma Dönemi, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi, Şehir Yayınları, s.40-49.

Ercan, H., 2018, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Kentlerinde Kent Meydanı ve Millet Bahçeleri, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Yüksek Lisans Tezi, s.91.

Ercan, H., 2018, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Kentlerinde Kent Meydanı ve Millet Bahçeleri, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Yüksek Lisans Tezi, s.92.

Ercan, H., 2018, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Kentlerinde Kent Meydanı ve Millet Bahçeleri, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., Yüksek Lisans Tezi, s.95.

Eyice, S., 1989, İstanbul Ansiklopedisi, Cilt. 2, TDV Yayınları, s.38.

Eyice, S., 1989, İslam Ansiklopedisi, Cilt.2, Sayfa.38.

Eyüpgiller, K.K., 1999, Bir Kent Tarihi. Kastamonu, Eren Yayıncılık, İstanbul; Topçubaşı ve Eyüpgiller, 2010, 19. Yüzyılda Kastamonu Eyaleti'nde Hükûmet Daireleri, İtü Dergisi, Sayı. 2, s.111.

Faroqhi, S., McGowan, B., Pamuk, Ş., 1994, (Dznl. İnalçık, H., Quataert, D.), Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Cambridge Üniversitesi Yayınları, Cilt. 2.

Gümüşsuyu Kışlası, Cezar, M., 1991; Alioğlu, F., 2012, s.41.

Gökbilgin, T., 1994, Edirne, İslam Ansiklopedisi., c.X, İstanbul. s.425; Uçaryiğit, E., 2017, Yüksek lisans Tezi, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, s.89-92.

Gültekin, E., 2019, Haydarpaşa Tıbbiyesinin Geçirdiği İç Mekân Dönüşümleri (1895-1933), History Studies, 11/4, s.1205-1221.

Hephaistos Tapınağı,

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hephaistos_Tap%C4%B1na%C4%9F%C4%B1#/media/Dosya:Hephaistos_Temple.JPG, erişim tarihi. 09.07.2020.

<http://www.osmanlidevleti.gen.tr/osmanlida-tasra-teskilati/>, erişim tarihi. 4.4.2020.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

<http://www.kastamonu.gov.tr/tarihce>, erişim tarihi. 06.08.2020.

<http://www.edirne.gov.tr/hukumet-konagi-tarihcesi#gallery-2>, erişim tarihi. 15.11.2020.

<http://www.edirne.gov.tr/hukumet-konagi-tarihcesi#gallery-1>, erişim tarihi. 15.11.2020.

<https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77368/hukumet-konagi.html>, erişim tarihi. 6.5.2020.

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/74/Bitlis_Vilayet_in_Ottoman_Empire_%281900%29.png, erişim tarihi. 2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Diyarbakir_Vilayeti, erişim tarihi. 5.12.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Sivas_Vilayeti, erişim tarihi. 8.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Adana_Vilayeti, erişim tarihi. 8.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ankara_Vilayeti, erişim tarihi. 8.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Selanik_Vilayeti, erişim tarihi. 8.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Konya_Vilayeti, erişim tarihi. 8.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_Vilayeti, erişim tarihi. 8.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Edirne_Vilayeti, erişim tarihi. 15.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCd%C3%A2vendig%C3%A2r_Vilayeti,
erişim tarihi. 15.11.2020.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Vilayet>, erişim tarihi. 11.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kastamonu_Vilayeti, erişim tarihi. 15.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Trabzon_Vilayeti, erişim tarihi. 21.11.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Erzurum_Vilayeti, erişim tarihi. 13.12.2020.

https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCtahya_H%C3%BCk%C3%BBmet_Kona%C4%9F%C4%B1, erişim tarihi. 02.05.2021

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0c/Hephaistos_Temple.JPG,
erişim tarihi. 09.07.2020.

<https://www.muenchen.de/sehenswuerdigkeiten/orte/119224.html>,
erişim tarihi. 06.01.2020.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

<https://www.museumportal-berlin.de/tr/muzeler/altis-museum/>, erişim tarihi. 06.01.2020.

<https://erzurumportali.com/shf/2123/Erzurum-Tarihi-Yerleri>, erişim tarihi. 13.12.2020.

<https://divertingjourneys.wordpress.com/2017/04/19/cambridge-the-fitzwilliam-museum/>,
erişim tarihi. 06.01.2020.

<https://www.emlakdream.com/ankaradaki-tarihi-hukümet-konađi-universite-oldu/>, erişim
tarihi. 11.5.2020.

<https://i.pinimg.com/originals/75/a2/23/75a2237b6f14b5805b9466cdb3820eb8.jpg>, erişim
tarihi. 9.01.2020.

<https://phebusmuzayede.com/28953-izmir-hukümet-konađi-foto-cemal.html>, erişim tarihi.
02.05.2021.

<https://tr.pinterest.com/pin/584553226616968638/>, erişim tarihi. 16.05.2020.

<https://tr.pinterest.com/pin/10696117843277473/>, erişim tarihi. 16.05.2020.

<https://tr.pinterest.com/pin/434104851581717536/>, erişim tarihi. 9.4.2020.

<https://tr.pinterest.com/pin/863706034758718848/>, erişim tarihi. 24.4.2020.

<https://tr.pinterest.com/pin/617978380098277461/>, erişim tarihi. 2.01.2020.

<https://tr.pinterest.com/pin/595390013232659065/visual-search/>, erişim tarihi. 09.01.2020.

<https://tr.pinterest.com/%20pin/584553226616968638/>, erişim tarihi. 16.05.2020.

<https://mapio.net/pic/p-12488476/>, erişim tarihi. 6.4.2020.

<https://mapio.net/pic/p-10126591/>, erişim tarihi. 24.4.2020.

<https://www.bitmezat.com/urun/1711872/ankara-hukümet-konađi>, erişim tarihi. 11.5.2020.

<https://www.bitmezat.com/en/product/947486/konyahukümet-konađi>,
erişim tarihi. 3.5.2020.

<https://www.tatilcity.net/yapilacak-seyler/kastamonu-hukümet-konađi/>,
erişim tarihi. 24.4.2020.

<https://www.bitmezat.com/en/product/947486/konya-hukümet-konađi>,
erişim tarihi. 3.5.2020.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

<http://www.eskiturkiye.net/3280/erzurum-hukumet-konagi#lg=0&slide=0>, erişim tarihi. 09.01.2020.

<https://www.eskiturkiye.net/4247/izmir-limani-19-yuzyil>, erişim tarihi. 6.5.2020.

<http://www.eskiturkiye.net/3036/gumulcine-hukumet-konagi>, erişim tarihi. 9.4.2020.

<http://www.eskiturkiye.net/4157/konya-hukumet-konagi-19-yuzyil#lg=0&slide=0>, erişim tarihi. 9.4.2020.

<https://www.kastamonu.bel.tr/v2/portfolio/hukumet-konagi/>, erişim tarihi. 09.01.2021.

<http://www.kastamonu.gov.tr/tarihce>, erişim tarihi. 16.05.2020.

<https://www.kutahya.bel.tr/tarihiyerler.asp?islem=goster&id=15>, erişim tarihi. 09.01.2021.

<https://www.kutahya.bel.tr/tarihiyerler.asp?islem=goster&id=15>, erişim tarihi. 09.01.2021.

<https://www.izmirdergisi.com/tr/mimari/79-izmir-hukumet-konagi>, erişim tarihi. 8.11.2020.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/nuruosmaniye-kulliyesi>, erişim tarihi. 17.03.2020.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/dolmabahce-sarayi>, erişim tarihi. 17.03.2020.

<https://www.pingudumuzayede.com/urun/220675/smyrne-izmir-hukumet-konagi>, erişim tarihi. 9.01.2020.

<https://www.modamuzayede.com/en/product/450903/kartpostal-erzurum-hukumet-konagi>, erişim tarihi. 13.12.2020.

<https://www.tarihi kisiler.com/ mekanlar-ve-hikayeleri/izmir-valilik-binasi/>, erişim tarihi. 9.01.2020.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Kartpostallar Arşivi, No. Krt001379; Uçaryiğit, E., 2017, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, Yüksek Lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, s.80-85.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Kartpostallar Arşivi, No. Krt000596; Avcı, Y., Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016, s.213.

İstanbul Üniversitesi, Yıldız Albümleri, No. 90854-0027, Yazıcı, N., Amasya'daki Hükûmet Konağı Binaları, Sanat Dergisi, s.99.

İnbaşı, M., 2008, Osmanlı İdaresinde Tortum Sancağı (1549-1650), İstanbul. Yeditepe

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Yayınevi; Çolakoğlu, E., 2014, Türk İdare Dergisi, Kent Tarihi ve Yerel Yönetim İlişkisi Yönüyle Erzurum, Sayı. 479, s.33.
- İpek, E., 2009, Tarihi Yarımada'da Neo-klasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, s.23-37.
- İpek, E., Tarihi Yarımada'da Neo-klasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, s.40, <https://etc.usf.edu/clippix/picture/jefferson-memorial-dome.html>, erişim tarihi. 6.8.2020.
- İpek, E., 2009, Tarihi Yarımada'da Neo-klasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, s.19-22.
- İpek, E., Tarihi Yarımada'da Neo-klasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, s.23.
- İpek, E., Tarihi Yarımada'da Neo-klasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, s.26.
- İpek, E., Tarihi Yarımada'da Neo-klasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, s.37.
- İpek, E., Tarihi Yarımada'da Neo-klasik Bir Cephenin Klasik Çağ Estetik Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, s.40, <https://etc.usf.edu/clippix/picture/jefferson-memorial-dome.html>, erişim tarihi. 06.08.2020.
- İzmir Hükûmet Konağı Salname-i Vilayet-i Aydın, 108, s.550; Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.192.
- KakdaşAteş, D.,2018, Diyarbakır İçkale Müze Kompleksinin Restorasyon Sonrası Koruma Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, DiyarbakırDicleÜniversitesiFen Bilimleri Enstitüsü, (yayınlanmamış); Yarış, S., 2019, Diyarbakır İçkale'de Bulunan 19.-20. Yüzyıl Yapılarının Giriş Cephe Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, GSF Sanat Dergisi, s.25-28.
- Kankal, A., 2004, Türkmen'in Kaidesi Kastamonu, Ankara; Aydınöz, Ü.İ., Uğurlu, M., 2015, Kastamonu'da Kültür ve İnanç Turizmi, Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı. 32, s.245-248.
- Karal, E.Z., 1988, Osmanlı tarihi, Islahat Fermanı Devri, VI, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.; Çelik, G., Kuban, Z., 2009, İstanbul Tarihi Yarımadası'nda Tanzimat Dönemi İdari Yapıları, İtü Dergisi/AMimarlık, Planlama, Tasarım Cilt.8, Sayı. 1, s.67-80.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Karaman, A., 1987, Antik mimari öğelerinin geç devirdeki kullanım biçimleri ve Beyoğlu-İstiklal Caddesi 19. yüzyıl apartman cephelerinin incelenmesi, Yüksek Lisans tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (yayımlanmamış); Anıktar, S., 2013, II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Bildiriler Kitabı V, 19. Yüzyıl Batılılaşma Hareketlerinin Osmanlı Mimari Biçimlenişine Etkisi. Vallaury Yapıları,Örneği, s.1208.
- Karaaslan, M., 1984, Söyleşi. Osmanlı'dan Bugüne Hükûmet Konakları, Mimarlık, Sayı. 203, s.8.
- Keykubatlı, S., 2020, Kütahya'da Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarisi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, s.66.
- Keykubatlı, S., 2020, Kütahya'da Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, s.67.
- Keykubatlı, S., 2020, Kütahya'da Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarisi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, s.68.
- Keykubatlı, S., 2020, Kütahya'da Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, s.85.
- Kızıloğlu, Z., 1968, "Erzurum'un İdari Tarihçesi", Erzurum İl Yıllığı 1967, İstanbul. Çeltüt Matbaacılık Koll. Şti; Çolakoğlu, E., 2014, Türk İdare Dergisi, Kent Tarihi ve Yerel Yönetim İlişkisi Yönüyle Erzurum, Sayı. 479, s.33.
- Kılıç, O., 2012, "Van", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt.42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, s. 505, 509-510. (505-510).; Aslan, T., 2016, Hamid Paşa'nın Van Valiliği, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı. 40, s.205-243.
- Koçak, A.Y., Ademoğlu, A., Beşli, A., Akçay, N.Y., Eraslan, Z., 2013, Sultan II. Abdülhamid Devri Harita ve Planlarında İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A.Ş.) Yayınları.
- Kolay, E., 2016, Amasya'da Geç Dönem Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Kamu Yapıları Hakkında Genel Bir Değerlendirme, The Journal of Academic Social Science, Sayı. 29, s.7, Foto Özden, Cavit Öztürk Arşivi.
- Kolay, E., 2016, Amasya'da Geç Dönem Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Kamu Yapıları Hakkında Genel Bir Değerlendirme, The Journal of Academic Social Science, Sayı. 29, s.7.
- Konya İl Merkezi Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, 2010, Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s.500.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Kamu

Yapıları Aracılığıyla Osmanlı Kentine Yansıtılması, Yıldız Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, s.27.

Köksalan, I. K., Imagining and Constructing the Republican Turkish Identity Through Ankara's Built Environment, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Güz 2016-2017.

Köker, s.352; Çolak, Kastamonu Fotoğraf Tarihi ve Fotoğrafçıları (1889-1968), Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı. 4, s.206.

Kuleli Kışlası, Türkmen, Z., 2014, XIX. Yüzyılda Kurumlaşma ve Hastahaneler 1, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 0 (1), s.108-126.

Kuleli Kışlası, Türkmen, Z., 2014, Sultan II Mahmut ve Sultan Abdülmecit Döneminde Kuleli Süvari Kışlası, II. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, s.499-521.

Kuleli Kışlası, Türkmen, Z., 2014, Sultan Abdülaziz Döneminde Süvari Kışlasından Askerî İdadiye Dönüşüm Sürecinde Kuleli.

Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2000, 25 Ekim, Dosya No. 43.00/54, 1564-7/13.

Kütahya Koruma Bölge Müdürlüğü Arşivi, 2002,14 Ocak, Dosya No.43.0054.

Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2000, 29 Ağustos, Dosya No. 43.00/54.

Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2000, 20 Ekim, No. 43.00/54, 1564-6/13.

Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2004, 18 Ağustos.

Kütahya Bel. İmar İşleri Müdürlüğü Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu, 18.08.2004.

Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2014, 21 Mayıs, Dosya No. 43.0054.

Kürkçüoğlu, K., 1962, Süleymaniye Vakfiyesi, TDV Yayınları, Ankara.

Malumat, 1901; Çolak, Kastamonu Fotoğraf Tarihi Ve Fotoğrafçıları (1889-1968), Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı. 4, s.206.

Mayewski, Rus Generali Mayewski'nin Doğu Anadolu Raporu – Van ve Bitlis Vilayetleri

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Askerî İstatistikî, Çev. M. Sadık, Haz. H. Pehlivanlı, Van 1997, s.53, 80, 82; Ağaoglu, S., 2007, Van Şehir Dokusu ve Tarihi Eserlerinin Tahrip edilmesinde Ermenilerin Rolü, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı.35, s.315.
- Malumat; Çolak, Kastamonu Fotoğraf Tarihi Ve Fotoğrafçıları (1889-1968), Alınları Sosyal Bilimler Dergisi 4.s, s.206.
- Mücahitoglu, M.F., 2002, 19.yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti Kütahya Sancağı Saray, Servi, Dibek Mahallelerinin (1844-1845) Emlâk-Arazi- Hayvanat Durumlarının Değerlendirilmesi, Marmara Üniv., Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s.17-22.
- Mücahitoglu, M.F., 2002, 19.yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti Kütahya Sancağı Saray,
- Sarısakal, Baki, Bir Kentin Tarihi Samsun, Samsun 2003; Yazıcı, Nurcan, Devlet Kapısı, 2019, s.193
- Servi,
Dibek Mahallelerinin (1844-1845) Emlâk-Arazi- Hayvanat Durumlarının Değerlendirilmesi, Marmara Üniv., Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002, s.26.
- National Geographic, Dünyanın Temel Görsel Tarihi, 2012, Çev. A. Yavuz, NTV Yayınları, İstanbul, s.56-65.
- Nur Umar Arşivi; Umar, N., Can, C., 2019, Adana Vilayeti Hükûmet Konakları, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, s.3
- Ortaylı, İ., 2007, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, Cedit Neşriyat.
- Ortaylı, İ., 2000, Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- Ortaylı, İ., 1984, Söyleşi. Osmanlı'dan Bugüne Hükûmet Konakları, s.1-2.
- Ortaylı, İ., 2008, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, cedit Neşriyat, Ankara.
- Ortaylı, İ., 1984, Söyleşi. Osmanlı'dan Bugüne Hükûmet Konakları, Mimarlık Dergisi, Sayı. 203, s.3-4.
- Ortaylı, İ., 1985, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği, Hil Yayın, İstanbul; Gençoglu, M., 2011, Çankırı Karatekin Üniversitesi Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(1). s29-50.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Ortaylı, İ., 1984, Söyleşi. Osmanlı'dan Bugüne Hükûmet Konakları, Mimarlık Dergisi, Sayı.203, s.2.
- Ortaylı, İ., 1984, Söyleşi. Osmanlı'dan Bugüne Hükûmet Konakları, Mimarlık Dergisi, Sayı. 203, s.6.
- Özsait, M.,2000,İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi, Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Haz. K. Çiçek, Trabzon. Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları,s.131-135; Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.205- 209.
- Özer, M., 2013, Edirne Yeni Saray'ın Avadis Benliyan Tarafından Hazırlanan 1905 Tarihli Vaziyet Planı Hakkında Düşünceler, 14. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi, Kongrede Sunulan Bildiriler, Paris; Uçaryiğit, E., 2017, Yüksek lisans Tezi, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, s.89-92.
- Paris'teki Zafer Takı (Arc de Triomphe),
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Zafer_Tak%C4%B1_\(Paris\)#/media/Dosya:Arc_de_Triomphe.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Zafer_Tak%C4%B1_(Paris)#/media/Dosya:Arc_de_Triomphe.jpg), erişim tarihi. 04.08.2020.
- Parla, C., 1990, Türk İslam Şehri Olarak Diyarbakır, AnkaraHacettepe ÜniversitesiSosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmamış); Yarış, S., 2019,Diyarbakır İçkale'de Bulunan 19.-20.Yüzyıl Yapılarının Giriş Cephe Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, GSF Sanat Dergisi, s.25.
- Peremeci, O. N., 2011, Edirne Tarihi, Bellek Yayınları, Edirne; Uçaryiğit, E., 2017, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri,Yüksek Lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, s.89-92.
- Resimli Kitab, c.VIII, S.48, Nisan ve Mayıs1329/1913, s.901.
- Rijksmuseum'daki (Amsterdam) Ankara Tablosu; Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.119.
- Saydam, A., 2005, Trabzon'un İdari Yapısı ve Yenileşme Zarureti (1793-1851), Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı. 18, s.286; Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.214.
- Salname-i Vilayet-i Aydın, 108, s.550; Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.192.
- Selimiye Kışlası, Tuğlacı, P., 1993, Osmanlı Mimarlığında Batılılaşma Dönemi ve Balyan Ailesi; Alioğlu, F., 2012, s.41.
- Servet-i Fünun dergisi, 1894 (552), 27 Eylül 131, s.1; Nur Umar Arşivi; Umar, N., Cengiz, C., 2019, Adana İli sınırlarındaki Devlet Daireleri, Sayı. 4, s.532.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Servet-i Fünun dergisi, 1894; Nur Umar Arşivi; Umar, N., Can, C., 2019, Adana Vilayeti Hükûmet Konakları, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, s.3.
- Sözen, M., Tapan, M., 1973, 50 Yıllık Türk Mimarisi, İş Bankası Yayınları.
- Tarihî yarımada'nın Bizans dönemindeki hâli,
https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarih%C3%AE_yar%C4%B1mada#/media/Dosya:Istanbul_PU945.jpg, erişim tarihi. 1.11.2020.
- T.C. Kültür Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2000, 18 Eylül, Dosya No.43.00/54.
- T.C. Kültür Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2000, 18 Mayıs, Dosya No.43.00/54.
- T.C. Kültür Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2003, 19 Eylül, Dosya No.43.00/54.
- T.C. Kültür Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2004, 18 Ağustos, Dosya No.43.00/54.
- T.C. Kültür Bakanlığı Kütahya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2005, 26 Mayıs, Dosya No.43.00/54.
- T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, 1988, 27 Haziran, Proje No. 11182.
- T.C. Kültür Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2000, 18 Mayıs, Dosya No.43.00/54, Karar No. 1419.14/32.
- T.C. Kültür Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2007, 14 Mayıs, Dosya No.43.00/54.
- T.C. Kültür Bakanlığı Kütahya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü, 2005, 26 Mayıs.<https://www.kutahya.bel.tr/tarihiyerler.asp?islem=goster&id=15>, erişim tarihi. 09.01.2020.
- Tekdal, Danyal, 2018, I. Abdülhamid Döneminde Bitlis Vilayeti, İdarî ve Sosyal Yapı, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sf. 1-75
- Tekdal, Danyal, 2018, I. Abdülhamid Döneminde Bitlis Vilayeti, İdarî ve Sosyal Yapı, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sf. 73
- Topçubaşı, M., Eyüpgiller, K.K., Eylül 2010, 19. yüzyılda Kastamonu Eyaletinde Hükûmet

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Daireleri, İtü Dergisi, Cilt.9, Sayı. 2, s.108-120.
- Topçubaşı, M., Eyüpgiller, K.K., 2010, 19. yüzyılda Kastamonu Eyaleti'nde Hükûmet Daireler, İtü Dergisi/a, Sayı. 2, s.4.
- Torun, F. S., 2012, Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanma Süreci (1842-1876), Karadeniz Araştırmaları, Sayı. 32, s.81-97.
- Tunçer, M., 2014, Tarihsel Çevre Koruma Politikaları; Uçaryiğit, E., 2017, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, Yüksek Lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, s.89-92.
- Turani, A., 2010, Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitapevi, İstanbul, s.160-180.
- Turani, A., Semper, G., 2010, Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitapevi, İstanbul, s.525.
- Uçaryiğit, E., 2017, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, Yüksek Lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, s.86.
- Uçaryiğit, E., 2017, Pamukkale Üniversitesi, Yüksek lisans Tezi. Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, s.80-85; B.O.A., 290/94, 17 Şabân 1280/27 Ocak 1864, Sadâret Mektûbî Kalemî Mühimme Kalemî Belgeleri, 290/94.
- Uçaryiğit, E., 2017, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s.15.
- Uçaryiğit, E., 2017, Osmanlı Kentlerinde Kamu Yapıları ve Kentsel Düzen. Bursa, Edirne, Ankara, Konya Örnekleri, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, s.75.
- Uluçay, S., 2012, "El Aman Hanı ve Köse Hüsrev Ağa Üzerine Bir Değerlendirme", BEU SBE Dergisi, Cilt. 1, Sayı. 1, s.71. (70-83); Aslan, T., 2016, Hamid Paşa'nın Van Valiliği, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı. 40, s.205-243.
- Umar, N., Yıldız, C.C., 2019, Adana İlindeki Devlet Daireleri, Sayı. 4, s.532-534.
- Umar, N., Öz, C.C, Adana Vilayeti Hükûmet Konakları, Megaron, 2019;14(4).3.
- Uzunçarşılı, İ.H., Kütahya Şehri, 1932, sayfa, 140.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Ünal, A., 2006, Eski Çağlarda Çukurova'nın Tarihi Coğrafyası ve Kizzuwatna (Adana) Krallığı'nın Siyasi Tarihi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı. 3, s.15-44.
- Ünal, A., 2006, Eski Çağlarda Çukurova'nın Tarihi Coğrafyası Ve Kizzuwatna (Adana) Krallığı'nın Siyasi Tarihi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt. 15, Sayı. 3 (Arkeoloji Özel Sayısı), s.38-39.
- Verim, "Kütahya'da II.Abdülhamit Han Dönemi'nde İnşa Edilmiş İki Çeşme. Çinili Çeşme Ve Hürriyet Çeşmesi", s.89; Keykubatlı, S., 2020, Kütahya'da Tanzimat Sonrası Osmanlı Mimarisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, s.91.
- Van Vilayet Salnâmesi, 1315, İstanbul, s.116–117; Ağaoğlu, S., 2007, Van Şehir Dokusu ve Tarihi Eserlerinin Tahrip edilmesinde Ermenilerin Rolü, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı. 35, s.315-318.
- Yarış, S., 2019, Diyarbakır İçkale'de Bulunan 19.-20. Yüzyıl Yapılarının Giriş Cephe Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme, GSF Sanat Dergisi, s.27-35.
- Yazıcı, M., 2019, Devlet Kapısı, Kitabevi yayınları, İstanbul, s.212.
- Yazıcı, N., 2019, Devlet Kapısı, Kitabevi yayınları, İstanbul, s.173-181.
- Yazıcı, M., 2019, Son Dönem Osmanlı Mimarlığı'nın Başat Yapıları. Hükûmet Konakları, s.32.
- Yazıcı, M., 2019, Son Dönem Osmanlı Mimarlığı'nın Başat Yapıları. Hükûmet Konakları, s.286.
- Yazıcı, M., 2019, Devlet Kapısı Kitabevi İstanbul, s.139-141.
- Yazıcı, N., 2008, Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, The Journal of International Social, s.959.
- Yıldız Fotoğraf Albümü, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 90431/0052; <https://www.bitmezat.com/urun/1711872/ankara-hukumet-konagi>, erişim tarihi. 11.5.2020.
- Yıldız Albümleri; Yazıcı, N., 2008, Trabzon Örneğinde Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hükûmet Konağı Binaları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt. 1/5.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Yıldız Fotoğraf Albümü, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 77977/0013;
Avcı, Y., 2016, Osmanlı Hükûmet Konakları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.159.

Yıldız, M.Z., Deniz, O, 2016, Maarif Salnamelerine Göre, 19. Yüzyıl Sonunda Van'da
Eğitim Ve Kültürel Hayat, Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı. 35.

Yurt Ansiklopedisi, "Kastamonu" Maddesi, Cilt. 6, İstanbul, 1983, s.4587.; Topçubaşı, M.,
Eyüpgiller, K.K, 2010, 19. Yüzyılda Kastamonu Eyaleti'nde Hükûmet Daireleri, İtü
Dergisi, Sayı. 2, s.109.

1922 Suriçi Sınırlarını Gösteren Merkez Eyalet Haritası,
https://tr.wikipedia.org/wiki/Tarih%C3%AE_yar%C4%B1mada#/media/Dosya:İstanbul_PU945.jpg, erişim tarihi. 1.11.2020.

1864 Nizamnamesi ile düzenlenen Osmanlı Devleti Vilayet Sınırları,
<https://tr.wikipedia.org/wiki/Vilayet> adresinden edinilen harita üzerine düzenleme
yapılmıştır, erişim tarihi. 11.11.2020.

Tanzimat Dönemi (1876-1908) Anadolu Merkez Vilayetlerdeki Hükümet Konaklarının
Mimari Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Fehminaz Sueda KURT CEYLAN

EK AÇIKLAMALAR

Danışman. Dr. Öğr. Üyesi Kader Reyhan

Nisan 2021

EK AÇIKLAMALAR

Ek Açıklama-A. Kütahya Eski Hükûmet Konağı İmar Durum Belgesi

43.00/54					
TC KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI KÜTAHYA KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU MÜDÜRLÜĞÜ					
DOSYA NO	İLİ	İLÇESİ	PAFTA	ADA	PARSEL
43.00/54	KÜTAHYA	MERKEZ	1	4	18
ADRES	SARAY MAHALLESİ				
BAŞVURU SAHİBİ	Kütahya Başsavcılığı İdari İşler Müdürlüğü				
TARİH / SAYI	08.04.2015-390/02.04.2015-78				
SİT ALANI	CİNSİ	DERECESİ	TESCİL KARARI TARİHİ VE SAYISI		
	KENTSEL SİT		G.E.E.A.Y.K. 18.01.1980 TARİH, A-2087 SAYI T.K.T.V.Y.K. 13.07.1984 TARİH, 292 SAYI	KAİP onayı T.K.T.V.Y.K. 17.07.1987 TARİH, 3552SAYI	
TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIĞI	KULLANIMI	GRUBU	ENV. NO	TESCİL KARARI TARİHİ VE SAYISI	
	ADLİYE SARAYI	I. GRUP	85	G.E.E.A.Y.K. 18.01.1980, A-2087 T.K.T.V.Y.K. 17.07.1987 TARİH, 3552 SAYI	
TAŞINMAZIN ÇEVRESİ	KENDİ PARSELİNDE		BİTİŞİK PARSELDE		YAKININDA
	YAPI VAR	X	X		X
YAPI YOK					
İSTEM	Raylı kapı yapılması istemi				
BELGELER					
BAŞVURU	X	SİT PAFTASI		FOTOĞRAFLAR	X
VEKALETNAME		TESCİL FİŞİ		PLANKOTE	
TAPU SENEDİ		ABİDE ONARIM FİŞİ		SİLÜET	
ÇAP		HALİHAZIR HARİTA		RÖLÖVE	
KADASTRAL PAFTA		İMAR PAFTASI		RESTORASYON PROJESİ	
APLİKASYON KROKİSİ		UYG. İMAR PL. ÖRN.		UYGULAMA PROJESİ	
RÖPERLİ KROKİ		İMAR DURUMU		ÇEVRE DÜZENİ / NAZIM İMAR PLANI	
		PLAN ŞEMALARI			
	OLUMLU	OLUMSUZ	YOK	KURULA <u>28.10.2015</u> 2015	
İLGİLİ KURUM GÖRÜŞLERİ					
MÜZE					
KAZI BAŞKANI					
BELEDİYE MECLİSİ					
VAKIFLAR GEN.MÜD.					
BAY.ISKAN MÜD.					

Ek Açıklama-B. Kütahya Eski Hükûmet Konağı Bölge Kurulu Kararı

T.C.		178
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI		
KÜTAHYA KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU		
KARAR		
Toplantı Tarihi ve No	: 23.05.2014- 85	43.00/54
Karar Tarihi ve No	: 23.05.2014- 1701	<u>Toplantı Yeri</u> KÜTAHYA
 KURUL KARARI		
Kütahya İli, Merkez, Saray Mahallesi'nde bulunan; mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait, Adalet Bakanlığına tahsisli, tapunun 1 pafta, 4 ada, 18 parselinde kayıtlı, tescilli Adliye Binası'nın (Eski Hükümet Konağı) bahçede yer alan çim havuzlarının ve ağaçların kaldırılması, akasya ağacının kesilmesi ve döşeme taşlarının yenilenmesine yönelik hazırlanan çevre düzenleme projesinin değerlendirilmesi istemine ilişkin; Kütahya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 17.04.2014 tarih ve 2014/113 Muh sayılı yazısı ve ekleri ile Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanan Müdürlük evrakına 21.05.2014 tarih ve 1659 sayı ile kayıtlı rapor okundu, ekleri ve işlem dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonunda;		
Kütahya İli, Merkez, Saray Mahallesi'nde bulunan; mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait, Adalet Bakanlığına tahsisli, tapunun 1 pafta, 4 ada, 18 parselinde kayıtlı, Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 18.01.1980 tarih ve A-2087 sayılı kararı ile belirlenen, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 13.07.1984 tarih ve 292 sayılı kararı ile son şeklini alan kentsel sit alanına ilişkin hazırlanan, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 17.07.1987 tarih ve 3552 sayılı kararı ile onaylı, Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında Kentsel Sit Alanı sınırları içinde kalan, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 18.01.1980 tarih ve A-2087 sayılı kararıyla 85 envanter numarası ile I.grup yapı olarak tescilli, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 17.07.1987 tarih, 3552 sayılı Kararı ile korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescilinin devam etmesine karar verilen, Adliye Binası'nın (Eski Hükümet Binası) bahçesinde yer alan çim havuzlarının ve ağaçların kaldırılması, akasya ağacının kesilmesi isteminin öneri peyzaj krokisi ve Orman Bölge Müdürlüğü uzmanlarınca hazırlanan 25.02.2014 tarihli rapor doğrultusunda uygun olduğuna; kırık döşeme taşlarının yenilenmesi isteminin aynı malzeme ile değiştirilmesi koşuluyla uygun olduğuna, karar verildi.		